

SUNUŞ

Kıymetli okuyucularımız...

Türkiye tarihe geçecek çok önemli bir dönemi yaşıyor.

Türk devletinin bekası, Türk milletinin huzur ve güvenliği için, yanı başımızda belli odaklarca desteklenerek büyütülen ve askeri bir güç haline getirilmek istenilen terör örgütünün bertaraf edilmesi amacıyla Türk Ordusu Afrin'de harekat başlattı.

Ulu Rab'bim Mehmetciğimizin yar ve yardımcısı olsun.

Türk Sağlık-Sen olarak tüm varlığımızla, ruhumuzla ve kalbimizle Türk Ordusu'nun yanındayız.

Bu arada bizden gibi görünen mankurtların, 'içimizdeki İrlandalılar'ın' sesi deyim yerindeyse bağırsak gürültüsü misali yükselmeye başladı.

Adının başında şerefli 'Türk' ifadesi olan sözde hekim örgütleri ve sözde sendikamsı oluşumlar eskiden olduğu gibi Afrin operasyonunda da taraflarını bir kere daha belli etti.

Şaşırdık mı?

Elbette hayır!

Bölücülerin hapishane şartlarının iyileştirilmesi, ana dilde eğitim talebi, Kobani günü, Cizre'de teröristlere sahip çıkma telaşı, Ermeni Tehcirinde Türk milletini karalama çalışmaları derken Zeytinalı Harekâtı ile ilgili de yine zirvaladılar.

Türk milletinin, Türk devletinin ve Türk ordusunun karşısında yer aldılar!

Belli ki tüm Türkiye'nin askerimizin yanında yer alması ve dua etmesi bu 'mankur zihinleri' epeyce rahatsız etmiş.

Onlara tavsiyemiz; isimlerinin önündeki 'Türk' ibaresini kaldırıp, hayranlık duydukları ve her

Ümit TURHAN

Türk Sağlık-Sen Genel Başkan Yardımcısı

fırsatta aşklarını ilan ettikleri terör örgütlerinden birinin ismini almalarıdır.

Onlarda rahat etsin, bu millette...

Değerli okuyucularımız

'Nefes' dergimizin 34. sayısı ile huzurlarınızdayız. Bu sayımızda yine siz değerli okuyucularımız için birbirinden dikkat çekici bilimsel makaleler, haber, araştırma ve özel dosyalar hazırladık.

Özenle hazırladığımız sendikal haberlerimizde memurları ve özellikle sağlık çalışanlarını yakından ilgilendiren konuları bulacaksınız.

Kendi alanında birer otorite olan bilim insanlarının birbirinden kıymetli yazılarını ve araştırmalarını sizlerle buluşturmanın heyecanını yaşıyoruz.

'Nefes' ekibimizin hazırladığı özel dosya haberleri de dikkatle okuyacağınıza inanıyoruz. Size iyi okumalar diliyor, en kalbi duygularım la sevgi, saygı ve muhabbetlerimi sunuyorum. Allah Türk Devletinin, Türk milletinin yar ve yardımcısı olsun.

Ne mutlu Türk'üm diyene...

İÇİNDEKİLER

68

İş bırakmak sağlık çalışanlarının sendikal bir hakkıdır

50

Memurlar; Kaybedenler Kulübü

86

Serra Menekay'ın yeni romanı ve bir roman kahramanı olarak ŞEFİKA GASPIRALI

80

Balkanlar'da Türk varlığı ve kültürü

56

Kamunun üvey evlatları; KADRO MAHRUMLARI!

60

İşyerinde psikolojik şiddet (Mobbing)

32

TÜRKLERE SIRTINI DÖNEN MESLEK BİRLİĞİ!

Sayı: 34 • ŞUBAT 2018

TÜRKİYE SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLERİ KAMU GÖREVLİLERİ SENDİKASI YAYINIDIR

İMTİYAZ SAHİBİ

Türk Sağlık-Sen adına sahibi
Önder KAHVECİ
(Genel Başkan)

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ümit TURHAN
(Genel Başkan Yardımcısı)

YAYIN KURULU

Önder KAHVECİ
Ümit TURHAN
İsmail TÜRK
Hasan ŞİRİN
Abdurrahman UYSAL
Yusuf ALAN
Mehmet Ali ÇAKAL

EDİTÖR

Ahmet KIZMAZ

turksagliksen.org.tr

turksagliksen

turksagliksengm

Görüş, öneri ve eleştirileriniz için:
gazete@turksagliksen.org.tr

HUKUK DANIŞMANLARI

Av. Ayşegül ALTUNCU
Av. Burcu VAROL
Av. Serdar AYAZ
YAYIN TÜRÜ
Yerel süreli

YAYIN SÜRESİ

3 ayda bir yayınlanır

BASKI TARİHİ

Şubat 2018

YÖNETİM YERİ

Talatpaşa Bulvarı No: 160/5
Cebeci / Çankaya / Ankara
Tel: (0312) 424 22 22
Faks: (0312) 424 22 29

TASARIM

YZE Medya Ajans
Yusuf Ziya ERARSLAN
0530 363 5591
www.yzemedya.com.tr

BASKI

Semih Ofset

Bu dergi Basın Ahlak İlkelerine uymayı taahhüt eder.
Yazıların hukuki sorumluluğu yazara aittir.

SÖZDE DEĞİL ÖZDE LİYAKAT...

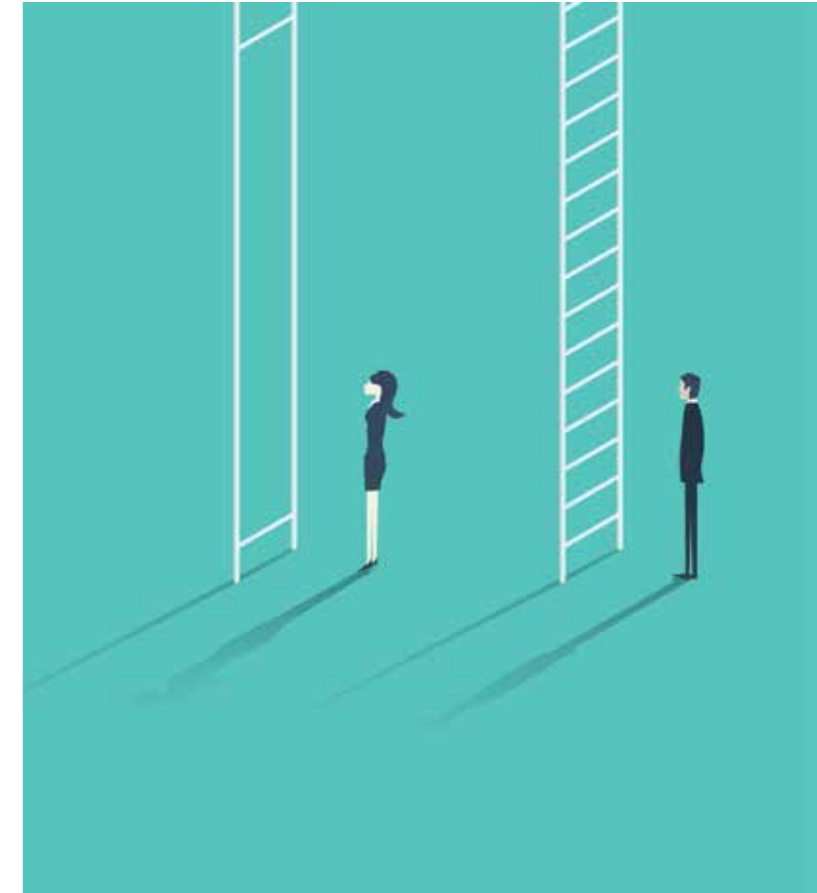

Önder KAHVECİ
Türk Sağlık-Sen Genel Başkanı

Türkiye’de liyakat denince akan sular durur. Lal olan diller bile konuşur. Herkes kamuda liyakat ve ehliyetin önemine dikkat çeker. Milletın ve devletin ferahının liyakatten geçtiğini ifade eder. Devletin yaşadığı felaketlerin altında hep benim adamım olsun da nasıl olursa olsun mantığının yattığı belirtilir. Milli birlik, bütünlükten dem vurulur. **"Bir olalım,iri olalım, diri olalım"** denilir. **"İşi ehline veriniz..."** Hadis-i Şerif’indeki tavsiyeden anlaşılın bunun sık sık tekrar edilmesidir. Dikkat ederseniz yukarıda belirttiğim cümlelerin tamamında eylem yerine söz vardır. Liyakat dillerde güzeldir. Dilden eyleme geçmesi ise nedense hep ötelenmektedir. Liyakatin temiz ve berraklığına herkes imrenmekte ama ısrarla kendi çamurlarında debelenmeyi tercih etmektedirler.

Bu bir zihniyet meselesidir. Fikrinde devlet ve milletin önüne başka şeyler olanlar hep liyakate karşı kıyıda bakmayı tercih ettiler. Yoksa Türkiye’nin liyakate, birlik ve beraberliğe en ihtiyaç duyduğu dönemde kamuya memur alımında ve görevde yükselme sınavlarında mülakat gelmezdi. Yenikapı ruhu yaşatılsın derken kamuda liyakat yerle yeksan edilmezdi. Peki buradan dönüş yok mudur? Elbetteki vardır. Yapılacak olan ilk iş sözde değil özde liyakate sahip çıkmaktır. Sözlü mülakat, sözleşmeli yönetici gibi dille çelişen işlere bir an önce son verilmelidir. Kamuda liyakati esas alan bir yapılanma oluşturulmalı, adalet ve hakkaniyet içerisinde kariyer ilkesi işletilmelidir. Bugün, kamu hizmetlerini tarafsız ve adil bir şekilde yürütecek, liyakatli ve ehliyetli kamu çalışanı ve yöneticilere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bunu sağlamanın yolu da kamu hizmetlerinde siyaset yerine adaleti tesis etmekten geçmektedir. Adaletin çalışma yaşamındaki birinci önceliği ise işin ehline verilmesidir. Osman Gazi Orhan Bey’e nasihat ederken **"Ey Oğul! Devlet idaresinde helale harama dikkat etmeyenlere, tecrübesiz kişilere iş verme; hak edenlere yardım ile iltifat elini uzat, haksız yere hiçbir ferde layık olmayan muamelede bulunma"** diyor. Sadece marifetin iltifata tabi olması gerekiyor. Aksi takdirde kamuya, kamu çalışanının güveninin sarsılması gibi bir durum

ortaya çıkmış oluyor ki, bu da bir devlet için felakettir. İşi ehline vermenin; herhangi bir mensubiyet ya da siyasi yandaşlık yerine doğru eğitim almış, tecrübeli kimseleri tercih etmenin ve bunu sistematik bir hale getirerek, atama ve görevde yükselmeleri dışarıdan her türlü olumsuz müdahaleye kapatabilmenin iyi bir idareci olmanın baş şartı, gelecek güzel günlerin olmazsa olmazı olduğunu hiç kimse unutmamalıdır. Aksi yeni felaketlere kapımızı her daim açık tutacaktır.

KENDİMİZİ KEŞFETMEK “LİYÂKAT” DEMEKTİR

Liyâkat esastır. Kişi kendini bilmekle görevlidir. Kendimizi tanıdığımızda (haddimizi bildiğimizde) başarıyı yakalama imkânımız genişlemektedir. Haddimizi bilmeksizin Tolstoy olmaya soyunursak zaten başarısızlığa mahkûm kalacağız.

Metin SAVAŞ
Yazar

Misalli Büyük Türkçe Sözlük “liyâkat” sözcüğünün birinci anlamını “lâyık olma, uygunluk” olarak verdikten sonra ikinci anlamını “lâyık olmaya sebep teşkil eden yetenek, yeterlilik” şeklinde belirtiyor. Yetenek doğuştandır. Tanrı vergisidir. Sonradan kazanılamaz. Böyle olması hasebiyle de yetenekli bir kimsenin başarısını kıskanmak beyhudedir. Beyhudedir çünkü söz konusu başarıyı doğuran yeteneğin muhatabı bu yeteneği kendi iradesiyle ve kendi gayretiyle edinmiş değildir. Onu hazır bulmuştur.

Bu bağlamda diyebiliriz ki, yetenekli kişiyi kıskanmak demek Tanrı'nın o kişiye bağışladığı vergiyi kıskanmak, dolayısıyla da Tanrı'nın tercihini beğenmemek demektir. Şayet ki yetenekli kimseye haset besliyorsak haksızlık etmiş oluruz. Yetenekli kişinin yeteneğinden şikâyetçi isek (ki hasetlendiğimize göre memnun değiliz demektir) şu halde o kişiye o yeteneği bağışlayan Tanrı'nın tercihinden şikâyetçi olmamız gerekir. Ne var ki bizim bu şikâyetimiz Tanrı'nın umurunda bile değildir herhalde.

Kendini bil

Yetenek Tanrı vergisidir demiştik. Yeterlilik ise (doğuştan edinilen pay dışında) kişinin kendi gayretinin ürünüdür. Burada azim, kararlılık, kompleks, tahsil, coğrafya, zorunluluk ve ortamın müsaitliği gibi birtakım unsurların etkisi ve birikimi vardır. Hayat tecrübemiz bizi herhangi bir alanda yeterliliğe sürükleyebilmektedir. Politik deneyimi bulunmayan herhangi bir çömez hizmet aşkıyla veya menfaati için siyasete atılır, bocalar, tökezler, ama süreç içerisinde çömezlikten sıyrılarak kurt politikacıya dönüşür. Yaşadığı tecrübeler onu pişirir ve siyasi yeterliliğe kavuşturur. İşte burada doğuştan kazanılan yetenek değil sonradan edinilen kifayet söz konusudur. Asıl kıskanılması lâzım gelen de budur. Türkiye'nin ücra bir köyünden çıkıp da Sorbonne Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra profesörlüğe ve rektör yardımcılığına yükselmiş bir arkadaşım var örneğin. Bu arkadaşım doğuştan yetenekli olsa bile kendi gayretiyle başarıyı yakalamıştır. Alın teri baskındır. Bizler yazar olarak yaşayan meslektaşlarımıza hasetlenebiliriz ama mesela Dostoyevski'yi kıskanmıyoruz. Ölülerini kıskanmak nadir görülen hallerdendir. Böyle bir akademisyen tanıyorum. Bu

akademisyen hayatta olmayan akademisyenlerin eserlerinden daima övgüyle söz ediyor fakat yaşamakta olan son derece muteber akademisyenler dâhil hemen her akademisyenin çalışmalarını karalıyor. Bizimle birlikte yaşayanlar bizim rakiplerimizdir. Onlar bizi tevazu ile rakip görmeseler dahi, onlar bizi kibir nedeniyle rakip görmeye tevessül etmeseler bile biz onları rakiplerimiz olarak algılayabiliriz. Erol Güngör bir tercümesinde “Ben'in Müdafaası” bahsini işlerken şöyle diyor: “Aksettirme (projection) sürecinde herhangi bir kabahat ben'den alınarak başkalarına aktarılır. (1) Yeteneksizlik veya yetersizlik/liyâkatsizlik durumlarında, başarısız kişi, kabahati kendinde aramak yerine aksettirme yoluna giderek Tanrı'ya sitem edebilir, kendisinden çok daha başarılı olanları suçlayabilir, içerisinde bulunduğu olumsuz şartlar yüzünden başarıya ulaşamadığı kuruntusuna kapılabilir, başkalarının kendisinin önünü kestikleri ithamına sığınabilir. Bilhassa sanatçılığa soyunmuş kişilerin en fazla sığındıkları mazeret “beni anlamıyorlar” veya “toplum hazır değil” şeklindeki bahanelerdir. Bizi gerçekten de anlamıyor olabilirler, toplum hakikaten

hazır bulunmayabilir, ama bütün bu geçerli mazeretler bile yaratıcılığa/başarıya engel olamazlar. Bunun en belirgin örneği Ahmet Hamdi Tanpınar değil midir? Tanpınar küskün ölmüştür. Çağdaşları onu anlamamıştır ama ölümünden bir müddet sonra Tanpınar kültü oluşmuştur. Şimdi bizler artık Tanpınar'ı yere göğe sığdıramıyoruz. Benim şahsî kitaplığımnda Tanpınar'ın kendi eserlerinin beş katı Tanpınar çalışmalarına dair kitaplar bulunmaktadır. Peyami Safa örneği de ibretliktir. Peyami Safa hem doğuştan yeteneklidir hem de kendi gayretiyle kifayeti yakalamıştır. İlk kitabını on üç yaşındayken yazan Peyami Safa kâh psikolojik sebeplerle kâh maddî sıkıntılar nedeniyle başarılı olmaya mecbur kalmıştır. Hep hastadır, parasızdır, kendisini ezik hissetmiştir, evlilik hayatında mutluluğu yakalayamamıştır, bohem yaşantısında polemiklerden polemiklere sürüklenerek bunalmıştır. Peyami Safa hem aç kalmamak için hem de ezilmemek için başarılı olmaya mecburdu. Çok erken yaşta yazarlığa soyunması hasebiyle de doğuştan yetenekliydi. Doğuştan yetenek ve sonradan kazanılmış yeterlilik buluşunca Peyami Safalar zuhur etmektedir.

Kabahati herkesten önce hem kendimizde arayacağız hem de gerçeklerin farkında olarak ayaklarımızı yere basacağız. Havalarda uçtuğumuzda varacağımız yer liyâkatsizlik bulutudur.

Ülkemizde son yıllarda yazar, kitap ve dergi furyası görülmektedir. Okunmayan/satılmayan dergiler ve kitaplar karşısında yazarların ve editörlerin tipik tepkisi **“toplum okumuyor kardeşim”** şeklindedir. Bu söylem elbette doğrudur ama gözden kaçırdığımız ya da işimize öyle geldiği için gözden kaçırmayı seçtiğimiz husus şudur: Toplum acaba bizlerin yazdığı kitapları okumak ve bizlerin çıkardığı dergilere abone olmak için mi yaratılmıştır? Topluma **“bizi oku”** dayatmasında bulunma hakkımız var mıdır? Ve dahası, topluma sunduğumuz kitaplar ve dergiler makul yeterlilikte midir? Erol Güngör’ün bahsettiği **“aksettirme (projection)”** burada da geçerlidir. Liyâkat esastır. Kişi kendini bilmekle görevlidir. Birkaç kez farklı muhitlerden senaryo metni yazma önerisi aldım fakat senaryo yazmaya ehil olmadığım gerekçesini ileri sürerek bu teklifleri kibarca reddettim. Reddettim çünkü kendi kapasitemin ve yeteneğimin sınırlarının şuurundayım. Türk edebiyatının yaşayan en iyi romancılarından biri olma kapasitesine sahip bulunduğumu düşünüyorum ve bunu başarmak uğrunda gayret sarf ediyorum; bununla birlikte bir Tolstoy olamayacağımın da farkındayım. Kendimizi tanıdığımızda (haddimizi bildiğimizde) başarıyı yakalama imkânımız genişlemektedir.

Haddimizi bilmeksizin Tolstoy olmaya soyunursak zaten başarısızlığa mahkûm kalacağız. Sosyal medyada arkadaşlar görmüşler, bana aktardılar. Adı sanı pek duyulmamış bir yazar arkadaş şöyle demiş: **“Ben Türkiye’nin Dostoyevski’siyim.”** Şöyle cevap verelim: Bu iddia doğru olsa bile bizim niye haberimiz yok? İşte liyâkatsizlik burada başlıyor. Yukarıda yazar, kitap ve dergi furyasından söz etmişim. Yeniyetme ya da epeyce yol almış bir takım yazar arkadaşlar kendilerini dev aynasında görüyorlar diyemesem de, kendilerini matah bir şey sanıyorlar. Matah ifadesi belki biraz ağır kaçıyor. Kitaplarımızın çok kimselerce okunmamasından yakınmamızda haklılık payı elbette vardır. Fakat hep söylediğim şey şudur: Bizler Türk edebiyatının asırlardır beklediği Mesihler değiliz. Bizler yazmasak da Türk edebiyatı devam edecek. İşte bu gerçeğin bilincine varabilen yazarlar liyâkatli olanlardır. Hiç kimse, tek bir kişi bile benim kitabımı okumaya mecbur değildir. Arzu

ederse veya eserlerimi tesadüfen ya da arayarak keşfederse okuyacaktır. Liyâkatin kapsamında dayatmaya yer yoktur. Kabahati herkesten önce hem kendimizde arayacağız hem de gerçeklerin farkında olarak ayaklarımızı yere basacağız. Havalarda uçtuğumuzda varacağımız yer liyâkatsizlik bulutudur.

Haddini bil

Kaynak

- 1- Erol Güngör çevirisi, *Sosyal Psikoloji*, sayfa 114, *Ötüken Neşriyat*, İstanbul 1980
- 2- *Takiyettin Mengüşoğlu, Felsefeye Giriş*, sayfa 168, *Remzi Kitabevi*, İstanbul 2008
- 3- *Takiyettin Mengüşoğlu*, sayfa 169

Hazreti Peygamber şöyle diyor: “Dünya işlerini sizler benden daha iyi bilirsiniz.” Böyle dediği için Hazreti Muhammed liyâkatlidir.

Doğuştan verili olan yetenek zaten tek başına işlevsiz kalıyor. Hazır bulduğumuz yeteneğimizi işlemek görevi bize aittir. Aksi takdirde o yeteneğimiz zaman içerisinde körelecektir. Takiyettin Mengüşoğlu’na kulak kabartalım: **“Bütün insan yetenekleri, temelini, her şeyden önce bir canlı varlık olan insanın biyo-psişik çekirdeklerinde bulurlar. İnsana düşen önemli iş, bunları geliştirmek, onların canlılığını arttırmaktır.” (2)** İnsanın kendisini bilmesinden kasıt herhalde biraz da budur. Biyo-psişik çekirdeklerimizdeki Tanrı vergisi ve tabii ki kalıtsal yeteneklerimizin keşfine çıktığımızda kendi iç dünyamızın karanlık koridorlarına da dalmış olacağız. Kişinin kendisini tanıyıp bilmesi liyâkatin ta kendisidir. Ben kitap yazabilirim, şu an okumakta bulunduğunuz yazıyı da kaleme alabiliyorum fakat mesela Mengüşoğlu’nun yaptıklarını yapamıyorum. Asla yapamayacağımın da şuurundayım. Hilmi Ziya Ülken’in birkaç roman denemesi vardır ama onun romanları diğer eserlerinin gölgesinde kalmaya tutsaktır. Her alanda bu böyledir. Herkes yazar, herkes siyasetçi olamaz. Herkes mahalle takımında futbol oynayabilir ama herkes millî takıma giremez. Herkesin yazarlığa, herkesin yüksek siyasete soyunduğu bir ortamda neler yaşanabileceğini zaten görmekteyiz. **“Belli yeteneklerle donatılan bir insan toplumunun, bu özelliklerin plastisite’sine uygun düşen başarıların üstüne çıkacağı düşünülemez; fakat onun altında kalabilir.” (3)** Plastisite ne demektir bilmiyorum ama Mengüşoğlu’nun ne demeye çalıştığını gayet açık anlıyorum. Belli yeteneklerle donatılmış bir insan toplumunun yerine bireyi koymamız pekâlâ makuldür. Yeteneklerimizin üstüne çıkamayız. Çıkmaya yeltendiğimizde çuvallarız. Diretiyorsak hem kendimize ham de etrafımızdakilere zarar veririz. Ehil olmayan bir kimsenin yüksek makamlara çıkması da yüksek makamlara talip olması da zarardır, ziyandır ve günahdır. Sahip bulunduğumuz liyâkate uygun düşen başarıların üstüne çıkamayız ve fakat Mengüşoğlu’nun dediği gibi, liyâkatimizin izin verdiği başarının altına düşmemiz mümkündür. Şu halde, düşmemek için yeteneklerimizin sınırları dâhilinde kalmayı ilke edindiğimizde liyâkat bizim etiketimiz olacaktır. Başarabileceklerimizi muhtelif sebeplerle başaramasak bile liyâkatimiz bâki kalacaktır. Hazreti Peygamber şöyle diyor: **“Dünya işlerini sizler benden daha iyi bilirsiniz.”** Böyle dediği için Hazreti Muhammed liyâkatlidir.

Türk halk kültüründe **LIYAKAT** ve **HAYAT**

Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü
ozkul@hacettepe.edu.tr

"Hak ve hukuk belirleme de "liyakat"ın layık olmanın, işi gerektiği gibi gereklerini yerine getirerek kılmanın "anlam boşalması"na uğrayarak anlamsızlaşması toplumsal, sosyal ve kamusal olarak devlet ve millet hayatımızı inanılmaz bir süratle bir cinnetin eşliğine sürüklemiştir."

Yeryüzünde insana has bir hayat "**kutsal**"ın tesis edilmesiyle başlamıştır. Bir başka söyleyişle, hayatımızı taş ve toprak gibi cansızların, bitkiler, hayvanlar gibi diğer canlı varlıkların hayatından farklı kılan "**irade**"mizle bağlandığımız bir "**kutsal**" tercihimizdir.

Kutsal ister tanrısal aşkın bir gücün dünyaya akın etmesiyle kurulup kurumlaşsın isterse de **Hazreti İbrahim** kıssasında olduğu gibi "**ay, yıldız, güneş vb.**" "**yüce**" ve "**büyük**" addedilecek varlıkları yaratıcı zannetmeye dayalı bireysel ve deneysel olarak tesis edilsin hemen her zaman "**hak**" veya "**liyakat**"a dayalı olmak zorundadır.

Doğrudan doğruya "**kutsal**"ın kendisi ona inanan ona bağlananların onda "**hak**" ve "**liyakat**"ın tezahürünü görüp inandıkları müddetçe "**kutsal**"dır.

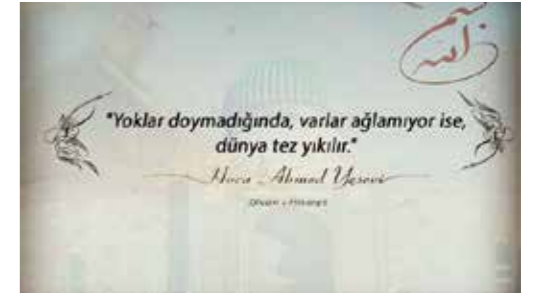
Kısaca, toplumsal, sosyal ve teknik olarak bir insanın bir konuda üzerine düşeni yapması bir insanı "**erdem**" sahibi kılar.

Ancak "**erdemli**" insanlar "**iyi**" insan olabilir.

İyi ve doğru olanı bulmaya yönelmek anlamında "**etik**" (ethos) ise, en eski zamanlardan itibaren ağırlıklı olarak "**örf, âdap veya töre**" demektir.

Bu bağlamda, bir kimsenin kendisine, o işin bütün gereklerini hakkıyla yerine getireceği güvencesiyle o işin verilmesine, "layık olma" ya da "liyakat" adı verilir. Olması gerektiği gibi bir işi layıkıyla yapmıştır; O işi yapmaya liyakat sahibidir. Bir işin layıkı ya da nasıl olması gerektiği günümüzde en genel anlamda "görev tanımı" dediğimiz açıklama ve ölçütlerle belirlenir. Modern zamanlardan geçmişe doğru gidildikçe gelenekler, görenekler ve töre gibi sosyo-kültürel yaptırımları olan değerler ve ölçütler "görev" ve ona "layık" ya da "liyakat sahibi olmayı" belirlemiştir. Bu temel tespit ve kabullerden hareketle, Türk kültüründe "liyakat" nedir? Özellikle de "liyakat" gündelik hayatımızı yaşar ve yapar iken sıradan bir Türk'e ne anlam ifade eder ve etmelidir? Şeklindeki sorular ve bunlara yönelik olarak aradığımız cevaplar yazımızın konusunu oluşturmaktadır. Her şeyden önce Türk kültürünün mitolojik köken ve kodlamalarının yapıldığı tarih öncesi toplumsal yapımız geçerevidir (nomad karşılığı göçebe değil) ve bu temel özellik son bin yıla kadar değişmeden gelmiştir. Toplumsal görev ya da iş bir bireyin esasen var olma mücadelesinin yeme, içme, barınma vd. tamamını oluştururken toprağa yerleşmeye ve tarımcılığa geçişle birlikte ciddi bir saptmaya uğrayacak "köle"lik ortaya çıkacaktır. Bir insanın yaşayıp var olabilmek için yapması gerekenlerin pek çoğunu yapmadan çalışmadan "köle" konumuna sokulmuş başka insanları çalıştırması insanlık tarihinin belki de en büyük saptması ve "kapitalizm yanılığsı"nın başlangıcıdır. Köleliğin, tarihsel

olarak en belirgin formunu aldığı Roma İmparatorluğu'ndan, birbirinden farklı şekil ve işleyişleriyle "bodrolu" çalışanlarıyla günümüze kadar başkası adına çalışma ve çalıştırma toprağa yerleşiklerin ve tarımcı toplumsal yapı ve bunun üzerine temellenen kamusal aygıtlarıyla iş gören yerleşik devletlerin ürünüdür. Oysa, Türk kültürünün mitolojik dönemden itibaren oluşumu geçerevidir bir toplumsal yapıda şekillenmiştir. Buna göre Gök-yüzünde her yere ve her şeye hakim aktif bir "Gök Tanrı"nın bir bireyi soy ve boy haklarını da gözeterek "kut" verip seçerek yeryüzünde de "gökteki" aslı düzenin benzerini kurmakla görevlendirdiği "kağan", "tanrıya karşı borcunu" ömrü boyunca bu amaçla çalışıp yeryüzünün tamamında onun istediği "töresel düzeni" kurarak ve insanları buna uygun olarak yaşatmak suretiyle öder. En mükemmel örneğini Oğuz Kağan Destanı'nın Uygur varyantında gördüğümüz bu kamusal ve toplumsal düzen ideal bir "temiz toplum" örneğidir. Otoritesinin meşruiyet kaynağını "tanrısal kutsal"dan alan ve aynı kaynaktan kaynaklandığına inanılan kutsal "töre" sistemi Türk sosyo-kültürel yapısının varlık nedenidir. Bir başka ifadeyle Türk kültürünün 1000 yılı aşkın bir toprağa yerleşikliğine, İslâm medeniyet dairesindeki liderliğe ve son 200 yıldır evrensensel, modern ve güncel değerleri bünyesine zerk etmesine rağmen çok katı bir hiyerarşik toplumsal ve kültürel dokuya sahip olması da söz konusu "varlık nedeni"nin bir sonucudur. Hâlâ "ağabey"den "abla"ya, "yeğen"den "yenge"ye yaşa,

hısmınlığa, sosyal ve toplumsal rollerimize bağlı olarak sıralanan hiyerarşik bir yapıya sahibiz ve bunların her birinin ayrı bir adı, unvanı ve rol tanımı vardır. Bu sosyal ve toplumsal ad ve unvanlar beraberinde yapmak ve yapmamakla mükellef olduğumuz bir değerler ve davranışlar listesini de veya kültürümüze özel ve istendik değerlere bağlı bir rol tanımını da beraberinde getirmektedir. Yaşı sizden bir veya birkaç yıl büyük olsa da "dayı"nız dayı, "hala"nız haladır. Bu unvanlarına istinaden son derece meşru olarak sizden yapmanızı isteyecekleri pek çok şey olduğu gibi kendilerine karşı göstermek zorunda olduğumuz saygı-sevgi tutum ve sözleri, davranışları ve bunların biçimlerine dek pek çok detay vardır. Aynı şekilde söz konusu dayı, hala, amca ve teyze gibi unvanlara istinaden yapmaları gerekenleri yapmadıklarında "bi de dayı olacak" veya "nasıl amcaysa.." gibi belki de en üst düzeyde bir protestoya, yadırgayıp "kınama"ya yönelen toplumsal ve sosyal eleştirinin kaynağında da sözünü ettiği meşru töresel kaynaklı hiyerarşik toplumsal yapımız ve kültürel dokumuz vardır. Tanrısal bir kutsal dayanan töresel hiyerarşik yapının her saha ve safhasında her kademedeki bireyin hakları ve sorumlulukları vardır. Gündelik sosyo-kültürel hayatın işleyişi de bunlara bağlıdır.

Bu tanımlamalar, beklenti ve istendik davranışlar gösterilmedikçe ya da sapmalar ortaya çıktıkça kargaşa ve karışıklıklar ortaya çıkar. Bu tür sosyo-kültürel kargaşa ve karışıklıkların, kırışıklık ve dargınlıkların ortadan kaldırılmasına yönelik olarak “bayram”lar başta olmak üzere ulusal kültürel sistemimizin bu duruma hasredilip tasarlanmış düzenleme ve düzenekleri vardır. Ancak birkaç yüzyıldır meydana gelen serbest ve zorunlu kültür değişimleri söz konusu düzenleme ve düzeneklerin bir çoğunu eskitip işlevsizleştirmesine karşılık sosyal ve toplumsal yapımız bir çok nedene bağlı olarak eskiyen ve yıpranan, işlevsizleşen bu yönleri yenileyememiştir. Yapılan yenileme teşebbüslerinin birçoğunda da ulusal bünyemizle doku uyumsuzlukları yaşanmış ve tıkanmışlıklar aşılamamıştır. Bu tür aşılama sosyal ve kültürel tıkanıklıklara yönelik “kestirip atma”lar içeren dinsel veya dindışı hatta ateist ideolojik önermeler ve örgütlenmeler son 150 yıllık millet ve devlet hayatımıza gittikçe belirginleşen bir biçimde damgasını vurmuştur. Dahası bunlar zaman zaman “durgun”luklardan durmaya, bazen de çok daha büyük sosyal-kültürel travmalara yol açan “darbe”ler oluşturmuştur. Bu bağlamda, son 2000 yılda, bizden başka hiçbir toplumun kaldıramayacağı kadar ağır sosyal, kültürel ve siyasal sorumlulukların altına girişimizden sarfi nazar ederek kendimizi yeterince iyi ve doğru bir biçimde anlayamayız. Türk kültürü ve onun ürünü olan günümüz Türk’ünü anlamının yolu ve davranışlarını anlaşılır kılıp yorumlamanın düşünsel kalıbı son 2000 yılda yaşanan din, coğrafi

bölge ve geçim kaynağı anlamında şekillendiği hayat tarzının analizinden geçmektedir. Toplumsal yapımızın bir yanında mitolojik dönemde adını bile bir kahramanlık yaparak kendisi alan, her türlü ölüm ve Azrail karşısında bile Deli Dumrullayın kendisi olan bir birey olarak insanımız durmaktadır. Diğer yanındaysa son 150 yılda yaşadığımız mecburi ve serbest değişimlere rağmen hepimiz doğup büyüdüğümüz muhitlerde hâlâ bağımsız bir “birey” olmaktan ziyade “birilerinin oğlu” ve “birilerinin kızıyız” şeklindeki toplumsal kimliğimiz evliliğimizden işe girmemize, ya da giremememize kadar hayatımızın şekillenmesinde en önemli etkenlerden birisi belki de birincisidir. Türk insanı, birbirine inanılmaz uzaklıktaki bu iki uç arasında durmakta değişik durum ve bağlamlara bağlı olarak her birey binlerce davranış seçeneğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Dahası, sokaktaki ortalama Türk insanının gündelik hayatındaki görev ve liyakat anlayışı da benzeri bir bocalamanın ya da sosyal ve kültürel bir patinaj içindedir. Oysa, en erken mitolojik dönemden itibaren Türk kültüründe

eylemlerimizi belirleyen söylemlerimiz sadece üç tanedir; “Olur”, “Olmaz” ve “Ongmaz”. Buna göre herhangi bir işi yapmaya yönelindiğinde o işin gereklilikleri yerine getirilmişse “olur”, getirilmemişse “olmaz” genel ve gündelik hayatımızdaki geçerli ve evrensel davranıştır. Konuyla ilgili hak hukuk dolayısıyla liyakat sahibi her bireyin vermesi gereken karar seçenekleri bunlardır. Üçüncü ve sonuncu seçenek daha çok kültürümüze özel bir değer ve davranış içerir. Bir şeyi yapan “ongmaz” demek o şeyin yapılmasını Tanrı istemez ve yapana da şiddetle cezalandırır demektir. Meselâ “yuva bozan ongmaz” veya “turna vuran ongmaz” bu tür “Tanrısal olmaz” veya tabu örneği olarak verilebilir. Başta “kul hakkı” ve “şirk koşmak” gibi pek çok temel dini değerimiz ve bunlarla ilgili davranış ve tutumlarımız da doğrudan doğruya bu tür “ongmaz”lar arasındadır.

Hepimiz doğup büyüdüğümüz muhitlerde hâlâ bağımsız bir “birey” olmaktan ziyade “birilerinin oğlu” ve “birilerinin kızıyız”

Ancak, hak ve hukuk belirleme de “liyakat”ın layık olmanın, işi gerektiği gibi gereklerini yerine getirerek kulmanın “anlam boşalması”na uğrayarak anlamsızlaşması toplumsal, sosyal ve kamusal olarak devlet ve millet hayatımızı inanılmaz bir süratle bir cinnetin eşğine sürüklemiştir. Hiç şüphesiz bu cinayetin pek çok sebebi olmakla birlikte en önemlisi “kutsal”ımızda ve dolayısıyla hayatımızdaki anlam boşalmalarına bağlı davranış ve duruş bozukluklarıdır. Meselâ Kur’an-ı Kerim’de işlerin liyakat göre verilmesi emredilir ve beklenilir. Görev yerleri ve tanımlarının “emanet” olduğu, bu emanetlere, görev tanımlarına ve onların gereklerine uygun davranılması için liyakat sahiplerine verilmesi, Kur’an-ı Kerim’de mealen şöyle buyrulur: “Allah size mutlaka emanetleri (işleri) ehli olanlara (liyakat sahiplerine) vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle davranmanızı emreder” (Nisa 58). Bundan başka pek çok ayeti kerimde de bu hükmün desteklenip emredilmeye devam edildiği görülmektedir. Aynı şekilde Cenabı Peygamber efendimiz “iş ehline verilmediğinde Kıyamet’i bekleyiniz” (Buhari) diyerek “liyakat”ın ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Dahası pek çok başka hadislerle de bu durum pekiştirilip vurgulanmaktadır. Ancak bugün başta pek çok cemaat ve tarikat kurumlaşmaları olmak üzere dini hayatımızdan veya kutsalımızdan “liyakat” ile ilgili söylem ve eylemlerin süratle uzaklaştırıldığını görmekteyiz. Üstelik din adına bu “dinsizlik” yapılırken pek çok psikolojik savunma mekanizması işletilerek mantığa büründürülmekte adeta “liyakatsizlik” istendik bir değer ve davranışa dönüştürülmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi “cemaat” veya “grup taassubu”dur. Bundan daha da mel’un olanı Cenabı Allah’ın pek çok ayette son derece lâtif bir biçimde vurguladığı “milliyetçilik” ve “toplumculuk” neşvesinden bihaber cahil dinî liderlerin tamamen dünyevileşerek domuz

topuna dönüşen vicdanlarındaki egoizm veya bencillikleridir. O zavallı “kendi”lerine her şeyi mübah gören bu cahil, görgüsüz ve sahtekârlar ne “kul hakkı” ne de “şirk” karşısında bile durmamaktadırlar. Bu nedenle de, fetvayı “kitabı”na uyduracak “fet(va) baz”lıklarla “liyakatsizliği” yandaş ve yağmadaşlarına “beytümale”, devlet malına, “kul hakkı”na sarkıntı ve saldırı yolu ve yöntemi kılmaktadırlar. Bu tür cahil dini liderlerin öteden beri en büyük ortakları, duygudaş ve paydaşları liyakatsiz siyaset adamları ve bürokratlardır. Mevcut düzenin son yüzyılda neredeyse hiçbir zaman ciddi bir eğitim sistemine sahip olamamasının baş sorumlusu sözünü ettiğimiz liyakatsiz siyaset adamları ve onların onları idare adamları olarak bürokratlarıdır. Eğitim bir millet ve devletin bütün sistemlerini denetleyip yenileyen bir sistem olarak en ilkel kabile hayatında bile olmazsa olmazdır. Sosyo-kültürel, iktisadi ve idari hayatımızın gerektirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda yetişen kuşakları eğiterek, öğretmek işe koşmanın bir yolu yöntemi olarak diploma ve unvanlar verilir. Eski tabirle bu “şehadetname”ler (diploma), söz konusu edilen bir yeterlilikler bütününü veya liyakatin şahitliği anlamında bilgisi ve belgesidir. Bu diploma, unvan, iş ve görev tanımları kavramlarına bağlı yönetim sistemlerinde kitlesel adam kayırma, liyakatsizleri “yandaş” diye işe doldurmak kolay değildir. Bu nedenle önce bu tür kör topal olarak da olsa işleyen bir sistem varsa öncelik önce onun işleyemez hale getirilmesidir. Bir buçuk iki öğretim görevlisiyle her köşe başına bir üniversite açarsanız, önce oyuna talip olduğunuz, esnaf memnun olur sonra da söz konusu esnafın paralı müşterileri ve o paralarla okuyan liyakatsiz esnaf çocuklarıyla birlikte “sevap” ve “hayır” adına yapılan kitlesel ayıp ve günahlarla öğrencilerimiz her türlü işe girer; çoğunlukla da sadece onlar girebilir. Bir başka ifadeyle, bir işe insan seçerken “diploma” ve “unvan” seçilecek kişinin yapacağı işe uygun

bir eğitim alıp almadığını belirleyemez hale gelirse anlamını ve işlevini yitirir. Hal böyle olunca orada istediğiniz her türlü sahtekârlığı yapabilirsiniz. Orada, kanun ve hukuk bitmiştir; orada liyakat bitmiştir. Güç sizdedir; siz de ne isterseniz yapabilirsiniz. Bu bir kabile devletidir. Bir adım sonrası dağılmak ya da dağıtılmaktır. Sonuç niyetine söylemek gerekirse, ne yapmalı? Öncelikle diploma ve unvanı bir ölçüt olmaktan çıkarmak yerine onların işlevlerini yapacak şekilde eğitilmiş kişilere verilmesini sağlamak gerekir. Her dinî ve dindışı örgütlenmeyi serbest kılarak kanunen meşru hale getirilecek olan bu yapılar maddi ve manevi her yönden son derece ciddi bir murakabe altına alınmalıdır. Bu murakabe konusunda üniversiteler de işe koşulmalıdır. Şüphesiz aynı murakabe ve serbest işleyiş üniversiteler ve diğer devlet daireleri için de geçerli olmalıdır. Bu ancak ciddi bir hukuk devletinde olabilir. Eğitim felsefesi ve uygulaması rüzgâr gülüne dönmüş bir yapıda bin bir kılığa bürünerek ve sureti haktan görünerek her türlü melanet örgütlenmesi ve iman kirlenmesi yaşanabilir. O halde “liyakat”ı esas alan kadroları yetiştirecek bir eğitim felsefesini oluşturmak ve onu öğretecek öğretmenlerin yetiştirilip işe koşulması başlangıç noktası olabilir. **Kısaca, “emanetleri (işleri) ehline, liyakat sahibine vermek işe başlamlıyız yoksa kıyamet çok yakın..!”**

Kur’an-ı Kerim’de mealen şöyle buyrulur: “Allah size mutlaka emanetleri (işleri) ehli olanlara (liyakat sahiplerine) vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle davranmanızı emreder” (Nisa 58).

Sadakatten Liyakate...

Prof. Dr. Hakkı Uyar

Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Osmanlı Devleti, Türklerin tarihleri boyunca kurdukları en uzun ömürlü devlet oldu. Bir tarım imparatorluğu olarak kalmasına rağmen Ortaçağın sonlarından itibaren 17. Yüzyıl sonlarına kadar Avrupa içlerine kadar genişleyip ilerleyebildi. Oysa aynı dönemde Avrupa, nüfus, üretim miktarı, sermaye birikimi, teknoloji ve enerji kapasitesi itibarıyla Osmanlı'dan 4-5 kat daha büyüktü. Önce ticaret toplumuna sonra da sanayi toplumuna geçen Avrupa'nın hızlı yayılması ve dünyanın büyük bir bölümünü sömürgeleştirdiği halde Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarından ayrılması birkaç yüzyıl sürdü. Tarım toplumundan çıkamayan Sanayi devrimini yakalayacak sosyal, ekonomik ve siyasal altyapıya sahip olmayan Osmanlı Devleti'nin nasıl olup da yüzyıllar boyunca Avrupa'ya direnebildiği meselesi üzerinde durulması gereken bir konudur.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da hızlı ilerleyişinin nedenleri arasında karşısında merkezi bir devlet yapılanmasının olmayışı ve feodal yapının varlığı etkili olduğu kadar Osmanlı Devleti'nin örgütlenme kapasitesi ve kurumsallaşmış yapısı da etkiliydi. Bu yapıyla beraber modernleşme çabası, dağılma sürecini yavaşlatmış ve imparatorluktan ulus-devlete geçişin altyapısını hazırlamıştı. Klasik dönem Osmanlı padişahları akıllı adamlardı. Siyaset ve strateji bilirlerdi. Örneğin II. Beyazıt –tüm sofuluğuna rağmen- İspanya'dan Musevileri büyük memnuniyetle imparatorluğuna kabul etmişti. Ardından oğlu Yavuz Sultan Selim, 1516 yılında Arap topraklarına doğru imparatorluğu genişletti. Önce Suriye'yi ardından Mısır'ı aldı. Bu hamlesinin ardından İpek ve Baharat yollarını tamamıyla kontrol altına almak ve imparatorluğun zenginliğini arttırma amacı vardı. Ancak amaç bundan ibaret değildi. Hint Okyanusuna ulaşarak –Akdeniz'in/İslam dünyasının aracılığını ortadan kaldırma ve- baharatı doğrudan elde etme amacındaki Portekiz'i durdurmayı da hedefliyordu.

Hint Okyanusunda Portekiz'i durdurma çabası, Kanuni döneminin de önemli çabalarından biriydi ve ama Kızıldeniz'de donanma oluşturarak Portekiz'le mücadele başarılı olamadı. Bununla birlikte bir "cihan devleti" olarak Osmanlı Avrupa siyasetine de yön verdi. Kanuni, yine başarılı bir siyaset ve strateji örneği olarak Avrupa'da Habsburg egemenliğine karşı Bourbonları (Fransa) destekledi ve Avrupa'da bir denge oluşturdu. 16. Yüzyıl yeni bir dünyanın kurulduğu ve Avrupa'nın kendi sınırlarının

dışına kesin olarak taşıdığı yüzyıl oldu. Osmanlı açısından ise aynı yüzyıl gücünün doruğu olmakla beraber, sonun başlangıcını da işaret etmekteydi. Klasik tarım imparatorluklarının sonu gelmekteydi. Nitekim tüm modernleşme çabalarına rağmen tarım imparatorluğu olmaktan çıkamayan Osmanlı için 19. Yüzyılın sonu ile 20. Yüzyılın başı dağılma dönemini oluşturdu. Pax Ottomana'dan çöküşe doğru gidiş sürecinden çıkmak için harcanan çabanın, modernleşmenin öncüsü Osmanlı Bürokrasisi oldu. Modernleşme çabası kurtuluşçu bir misyonla devleti kurtarmayı amaçlıyordu. Batı'da burjuvazinin yaptığı değişimin öncülüğünü Osmanlı'da bürokrasi yapıyordu. Osmanlı sistemi, yerli ve milli bir burjuva sistemi üretememişti. Devleti kurtarmanın öncülüğünü yapan Osmanlı bürokrasisi, büyük ölçüde Tanzimat döneminin hemen öncesinde ve sonrasında kurulan okullarda yetişti. Mülkiye, Harbiye ve Askeri Tıbbiye bunların başında geliyordu. Söz konusu kuşak Avrupa'daki diğer örgütlenme modellerinden de etkilenecek Fedailer Cemiyeti, Jön Türkler/Genç Osmanlılar

Cemiyeti ve İttihat ve Terakki Cemiyeti çatısı altında örgütlendiler. 1859'da Fedailer Cemiyetiyle başlayan bu süreç, Osmanlı/Türk aydınlarının devleti kurtarma çabasının bir ürünüydü ve zaman içerisinde siyasal çözüm yollarını da ortaya koymaya başladılar. 1865'teki Genç Türkler hareketi, Avrupa'da görülen diğer "Genç" hareketlerin bir yansıması gibiydi. O ülkelerde (Almanya, İtalya...) de siyasal birleşme açısından sorunlar mevcuttu.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Tanzimat döneminin okullarından yetişen aydınlar büyük bir dönüşüm geçirdiler. Onlar için padişahın mülkü olan topraklar artık vatana, padişaha bağlılığın yerini de millete/devlete bağlılık almaya başladı. Bunun öncülüğünü Namık Kemal gibi aydınlar yaptı. Nitekim bu dönüşümü yetiştikleri okulların marşlarında bile görmek mümkündür:

Mülkiye marşında:

"Ey vatan gözyaşların dinsin, yetiştik çünkü biz"

Harbiye marşında:

"Kanla, irfanla kurduk biz bu Cumhuriyeti, Cehennemler kudursa, ölmez nigâhbanyız"

Dünyaca Ünlü Matematikçi
Cahit ARF

ATATÜRK'ün
Manevi Kızı ve Tarih
Profesörü Afet İNAN

Anatom Patolog Prof. Dr.
Kâmile Şevki MUTLU

Yapılan doğru seçimle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yurtdışına gönderilen öğrencilere **“Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyorum; alevler olarak geri dönmelisiniz!”** demişti Cumhuriyetin kurucu babası...

Hepsinin tek derdi ülkeyi kurtarmaktır.

Buradan kaynaklanan pragmatizm ideolojilerine de yansımıştır.

Mustafa Kemal ve kuşağı, geç Osmanlı-erken Cumhuriyet döneminin insanlarıydılar. 1878'den 1918'e imparatorluğun dağıldığını gördüler ve bu dağılmanın tarihsel, siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlerini biliyorlardı. İmparatorluğu kurtarmak mümkün olmasa da buradan demokratik bir ulus devlet çıkarmayı başarabildiler. Yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen bu kuşak idealistti... Yaşadıkları üç büyük travmaya, uğradıkları ihanete (Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Damat Ferit, Vahdettin) rağmen umutlarını hiç yitirmediler. İmparatorluğun son 40 yılında yaşadıkları üç büyük travmayı şöyle sıralamak mümkün:

- 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı
- Balkanların büyük bölümünün

kayıbı ile sonuçlandı.

- 1912 Birinci Balkan Savaşı
- Balkanların geri kalanı kaybedildi.
- 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı
- Arap toprakları kaybedildi.
Osmanlı'nın ağırlıklı olarak Balkanlara dayanan bir imparatorluk olduğu, İttihat ve Terakki'nin Balkanlar'da (Selanik, Manastır) doğduğu hatırlanacak olursa travmanın büyüklüğü daha kolay anlaşılacaktır. Kayıp sadece Balkanlardan ibaret de değildir; İttihatçıların kutsal şehirleri Selanik ve Manastır'ın yanı sıra İslam dünyasının kutsal şehirleri Kudüs, Mekke ve Medine gibi yerler de kaybedildi. Bu kaybı Falih Rıfki Atay, Zeytindağı adlı kitabında iç burkan, duygusal bir dille ve hayıflanarak anlatır.

Bu idealist kuşağın en büyük derdi devleti kurtarmaktı. Bunlar başlangıçta İttihatçıydılar, sonra Kemalist... Çoğu 1912'de Birinci Balkan Savaşı yenilgisi neticesinde Balkanların kaybının da etkisiyle kurulan Türk Ocağı kökenlidir. Milliyetçilerdir. Oradan ideolojik olarak savrulmuşlardır. Şevket Süreyya Aydemir, Türkçülükten Bolşevizme oradan Kemalizme yönelmiştir. Aynı durum Mustafa Suphi için de geçerlidir. O da Türkçülükten Komünizme yönelmişti. Elbette ki burada Tevfik Fikret, Abdullah Cevdet, Mehmet Akif gibi isimleri de anmak gerekir. Dolayısıyla ideolojik yelpaze geniştir. Hepsinin tek derdi ülkeyi kurtarmaktır. Buradan kaynaklanan pragmatizm ideolojilerine de yansımıştır.

İmparatorluğun son 40 yılında yaşadıkları üç büyük travmayı şöyle sıralamak mümkün:

- 1877-1878

Osmanlı Rus Savaşı

- *Balkanların büyük bölümünün kaybı ile sonuçlandı.*

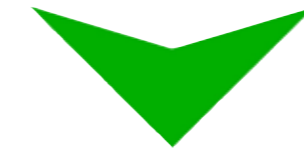
- *1912 Birinci Balkan Savaşı*

- *Balkanların geri kalanı kaybedildi.*

- 1914-1918

Birinci Dünya Savaşı

- *Arap toprakları kaybedildi.*

Mondros'un imzalanmasının üzerinden iki hafta geçtikten sonra, İtilaf devletleri donanması İstanbul'a demirledi.

Aynı gün (13 Kasım 1918) İstanbul'a Suriye'den dönüş yapan Mustafa Kemal Paşa, kendine ve milletine duyduğu güvenle, “Geldikleri gibi giderler” diyebilmişti.

Çünkü umutsuz durum yoktu, umutsuz insan vardı.

Oysa Mustafa Kemal, umutsuz olacak insan değildi.

Mustafa Kemal Paşa, Mondros'un imzalanmasından birkaç ay önce, 1918 yazında tüm umutsuzluklara, karamsarlıklara rağmen Ruşen Eşref'e şunları yazmıştı:

“Her şeye rağmen muhakkak bir nura doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız, aziz memleket ve milletim hakkındaki sonsuz sevgim değil, bugünün karanlıkları, ahlâksızlıkları, şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ışık serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik gördüğümüdür.” Mondros'un imzalanmasının üzerinden iki hafta geçtikten sonra, İtilaf devletleri donanması İstanbul'a demirledi. Aynı gün (13 Kasım 1918) İstanbul'a Suriye'den dönüş yapan Mustafa Kemal Paşa, kendine ve milletine duyduğu güvenle, **“Geldikleri gibi giderler”** diyebilmişti. Çünkü umutsuz durum yoktu, umutsuz insan vardı. Oysa Mustafa Kemal, umutsuz olacak insan değildi. Kurtuluş Savaşı'nın ardından ülke yeniden yapılandırılırken (1923) ortaya konan hedefler, ütopya şöyle ifade edilmişti:

- 1. Milli hakimiyetin, halk tarafından ve halk için icrasına rehberlik etmek/Demokrasi
- 2. Türkiye'yi asri bir devlet haline yükseltmek/Çağdaş bir devlet ve toplum olmak
- 3- Türkiye'de bütün kuvvetlerin fevkinde kanun velayetini hakim kılmaya çalışmak/Hukuk Devleti

Dönemin kuşağı özgürlükçü ve demokratik bir kültüre sahipti. Örneğin 1924 Anayasa tartışmaları bunun iyi bir özetidir. Meclis, 1920'de elde ettiği gücü, yani kendinin üzerinde hiçbir güç tanımama isteğini kısıncan bir şekilde korudu. Meclis sahip olduğu gücü kimseyle paylaşmak istemedi.

1921 ve 1924 Anayasaları sonraki dönem anayasalarından farklı olarak TBMM'de kabul edildiler. Demokratik bir ortamda tartışıldılar. 1924 Anayasa görüşmeleri, aynı yılın ilk aylarında yapıldı. En çok tartışılan konu, Cumhurbaşkanı Meclisi feshetme yetkisinin verilmesiydi. Söz konusu maddeye tepkiler gecikmedi. İlk olarak söz alanlardan biri Saruhan milletvekili Reşat Beydi:

“Arkadaşlar, bendeniz arzuyu, heyecanı ve şahsi kanaatimi şu suretle hulasa edeceğim. Maruzatım uzundur. Fakat bazıları müteahhas oluyorlar. Müteahhas oluyorlar. Kanaatı katiyem şudur ki farzı mahal olarak Allah Reiscumhur olsa, kati arz ediyorum, kestiriyorum (Haşa sesleri) Haşa... melaikeli kiram heyeti vekile olsa fesih selahiyetini verecek yoktur. (alkışlar)”

İzmir milletvekili Mahmut Esat Bey (Bozkurt) ise şunları söylüyordu:

“Efendiler, iyi bir hükümet gelir, iyi bir reisicumhurumuz vardır. Bunlara riayet eder. Doğrudur. Fakat mesele bir reisicumhur meselesi değildir. Bütün bir Türk mukadderatı meselesidir. (Bravo sesleri)”

1924 yılında kurtarıcı ve kurucu öndere gösterilen bu direnç, bugünün TBMM’inde gösterilebilir mi? II. Abdülhamit’in (1878’de) ve Vahdettin’in (1918 ve 1920’de) parlamentoyu feshetme yetkisinin geçmişte yol açtığı sorunlardan yola çıkarak milletvekilleri bu yetkiyi cumhurbaşkanına vermek istemediler.

Bu yetkiyi vermeye karşı çıkan Mahmut Esat Bozkurt ve Şükrü Saracoğlu, Çankaya’ya davet edildiler. Atatürk’ü ikna ederek Meclis’e döndüler. Zaten Meclis de yetkiyi vermemekte direndi. Fesih yetkisine karşı çıkanların öncülüğünü yapan Mahmut Esat Bozkurt, bu tarihten 6 ay sonra Adalet Bakanı oldu.

Günümüz Türkiye’inde böyle bir şey mümkün müdür? Herhalde burada kurucu babaların liyakate verdiği önemi görmek ve diğer taraftan da demokrasi kültürlerini anlamak gerekir.

Cumhuriyetin kurucu kadrosu devrimci oldukları kadar hümanistti de...

1926’da ülkeyi kurtaran ve Cumhuriyeti kuran kadronun bir bölümü tasfiye edildi. A takımı diye tanımlayabileceğimiz kadrodan Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay ve Refet Bele, kansız bir şekilde siyasal yaşamın dışına çıkarıldılar (Fransız ve Sovyet devrimlerinde yaşanan kanlı tasfiyelerle Türk Devrimi’ndeki tasfiyeleri karşılaştırmak anlamlı olacaktır!). Çünkü modernleşme sürecinin köktenci boyutuna direnç göstermişlerdi. Yönetimde Mustafa Kemal, İsmet ve Fevzi Paşalar kaldı.

Modernleşme süreci büyük ölçüde başarıldıktan sonra tasfiye edilenler kademeli olarak siyasal yaşama döndüler. Atatürk, Cebesoy ile Bele’yi milletvekili olarak parlamentoya alırken, İnönü de Karabekir ve Orbay’ı parlamentoya dahil etti. Dolayısıyla Atatürk’ün muhaliflerle barışma politikasını İnönü de sürdürdü. Üstelik 1938’de Atatürk’ün ölümünden kısa bir süre

Modernleşme süreci büyük ölçüde başarıldıktan sonra tasfiye edilenler kademeli olarak siyasal yaşama döndüler. Atatürk, Cebesoy ile Bele’yi milletvekili olarak parlamentoya alırken, İnönü de Karabekir ve Orbay’ı parlamentoya dahil etti.

önce 150’liklerin affı da bu kapsamda değerlendirilmelidir.

150’liklerin ihaneti 1938’de affa dönüşürken, Ali Kemal vatana ihanetinin bedelini ağır bir şekilde ödedi...

Eşi, oğlunu alıp İsviçre’ye gitti.

Oğlu, Zeki Kunalp’ti...

İsviçre’de eğitim aldı.

İsviçre vatandaşı olmasına rağmen Türkiye’ye dönmek ve askerliğini yapmak istedi.

Askerliğini yaparken bir gün gazetede Dışişleri bakanlığının memur alacağını okudu.

Komutanından izin aldı, gidip sınava girdi ve başarılı oldu. Birkaç dil bilmesi onun lehine olmuştu.

Ancak Ali Kemal’in oğlu olduğu anlaşılınca konu İsmet İnönü’ye aktarıldı. Elenmesi bekleniyordu. Bu beklentiyle gelenlere İnönü, **“Babası Ali Kemal’se ne yapalım?”** diyerek kızdı. Bu sayede Dışişlerine ilk adımını attı Zeki Kunalp...

Kunalp’in yanı sıra oğlu Selim Kunalp de Türkiye Cumhuriyeti’ne büyükelçi olarak uzun yıllar hizmet etti...

Bu örnek de kurucu babaların liyakate verdiklerini önemin bir başka göstergesidir.

Tek parti döneminde parti içerisinde ve devlet kadrolarında liyakatin yanı sıra aranan bir özellikle de Milli Mücadele’ye karşı çıkmamış olmak, Milli Mücadele’den yana tavır almaktı.

İdealizmleri ile harmanlanan bu liyakat sistemi ülkede tarihimizin en önemli kalkınma hamlelerinin gerçekleşmesine imkan sağladı. Onların muhtaç oldukları kudret, tarihimizde mevcuttu.

“Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyorum; alevler olarak geri dönmelisiniz!”

Nitelikli eleman yetiştirmek ve bunların yetişmesi için hiçbir fedakarlıktan kaçınmamak dönemin dikkat çekici özellikleriydi. Nitekim, tek parti dönemi boyunca yurt dışına sınavla ve özenle seçilerek gönderilen öğrencilerin seçiminde liyakat en önemli aranan şarttı.

Yapılan doğru seçimle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yurtdışına gönderilen öğrencilere **“Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyorum; alevler olarak geri dönmelisiniz!”** demişti Cumhuriyetin kurucu babası...

Kimler yoktu ki aralarında...

Sorbonne’da okuyan ilk Türk kadını ve Madam Curie’nin öğrencisi Remziye Hisar, Ahmed Adnan Saygun, Kuzey Anadolu Fay Hattı’nın varlığını ilk kez ortaya koyan jeolog İhsan Ketin, kendi kuramıyla dünyanın ünlü matematikçileri arasına giren Cahit Arf, Cahit Sıtkı Tarancı, ressam Mahmut Cûda, tarihçi Enver Ziya Karal, metalurji

mühendisi Şahap Kocatopçu, arkeolog Ekrem Akurgal, Afet İnan...

Bu kuşak kendilerine yüklenen sorumluluğun bilincindeydi.

Ülkenin kıt imkanlarının kendilerine harcandığının farkındaydı.

Bunun inanç ve bilinçle ülkeye döndüklerinde büyük bir şevkle, vatan ve millet aşkıyla ülkenin kalkınmasına emek harcadılar.

Sadakatleri Cumhuriyete idi, Türk milletine ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne idi.

Ülkede yükselmelerini sağlayacak bir liyakat sisteminin olduğunu açık bir şekilde görmekteydiler.

İdealizmleri ile harmanlanan bu liyakat sistemi ülkede tarihimizin en önemli kalkınma hamlelerinin gerçekleşmesine imkan sağladı.

Onların muhtaç oldukları kudret, tarihimizde mevcuttu.

Devlet yönetiminde liyakat ve ehliyet hakkında: GÜN SAZAK'TAN DERSLER

Himmet KAYHAN

“...Biz devlet memurunu; devlete, devletin kanunlarına, devletin bütünlüğüne saygılı, milletin birliğine inanmış, milletine hizmet etmek arzusunu gönlünde yaşatan ve zenginlikten, paradan daha çok, itibara ehemmiyet veren insan olarak vasıflandırıyoruz...”
Gün Sazak

12 Mart 1971 tarihinde yapılan askerî müdahale ile hükümet istifaya zorlanmış, “partiler üstü” hükümetler dönemi başlamıştı. Ardı ardına kabine değişiklikleri, 1974 seçimleri sonrasında kurulan CHP – MSP koalisyonu, sonra yine bir geçici hükümet ve 1975’te kurulan dört partili koalisyon hükümetiyle Türkiye; sıkıntılı, gergin ve istikrarsız bir siyasî dönem yaşamıştı. 1977 seçimleri sonrasında CHP’nin azınlık hükümeti denemesi başarısız olunca, Demirel başkanlığında üç parti tarafından yeni bir koalisyon kuruluyordu. Kendi içinde âhenksiz olan bu hükümet de altı ayı dolduramadan düşecekti. Sonrasında “Güneş Motel Rezaleti” ile kurulan Ecevit hükümeti ve Demirel’in azınlık hükümeti iş başına gelecekti. Bu çalkantılı dönem, sürekli kriz içindeki ekonominin dibe vurması, terör olaylarının devamlı yükselişi ve yaygınlaşmasıyla, Türkiye’nin 12 Eylül darbesine toslanmasına kadar sürüp gidecekti. Bu kadar uzun ve ağır bir siyasî buhranın Türkiye’ye neler kattığını hesaplayabilmek mümkün değildir. En ağır tahribat, hukuk ve geleneklerin yozlaşması, bürokrasinin hastalıklı bir zihniyet içinde çürümesi ile devlet yönetiminde meydana gelmiştir.

21 Temmuz 1977’de Demirel’in Başbakan olduğu AP, MSP ve MHP tarafından kurulan koalisyon hükümeti işe başlamıştı. Basında “İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti” olarak anılan kabinede, ortak partilerin liderleri Erbakan ve Türkeş başbakan yardımcıları olarak yer alıyordu. Gümrük ve Tekel Bakanlığına Gün Sazak atanmıştı. MHP Genel İdare Kurulu, hükümetin güvenoyu alışından sonra ilk toplantısını yapıyordu. Ülkenin ve hükümetin karşı karşıya bulunduğu meseleler, MHP’ye düşen görevler üzerinde bir durum değerlendirmesi yapılır. Sonra Gün Sazak söz alır: **“Ben, Bakanlık teşkilâtını, gümrüklerin ve Tekel’in içinde bulunduğu durumu inceledim:** Yolsuzluk, hırsızlık, kaçakçılık ağları her yeri sarmış. Rüşvet ve korku, herkesi susturmuş. Şimdiye kadar hiç kimse bu çürümüşlüğe el atmaya cesaret edememiş. Durum bu... Şimdi biz ne yapacağız? Elbette bakanlığımızla ilgili olarak her arkadaşımız, düşüncelerini, isteklerini söyleyebilir, uyarılarda bulunabilir. Bunların bazıları karşılanır, bazıları da bizim tarafımızdan uygun görülmez. Ben, heyetinizin bir karar vermesini istiyorum: Partimizin yöneticilerinden ve milletvekillerinden hiç kimse; yapacağımız personel hareketlerine müdahaleye kalkışmayacak!

Karşılanmayan istekler için ısrar etmeyecek! Bürokrat arkadaşlarımıza hiçbir konuda baskı yapmayacak! Kısacası, Gümrük ve Tekel Bakanlığı’ndaki çalışmalarımıza partimizden hiçbir müdahale olmayacak!.. Sizler bu kararı vermezseniz, bu bakanlıkta benim yapabileceğim bir şey yok!..” MHP Genel İdare Kurulu, konu üzerinde tartışmaya, konuşmaya ihtiyaç duymadan ve oy birliği ile Gün Bey’in istediği kararı verir: **“Gümrük ve Tekel Bakanlığı’nda yapılacak icraata, partimiz adına, milletvekilleri ve kurul üyeleri tarafından hiçbir müdahalede bulunulmayacaktır!..”** Bakan Gün Sazak, göreve başlarken ilk adımı böyle atıyordu...

* 1977 yazında Türkiye’nin gümrük kapıları, yolgeçen hanı halindeydi. Elektronik eşya, silah, sigara, yedek parça; kısacası her türlü mal, kaçak olarak Avrupa’dan ülkeye akıyordu. Gümrük kapılarında kemikleşmiş bir personel yapılanmasında vardı. Kaçakçılık ve rüşvet çarkında örgütlenmiş, birbiriyle sırdaş ve çıkar ortağı olan görevlilerin ağır bastığı bu yapı, insanı dehşete düşürecek

kadar berbattı. Tekel’in sigara fabrikalarında üretim, kapasitenin yüzde otuzu seviyesinde seyrediyordu. Tütün üretimi, imalât ve ihracat ihtiyacının çok üstünde olduğundan depolar dolup taşıyor, zaman zaman satılmayan tütünü imha yoluna gidiliyordu. Fabrikalara tıka basa işçi doldurulmuş; işçi sayısı normal istihdamın birkaç katına çıkmıştı. Bunlara karşılık üretim düşmüştü. Tekel, kendi fabrikaları atıl durumda iken, Samsun sigarasını Yugoslavya’ya fason üretim yaptırıyordu. Yerli üretim çökünce sigara kıtlığı giderek müzmin bir hal almış, meydan kaçak sigaraya bırakılmış ve yabancı markalar piyasayı işgal etmişti. Ülkede tuz bile dert haline gelmiş, tuz kıtlığı çekiliyordu. Büyük miktarda tabii tuz kaynaklarına sahip olan Anadolu tuz doluydu ama Tekel, Mısır’dan tuz ithal ediyordu. Sigara ve tuz kıtlığı çekilen ülkede çay da bulunamıyordu. Karadeniz’de depolar çay doluydu ama piyasada çay yoktu. Gün Sazak, göreve başlarken önündeki tablo böyleydi...

“

Gün Sazak, devlet memurunda bulunması gereken nitelikler konusunda berrak bir düşünceye sahipti: Yolsuzluk, rüşvet gibi hastalıklara bulaşmış olanlara asla merhamet edilmemeliydi. Dürüst olanlar, hiçbir sebeple itilmemeli, mağdur edilmemeliydi. Hassas görevlere adam seçilirken kullanılacak tek ölçü; görev emanet edilecek kişinin namuslu, yetenekli ve cesur olmasıydı.

“

İlk aylarda üst kademe memurlar arasında bazı değişiklikler yapılır: Müsteşarlığa N. Kemal Zeybek, Personel ve Eğitim Genel Müdürlüğüne R. Selim Başoğlu, Tekel Genel Müdürlüğüne Esat Güçhan, Çay-Kur Genel Müdürlüğüne Nedim Yılmaz, Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğüne Sıtkı Kadakal, Müsteşar Yardımcılığına Burhan Özfirat getirilir. Bazı hassas görevlere yeni atamalar gerçekleşir. Bunlar yapıldıkça muhalefet ve basın tarafından büyük gürültüler koparılır. MHP'nin kadrolaşmasından, devleti işgal operasyonu yürüttüğünden söz edilir. O dönemin gergin siyasî ortamında Gün Sazak'a sürekli ve ağır karalamalar yapılır. Aslında bu bakanlıkta görülen personel hareketleri, diğer bakanlıklara göre çok azdır.

Gün Sazak, devlet memurunda bulunması gereken nitelikler konusunda berrak bir düşünceye sahipti: Yolsuzluk, rüşvet gibi hastalıklara bulaşmış olanlara asla merhamet edilmemeliydi. Dürüst olanlar, hiçbir sebeple itilmemeli, mağdur edilmemeliydi. Hassas görevlere adam seçilirken kullanılacak tek ölçü; görev emanet edilecek kişinin namuslu, yetenekli ve cesur olmasıydı. Gün Sazak, bunun önemini şu sözleriyle vurguluyordu: **“Doğru memurlar, devlet binasını taşıyan direklerdir.”**

Bakan-memur veya siyaset-bürokrasi ilişkileri ile liyakatın değeri alanında Gün Sazak'ın gösterdiği hassasiyete birkaç örnek verelim: Trakya gümrüklerini ziyaret ederken, gezi boyunca hep yanında olan gazeteci Ülkü Arman, Gün Sazak'la yolculuk sırasında konuştuklarını ve onun üstünde bıraktığı etkiyi daha sonra şöyle ifade edecekti: **“Yol boyunca gümrüklerden ve kaçakçılıktan söz etti. Kaçakçılığı önlemek için çok değişik tedbirler planlıyordu ve bunları ne pahasına olursa olsun uygulamakta kararlı-**

dı.

O gün, Gün Sazak'ın bilmediğim bir yanını keşfediyordum: Devlet adamlığı...

Sonraki günlerde O'nun bu yanına dikkat ettim. Her konuşmamızda onu yeniden tanıyordum.

‘Ben beraber çalıştığım kişinin hangi partiyi tuttuğuna bakmam. Meselâ, (...) Bey için CHP’li diyorlar, doğrudur. Ama adam çok dürüst, üstelik işinde partililik yapmıyor. Bu adamın, başımın üstünde yeri var.’ Çok ender kişilerden duyabildiğimiz bu anlayış, olgun bir devlet adamının portresini kendiliğinden çiziyordu; hiçbir yoruma, hiçbir ilâveye lüzum bırakmıyordu...”

Bakan Sazak'ın, Trakya Gümrük Başmüdürlüğü'ne tayin edilen Necati Can'a verdiği ilk talimat kısa ve apaçıkçıydı:

“Gümrüklerin durumunu en iyi sizler biliyorsunuz; Trakya gümrükleri yolgeçen hanı hâlinde; gireni çıkanı belli değil. Burada devlet düzeni değil, mafya düzeni işliyor. En kısa zamanda bunları temizleyip, her şeyi kontrol altına alacağız. Bunun için alınması gereken her tedbiri hiç çekinmeden uygula. Dürüst memurları hassas görevlere getirmek için bizden istediğin tayinler derhal yapılacak. Bütün sorumluluk sende, bütün yetkilerini kullan...”

Tekel Genel Müdürlüğü'ne atanan Esat Güçhan'a aynı şeyleri söylüyordu: **“Bütün sorumluluğu cesaretle üstlen ve bütün yetkilerini tereddütsüz kullan. Uygun bulduğun, doğru gördüğün her tedbiri al. Dürüst ve cesur memurlarımızı hassas görevlere getir. Yapacağın her işin başında tecrübeli insanlara danış, sonra kararı kendin ver. Benim yapmam gerekenleri çekinmeden benden iste. Benim adıma veya partimiz adına haksız, yersiz bir istekle karşılaşsan yapma; baskı hissedersen bana haber ver...”**

“Doğru memurlar, devlet binasını taşıyan direklerdir.”

İstanbul Gümrükleri Başmüdüğü Oğuz Anter, sosyal demokrat görüşlüdür, CHP hükümetinin atadığı bir bürokrattır. Sazak'ın Bakan oluşundan sonra her an görevden alınmayı beklemektedir. O günün fırtınalı siyasî şartlarında başka türlü olamazdı. Bir gün gümrüklerde yaptıkları incelemeden sonra Bakan: “Oğuz Bey, sizin hakkınızda bilinmesi gereken her şeyi biliyorum. Rahat ol, göreve devam edeceksiniz, birlikte çalışacağız...” Oğuz Anter, Gün Sazak'ın Bakanlığı sona erinceye kadar göreve devam eder. Bu süre içinde Bakan veya Bakan adına; normal hizmet talimatları dışında bir tek emirle karşılaşmamış, hiçbir baskı görmemiş, kendisinden siyasî çıkar veya kişi menfaatleri için bir iş yapması istenmemiştir.

Trakya gümrüklerinde kan değişimi sağlamak için seçilip görevlendirilecek memurlar arasında adı geçenlerden biri Arif Kutlutuna'ydı. Onun hakkındaki bilgi şöyleydi: “İşinin ehlidir, dürüsttür, sol görüşlüdür.”

Kutlutuna Ankara'ya çağrılır, Müsteşar N. Kemal Zeybek'le aralarında açık kalpli bir konuşma geçer. Müsteşar, onun hakkındaki bilgi ve kanaatlerini ifade edince, o da aynı açıklıkla cevap verir: **“Evet, ben sol görüşlüyüm. Dürüst bir devlet memuru olduğumu da biliyorum.”** Müsteşar'ın karşılığında ince bir nükte vardır: **“Bizim için sizin solculüğünüzün değil, dürüstlüğünüzün değeri var. Bize göre, bu bakanlıkta sağcı ve solcu yok; namuslu, dürüst memurlar ile rüşvetçi, yoldan çıkmış memurlar var.”** Kutlutuna, Trakya Gümrükleri Başmüdür Muavini olarak tayin edilir. İpsala Kapısı'na müdür olarak Hıdır Gündüz tayin edilince, bu işe hem kendisi hem de onu tanıyanlar şaşırır; sürgün edilmesi beklenen sol görüşlü adam, nasıl müdür yapılırdı? Dereköy Kapısı müdürlüğüne Erdal Çelik'in atanması, gümrük teşkilatı içinde yeni bir şaşkınlığa yol açıyordu; sosyal demokrat düşünceli bir memur, “faşist” dedikleri bir Bakan tarafından müdürlüğe yükseltmişti.

“

Gün Sazak'ın bakanlığa başlamasıyla birlikte gümrüklerde her şey hızla değişmeye başlamıştı. Öncelikle yıllar içinde gelenekleşmiş rüşvet çarkları donmuş, işleyemez olmuştu. Kasım ayının sonlarında, Avrupa'dan akan kaçakçılığın damarları artık tıkanmıştı. Bu kısa sürede başarılı operasyonlarla, kaçakçılığın sadece kaçakçı örgütler eliyle tezgâhlanan bir marifet olmadığı; perde arkasında güçlü firmalar, istihbarat örgütleri, diplomatlar, devlet kurumları gibi büyük güçlerin bulunduğu ortaya çıkmıştı.

“

Bakanlık, gümrükler ve Tekel'in muhtelif kademelerinde çalışan idarecilerin birçoğu, böyle değerlendirmeler sonunda görevde tutulmuştu. Aslında bunlarda şaşılacak bir taraf yoktu: Bu memurların düşünce yapıları ve MHP'ye nasıl baktıkları iyi biliniyordu ama eldeki bilgilere göre onlar “işini iyi bilen ve dürüst” memurlardı. İşte bu kadar...

Görevden alınan veya görev yeri değiştirilen bazı memurları korumak için milletvekilleri, iş adamları, koalisyon ortağı partilerin bakan ve yöneticilerinden araya girenler, baskı yapmaya çalışanlar oluyor ama Gün Sazak, bir tek adım gerilemiyordu. MHP lideri Türkeş, bu konuda aralarında geçen bir konuşmayı şöyle aktarıyor:

“Gün Bey, Bakan olduğu sıralarda kaçakçı, hırsız ve kanunsuzların adamlarını görevden atmıştı. Tesirli kimseler, büyük iş adamları, koalisyon ortağı bazı bakanlar, bazı konularda araya girdiler. Tariflerde bulunmaya kalkıştılar.

Bana geldi: ‘İsterseniz sağlık sebepleriyle ben istifa edeyim. Zira bunlar sizi zora sokacaklar.’ dedi.”

*

Gün Sazak'ın bakanlığa başlamasıyla birlikte gümrüklerde her şey hızla değişmeye başlamıştı. Öncelikle yıllar içinde gelenekleşmiş rüşvet çarkları donmuş, işleyemez olmuştu.

Kasım ayının sonlarında, Avrupa'dan akan kaçakçılığın damarları artık tıkanmıştı. Bu kısa sürede başarılı operasyonlarla, kaçakçılığın sadece kaçakçı örgütler eliyle tezgâhlanan bir marifet olmadığı; perde arkasında güçlü firmalar, istihbarat örgütleri, diplomatlar, devlet kurumları gibi büyük güçlerin bulunduğu ortaya çıkmıştı.

Devletlerarası kaçakçılık organizasyonu ile Türkiye'ye yapılan saldırıda Bulgaristan üs olarak kullanılıyordu. Batılı kapitalist devletlerin illegal ekonomik faaliyetlerinde tetikçiliği komünist Bulgaristan yapıyordu.

1970'lerin “**Soğuk Savaş**” şartlarında “**Kapitalist Batı**” ile “**Komünist Doğu**” arasında böyle sistematik bir organizasyonun olması ve aksamadan yıllarca sürüp gitmesi, devletlerarası gayri resmî özel anlaşmaların olduğunu gösteriyordu.

5 Aralık 1977'de Bulgaristan'da Kapitan Andrevo gümrüğünde 40 adet kaçakçı TIR kamyonu Türkiye'ye girmek için bekliyor, bu bekleyiş uzadıkça uzuyor; İstanbul'dan bekledikleri “**yol açık**” işareti gelmiyordu. Türkiye tarafındaki sıkı kontrolleri bozma hesabıyla komşuda uzun TIR kuyrukları oluşturuluyor ve Türkiye sıkıştırılmak isteniyordu.

Bulgaristan, 10 Aralıkta Türk Dışişlerine bir protesto notası veriyordu.

Bu arada Trakya Gümrükleri, görevlendirilen yeni ekiplerle iyice takviye edilmişti.

Bulgarlar, sınırda sıkı kontrollerin sürdüğünü görünce kaçakçı TIR'larını gönderemiyorlardı.

Artık Türkiye gümrükleri yolgeçen hanı değildi...

Ekim ayından başlayarak Tekel'in fabrikalarında üretim hızla artıyordu. Şimdi yeni bir toparlanma başlamış, iş prensipleri ve yönetim-işçi münasebetleri yerli yerine oturmaktaydı. Bunun sonuçları her fabrikada bir kaç hafta içinde ortaya çıkıyordu. Sigara üretimi % 30 yükselmişti. Kasım ayının ortalarında Tekel, yerli sigara üretiminde ülkenin ihtiyacını karşılayabilecek seviyeye ulaşmıştı. Tuz üretiminde alınan tedbirler, kısa sürede sonuçlarını göstermiş ve Mısır'dan yapılacak 300 bin ton ithalatın 150 bin tonu iptal edilmişti...

*

Gün Sazak, henüz yolun başındaydı. Ancak Aralık ayının sonlarında hükümetin düşeceği anlaşılıyordu. Bakan Sazak, basına verdiği bir demeçte durumu değerlendirirken “**devlet memuru**” hakkında düşüncelerini dile getirmişti:

“... Biz bu sistemi (kaçakçılık organizasyonlarını) tespit ettiğimiz için şu anda Kapıkule, İpsala, Dereköy kapılarını kaçakçılığa tıkanmış bulunmaktayız. Oralara güvendiğimiz arkadaşlarımızı koyduk. Ayrıca yeni aldığımız, henüz ‘hastalık’ bulaşmamış genç elemanlarımızı sevk ettik.

Böylece şimdi kaçak TIR'lar Türkiye'ye girememektedir. Öğrendiğimize göre de Bulgaristan'da halen elli-altmış tane sigara yüklü TIR kamyonu Türkiye'deki mevcut hükümetin düşmesini beklemektedir.”

“...Biz devlet memurunu; devlete, devletin kanunlarına, devletin bütünlüğüne saygılı, milletin birliğine inanmış, milletine hizmet etmek arzusunu gönlünde yaşatan ve zenginlikten, paradan daha çok, itibara ehemmiyet veren insan olarak vasıflandırıyoruz....”

31 Aralık'ta güven oylaması yapılmış ve Demirel başkanlığındaki koalisyon hükümeti gü-vensizlik oyuyla düşürülmüştü.

Gün Sazak'ın kısa sürede gösterdiği başarı açıkça görülüyordu. O günlerin sert siyasî çatışmaları arasında bile bunu ifade edenler vardı. CHP milletvekili Süleyman Genç, bütçe görüşmelerinde, partisinin kurduğu hükümetin Gümrük Tekel Bakanına (Güneş Motel yârânından) şöyle sesleniyordu:

“... Bakanlığınızın geçmiş tatbikatında, düşüncelerini yüzde yüz paylaşmadığımız bir bakan; ahlâk değerlerini sıfıra indiren bir takım insanları tasfiye etmiştir. Doğru yapmıştır...”

Görevde olduğu dönemde aleyhinde yazıp çizen bazı basın mensupları da daha sonra Gün Bey'i takdir eden ve başarılarını dile getiren yazılar yazmıştır. Bu başarı değerlendirilirken, Gün Bey'in kişiliğinden ve yönetim anlayışından kaynaklanan sebepler dikkati çekmektedir.

Gün Sazak, saf bir vatansever, bir Türk Milliyetçisi olarak yaşadı. Türkiye'nin buhranlı yıllarında siyasete girerek Milliyetçi Hareket'in saflarında yer aldı, inandığı değerler uğrunda tereddütsüz yürüdü.

Vuruldu, şehit düştü. Siyaset yaparken dikkatleri çeken kişiliğiyle, bakanlık yaptığı sırada gösterdiği duruş ve icraatıyla, en sonunda şehit oluşuyla Türkiye'nin yakın siyasî tarihinde yer aldı.

Zihinlerde ve gönüllerde derin izler bıraktı...

Başkanlar Kurulu Toplantımızı gerçekleştirdik

6. Olağan Genel Kurul süreci ve önümüzdeki yetki dönemine ilişkin değerlendirmeler yapıldı.

Türk Sağlık-Sen Başkanlar Kurulu Toplantısı Antalya'da gerçekleştirildi. Genel Merkez Yönetim Kurulu Üyelerimiz, Şube Başkanlarımız ve İl Temsilcilerimizin katıldığı toplantıda sendika çalışmalarımız, 6. Olağan Genel Kurul süreci ve önümüzdeki yetki dönemine ilişkin değerlendirmeler yapıldı. Çalışanların talepleri ve sorunları ile ilgili yapılacaklar konusunda fikir alışverişinde bulunuldu.

Açılışını Genel Başkan Yardımcımız İsmail Türk'ün yaptığı toplantıda bir konuşma gerçekleştiren Genel Başkanımız Sayın Önder Kahveci sözlerine ebediyete intikal eden teşkilat üyelerimizi anarak başladı.

SENDİKAL MÜCADELEDE ÇEYREK ASRI GERİDE BIRAKTIK

Genel Başkanımız Önder Kahveci, şubelerimizin kongrelerini tamamladıklarını belirterek, "Şubelerimiz kongrelerini yaptılar. Önümüzdeki ayda da Genel Merkezimizin 6. Olağan Genel Kurulunu yapacağız. Sendikal mücadelede çeyrek asrı geride bıraktık. Bu bizim için bir şereftir. Ben şubelerimizde görevi bırakan arkadaşlarımıza teşekkür ve minnet duygularımı ifade ediyorum. Yeni görev alan arkadaşlarımıza da kolaylıklar diliyorum. Bu teşkilatın en uç noktasında sendikamıza zerre kadar da faydası olan varsa bu arkadaşlarımız bizim için değerlidir. Çünkü onlar en zor şartta bu sendikal mücadeleye katkı sağlamışlardır." dedi.

SENDİKACILIK ZORU YENMEKTİR

Sendikamızdan çalışanların beklentileri olduğunun altını çizen Genel Başkanımız Önder Kahveci, "Kamu çalışanlarının, sağlık ve sosyal hizmet çalışanlarının bizden beklentileri var. Bu da bize büyük bir sorumluluk yüklüyor.

Güçlü sendikal mücadelemize kamu çalışanlarının ihtiyacı var. Teşkilatımızın güçlü, kudreti, inancı var. Bazı olumsuz şartlar zorluyor olabilir ama sendikacılık zoru yenmektir." dedi.

“

DÜNÜ OLMAYAN SENDİKAL MÜCADELE OLUR MU?

Milli değerlerin varlığını koruması için Türkiye Kamu-Sen'e ihtiyaç olduğunu dile getiren Genel Başkanımız Önder Kahveci, "Her şeyi geçin Milli değerlerin yaşaması için Türkiye Kamu-Sen'e ihtiyaç var. Ortadaki sivil toplum örgütlerini görüyorsunuz. Meydan birilerine kaldığında neler yaptıklarını da görüyorsunuz.

Mesela Çözüm süreci sendikalarını gördük. Dünün çözümcüleri kalktı bugün vatan, millet ve bayrak davası diye geziyorlar. Dün bize bu konularda ayağa kalkıp olur olmaz laf söyleyenler bugün konjektür değişince çok farklı bir noktaya geldiler. Peki böyle bir sendikal anlayışla kamu çalışanları nereye gidecek?

Bu ülke nereye kadar gidecek. Dünü olmayan sendikal mücadele olur mu? Bizim ise dün söylediklerimiz doğru. Bugün yaptıklarımız doğru. Biz Türk Sağlık-Sen olarak 20 yıl önce ne dediysek şimdi yine aynı şeyleri söylüyoruz. Biz ne diyorsak en uçtaki temsilci arkadaşımızda onu söylüyor. Çünkü bizi bir araya getiren değerlerimizdir. O değerler bizim aynı şeyi söylememizi sağlıyor. Bu ülke için ideallerimiz var. Kaygılarımız var. Bunu yaşatmak en önemli görevimiz. Biz iyi sendikacıyız. Güçlü bir sendikacılık yapıyoruz. Sözlerimizin arkasında sağlam duruyoruz." şeklinde konuştu.

ÖZLÜK HAKLARI VE ÜCRETLER KONUSUNDA EN FAZLA KAYIP SAĞLIK ÇALIŞANLARININ...

Yapılan toplu sözleşmelerde memurun sürekli kaybettiğini dile getiren Genel Başkanımız Önder Kahveci sözlerini şöyle sürdürdü: “Geride bıraktığımız 4 senede 2 toplu sözleşme oldu. 2’sinde de kaybeden çalışanlar oldu. Kamu çalışanları ve emekliler kaybetti. Özlük hakları ve ücretler konusunda da en fazla kayıp sağlık çalışanlarının oldu. Ücretlerde geriye gidiş var. Döner sermayelerde düşüş var. Döner sermaye alan sağlık çalışanı neredeyse kalmadı. Toplu sözleşmede döner sermaye ile ilgili bir kazanım elde edemeyen bir sendika var. Maalesef yetkili sendika hala bunlar.

Bakın enflasyon yüzde 12. Böyle bir ülkede memur maaşları için yüzde 7.5 imza attılar. 2015’teki toplu sözleşmede enflasyon farkını dahi almayan, görmemezlikten gelen bir sendikal anlayışla karşı karşıyayız. Biz iyi mücadele veririz. Türkiye Kamu-Sen, Türk Sağlık-Sen geçmişte açlık grevinden onlarca mitinge ve iş bırakma eylemlerine kadar gücünü çalışanlar için kullanmıştır. Bedel ise bedel ödeyeceğiz. Bedel ödemedi hiçbir şey kazanılmaz. Onun için de çalışacağız. Alanı boş bırakmayacağız.”

Genel Başkanımızın konuşmasının ardından Genel Başkan Yardımcımız Yusuf Alan tarafından tüzük tadilatı ile ilgili bir sunum yapıldı. Sunumun ardından şube başkanlarımız söz alarak değerlendirmelerde bulundular. Toplantımız hatıra fotoğrafı çektirilmesi ile son buldu.

Talihsiz yazılı açıklama ve

TÜRKLERE SIRTINI DÖNEN MESLEK BİRLİĞİ

üzerine!

**Prof. Dr.
Haydar SUR**

Üsküdar Üniversitesi
Öğretim Üyesi

Türk Tabipler Birliği madem bu kadar yaşamdan yana tavır koymak istiyordu, terör örgütü üyelerinin ölüm oruçlarına girdiği günlerde niçin yaşamı değil ölüm orucunu destekledi?

Türkiye’de son 50 yıldır değerlerimizin bir bir yok edilmesine yönelik sistemli çalışmalar bulunduğuna şüphe yoktur. Türkiye Cumhuriyeti’nin çıkarları nerede yoğunlaşsa orada devletin karşısında yer almanın entelektüel bir görev sayılması gibi bir moda oluşturulmuş ve bu gizliden gizliye canlı tutulmuştur. Ülkemizin artık varlık yokluk mücadelesine girdiği şu günlerde en büyük aşındırıcı etkiye sahip tutumları gözler önüne sermek gerekir. Bunların her birinin masumca ve bireysel hakları korumak isterce bir tavırla sunulmasına bakmayın. Aslında ülkeyi bir arada tutan bütün taşların oynatılmasını hedefliyor. Yok burada artık yaşanamazmış, çocuklarına bir an önce yurtdışına çık diyormuş, biz kendimizi kurtaramamışız onlar kurtarsınlarmış... Dedelerimiz aynı yılğınlığa düşüp ülkeyi bırakıp kaçsalardı, Kurtuluş Savaşı verilebilir miydi, bugün bu ülke var olur muydu?

CANİLER İÇİN NE DEDİNİZ?

Türk Tabipler Birliği, bugüne kadar 40 bine yakın insanın ölümüne neden olan caniler atağa geçtiklerinde ne yaptı? Terörün halk

sağlığı üzerine olumsuz etkilerine yönelik bir tek araştırma, yayın çıkardı mı, bildiri sunup terörü lanetleyebildi mi? Türk Tabipler Birliği madem bu kadar yaşamdan yana tavır koymak istiyordu, terör örgütü üyelerinin ölüm oruçlarına girdiği günlerde niçin yaşamı değil ölüm orucunu destekledi?

Sağlık hakkı insanların doğuştan getirdiği bir haktır. Sadece insan olarak dünyaya geldiği için her insan bu hakkı her zaman taşır. Ancak bir toplumda insanların sağlık hakkını kullanabilmeleri için öncelikle barışın sağlanması gerekir ama toplam sekiz önkoşuldan biri bile eksik olduğunda o toplumun sağlık hakkını kullanma olanağı ortadan kalkar.

Neymiş bu dokuz önkoşul?

- *Barış
- *Barınma
- *Eğitim
- *Besin
- *Gelir
- *İyi çevre koşulları
- *Yeterli kaynak
- *Sosyal adalet
- *Hakkaniyet

"Firavun imanı diye bir benzetme vardır. Son ana kadar yanlıştta direnip artık haklı taraf gücü ele geçirince, sorunu doğuran tarafın birden melek kesilmesi ve hakkı savunur gibi yapmaya başlaması."

BARİŞ GÜVERCİNİ UÇURMAYA KALKIYORSUNUZ?

Şimdi Suriye’de bugüne kadar yaşanan ve kendi haline bıraktığımızda yaşanması kaçınılmaz olan gelişmelerin hangisi halk sağlığına uygun düşüyor ki burada halk sağlığı adına barış güvercini uçurmaya kalkıyorsunuz? Bugüne kadar ölen yaklaşık 1,5 milyon insana mı yanarsınız, evinden barkından edilmiş 5 milyon kişiye mi yanarsınız, çocukların ergenlerin, yaşlıların kendilerini hiç ilgilendirmeyen nedenler yüzünden yaşadığı psikososyal travmalara mı yanarsınız?

NEYMİŞ, DEMOKRATİK BARİŞÇİ .. VS.

Artık sivil çabaların, diplomatik çözüm süreçlerinin tamamının tükendiğini sağır sultan bile duydu. Neymiş, demokratik barışçı .. vs. Tamam hadi sağlayın demokratik barış ortamınızı da görelim. Beş milyon kişiyi evinden barkından edip, bir milyon çocuğu öksüz ve yetim bırakıp, insanları tarih boyunca oturduğu yerlerden edip oralara terörist gruplarının tırnak tutacağı zemin oluşturmaya çalışmak ne zamandan beri barış oldu? Siz bakmayın bu barış sevdalısı sözlerine, yine aynı kişiler Suriye’de savaştan kaçarken ülkemiz onlara kucak açtı diye deme-

diklerini koymamışlardı. Yok 3,5 milyon insanı nasıl besleyecekmişiz, kendi vatandaşımız açmış da biz başkalarını doyuruyormuşuz. İstediler ki biz kapıları kapatalım, bu seslerini, çığlıklarını duyuramayan garipleri terörist gruplar bir çırpıda yutuversin. Bize neydi elin Suriyelisinden. Zaten Arap demek insan demek bile değildi onların gözünde. Hani nerde halk sağlığı? Siz o zaman neredeydiniz beyler? Türkiye barışı sağlamak ve savaş ortamından uzak durmak için binlerce defa diplomasi mekiği dokurken, bir defa olsun siz de çıkıp barışın önemine vurgu yapsaydınız da bir işe yarasaydınız.

Çanakkale Savaşı'na bütün bir tıbbiye sınıfının giderek şehit olduğu ve o yıl hiç hekim mezun verilmediği dönemlerin hekimleri nerede, bunlar nerede?

Türkiye Cumhuriyeti durup dururken kafası bozuldu da bir savaş ortamı mı yarattı? Suriye’de zaten yedi yıldır savaş var ve ortalık kan gölü. Siz eğer barış meraklısıysanız benim size bazı aktivite önerilerim olacak:

1. Tez elden komisyon kurup İsrail’i ziyaret edin, diyin ki “bu ortalığı birbirine düşüren politika üretmekten vazgeçin, dünya sizin kurbanınız değil”.
2. Aynı komisyon ABD’ye gitsin “**Beşbin TIR dolusu ve ikibin uçak dolusu silah ve mühimmatı buraya niye sokuyorsun, savaş bir halk**

sağlığı sorunudur, silah yardımı yapacağına barınma, beslenme, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarına yardım gönder” desin.

3. Türkiye Cumhuriyeti’nin bu hareketini bir an önce başarıyla tamamlayıp gerilim ortamının birden düşmesi, artık Suriye’de ve Irak’ta ve İran’da ve Türkiye’de hayatın normale dönmesi için bir şeyler yapın.

Firavun imanı diye bir benzetme vardır. Son ana kadar yanlıştta direnip artık haklı taraf gücü ele geçirince, sorunu doğuran tarafın birden melek

kesilmesi ve hakkı savunur gibi yapmaya başlaması. Türk Tabipler Birliği barışı savunma görüntüsünde barışın gerçek kurucusu olacak yegane haklı taraf Türkiye’yi açmaza sokacak açıklamalarıyla artık toplumun nefretini kazanmak düzeyine gelmiştir. Çanakkale Savaşı'na bütün bir tıbbiye sınıfının giderek şehit olduğu ve o yıl hiç hekim mezun verilmediği dönemlerin hekimleri nerede, bunlar nerede? Buranın tamamen kapatılıp yeniden bir meslek birliği yapılandırılmasına gidilmesini öneriyorum.

Taktiksel acil tıp ülkemiz için bir gerekliliktir!

Taktiksel Tıp (Tactical Medicine), askeri ve sivil çatışma/savaş durumlarıyla hastane öncesi tıbbi bakımın kesiştiği noktadır.

Dr. Osman Çelik

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Tıp
Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

Prof. Dr. İ.Hamit Hancı

Ankara Üniv. Tıp Fak. Adli Tıp Anabilim Dalı Öğretim
Üyesi-Adli Bilimciler Derneği Başkanı

Tehlikeli durumlarda öncelikli tıbbi bakım sağlamaya odaklanmıştır. Düzenli olarak askeri ve özel hareket ekipleri ile çalışmakla birlikte, bunların dışında da hizmet verdiği geniş bir yelpaze vardır.

Taktiksel Acil Tıp, halen dünyada başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere çeşitli ülkelerde faaliyet gösteren bir hastane öncesi tıp alt uzmanlık alanıdır. Halkın karşılaştığı çeşitli tehditlere karşı devletin sağladığı müdahale hizmetlerinden birisidir.

İnsan sağlığı ve güvenliği bazen Yangın, trafik kazası, doğal afetler nedeniyle, bazen de silahlı çatışma, terörist saldırılar, patlamalar gibi sebeplerle tehlikeye girmektedir.

Bu gibi durumlarda sağlık sorunlarına müdahale hastane öncesinde başlamaktadır.

Ülkemizde hali hazırda hizmet veren, UMKE, AFAD, 112, İtfaiye, Emniyet Genel Müdürlüğü gibi kurum ve kuruluşlar bu görevi yerine getirmektedir. Ortamın gerekliliklerine göre ilgili kuruluşlardan ekipler olaya müdahale etmektedir.

Genellikle de olaylar karmaşık gelişmektedir.

Yanan bir evde insanların etkilenmesi, trafik kazasında araçta sıkışma ya da silahlı çatışma veya patlama halinde sivil halk ve güvenlik güçlerinin yaralanması gibi durumlar olaya birden fazla bakış açısı ile müdahaleyi zorunlu kılmaktadır.

Bu olaylarda olay yerinin güvenliğinin sağlanması sonrası sağlık ekipleri müdahale etmektedir.

Bazı durumlarda da olaydan etkilenen bireylere, sağlıkçılar gelmeden olay yerinde itfaiye, emniyet, AFAD gibi, müdahale ekiplerince tıbbi destek sağlanmakta ve etkilenen bu kişiler tahliye edilip artçı sağlık ekiplerine teslim edilmektedir.

Bunun temel sebebi ise sağlık ekiplerinin güvenli ortamda çalışma gerekliliğidir.

Hiç kimse eğitim almadığı şartlarda çalışmaya zorlanamaz. Yangına müdahale itfaiyenin görevi olduğu gibi silahlı çatışmaya müdahale emniyet güçlerinin görevidir. Bu birimler görev tanımları içindeki ortamlarda çalışma için eğitim

almış, görevin muhtemel risklerini kabul etmiş ve teknik donanım olarak görevin gerekliliklerine göre hazırlıklı olan çalışanlardır.

Örnek olarak, yakın zamanda 14 Mart 2016'da Ankara Kızılay'daki bombalı saldırı örneğinde, olay yeri güvenliği sağlanamadığı için 112 acil sağlık ekipleri olay yerine alınmamıştır.

15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişimi süresince Ankara'da şehir genelindeki belirli noktalarda yaşanan çatışmalarda yaralanan sivillerin ve güvenlik güçlerinin müdahale ve hastanelere nakli, sivil vatandaşlar tarafından yapılmak zorunda kalmıştır.

Yaşanılan acı tecrübelerin bir daha yaşanmamasını ümit edip bu tip olayların tekrarlamaması için çalışmak devlet ve toplum olarak vazifemiz olmakla birlikte, yaşanabilecek durumlara hazırlanmak da kaçınılmaz şekilde görevimizdir.

Aktif silahlı çatışma, terörist saldırı, kitle imha silahları riskleri sadece güvenlik gücü bazında hazırlığı değil aynı zamanda acil sağlık müdahalesi hazırlığını da içermektedir.

Sağlık Bakanlığı bu konuda hastanelerimizde Hastane Afet Planları ve tatbikatları ile durumu ele almaktadır. Ancak hastane öncesi özel olarak yetişmiş personel hazırlamak da hazırlığın bir diğer önemli ayağıdır.

Silahlı çatışma, patlama, kitle imha silahı gibi toplumu tehdit eden durumların haricinde taktiksel acil tıp uygulayıcıları ABD'de SWAT (Polis Özel Harekat) ekiplerine rutin operasyonlarda da eşlik etmektedir.

Bu gibi durumlarda temel görevi memurların hayatta kalmasını arttırmak olan bu özel eğitimli sağlıkçılara her eyalet özel hareket birliklerinde yer vermek istemektedir.

Askeri personel içinde bulunan sıhhiye birlikleri taktiksel acil tıp uygulayıcıları ile aynı pozisyonda değildirler.

İki personel arasındaki farklardan en önemlileri, taktiksel acil tıp uygulayıcılarının sivil olması ve sivil arenada hizmet vermesidir. Bu personel acil sağlık hizmeti verme tecrübesi olan, hem operasyonel ekibe hem de sivil halka hizmet sunan, bu nedenle koruyucu hekimlik ve poliklinik gibi görevleri bulunmayan personeldir ki bu özellikleri ile askeri sıhhiye personelinde ayrılmaktadır.

Aynı zamanda sivil alandaki güvenlik operasyonlarının dikkat noktaları askeri operasyonlardan farklı olup taktiksel acil tıp uygulayıcıları bu durum hakkında da eğitim almış olmak durumundadır.

Ülkemizde halen bu şekilde tertip olan bir eğitim programı mevcut değildir. Eğitim programı haricinde bu hizmeti verecek bir personele ait görev tanımı da mevcut değildir.

Sivil alanda hizmet verecek bu personele ihtiyacımız ise muhakkaktır.

Bu konuda ülkemizde bakanlık bazında İçişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında, kurumsal olarak da Emniyet genel müdürlüğü ile Üniversiteler arasında bir mutabakat sağlanarak pilot bölge olarak bir proje başlatılmalıdır.

Ülkemizde hastane öncesi sağlık hizmet sunumu konusunda eğitim veren, uluslararası sahada sertifikasyon süreçlerinden geçmiş eğitimlerimiz mevcuttur. Konunun hekim eğitimlerinin yurtdışı eğitimi sağlanırken, yurt içinden de hekim harici eğitimler (asker, kolluk, itfaiye, arama kurtarma v.b) belirlenebilir.

Bu konuda projeye fon sağlamanın haricinde Emniyet Genel Müdürlüğü'nün konu üzerine uzman isimleri belirlemesi gerekecektir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİMİZ:

1- Hastane Öncesi Tıp ve Taktiksel Tıp, Acil Tıp Uzmanlığının Yan dalları olarak oluşturulmalı, bu alanda eğitim almış uzmanlar alanda çalışacak Hekim, Paramedik (Ambulans Teknikeri) ve Acil Tıp Teknikerlerini yetiştiren okullarda da Savaş ve Muharebe de Sağlık Hizmetleri eğitimi verilmelidir.

2-Taktiksel tıp alanında hekimden çok paramedikler (Ambulans Teknikeri) görev

alacaktır. Bu görevlilerin Eğitimleri Usta Paramedikler, Hekimler ve Kolluk gibi Diğer branşlardan oluşmalıdır. Esas hedef bu alanda eğitim almış nitelikli paramedikler yetiştirmektir. Paramedikler hastane öncesi şartlarda hekimden daha iyi adaptasyon gösterebilmekte ve hastane öncesi ortamda paramedik çalıştırmak mevcut şartlarda mali açıdan daha etkin görülmektedir.

Bu personel öncelikle özel hareket polisleri başta olmak üzere kolluk, itfaiye, afad görevlilerine rutin operasyonlarda yardımcı olacaktır.

3- Muharip güçler yada müdahale ekiplerine, sağlık personelinin olay yerine gelemediği durumlarda ellerinden geldiğince hayat kurtarmaya yönelik müdahale teknikleri taktiksel tıp bünyesinde öğretilmelidir. Tabi ki içerik ve sorumluluk sağlık personeli ile aynı olmayacaktır. Bununla birlikte zaruret halinde bazı müdahale teknikleri bu personel tarafından bilinmelidir.

Bu konuda Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Acil Tıp kliniğinde ciddi çalışmalar yapılmaktadır

Bunların dışında dışarıdan gelebilecek saldırı tehditleri altında olan ülkemizde Tıp Fakültelerinde Savaş ve Muharebe Hekimliği dersleri verilmeli, bu alan uzmanlık alanı olarak da geliştirilmelidir.

Ayrıca Hemşirelik, Paramedik v.d Sağlık Personeli yetiştiren okullarda da Savaş ve Muharebe de Sağlık Hizmetleri eğitimi verilmelidir.

Taktik: İsim, askerlik Fransızca Tactique

Taktik Kelime Anlamı Nedir? Hasını yenmek için başvurulan tedbirler, planlar. Türlü savaş araçlarını belli bir sonuca ulaşmak amacıyla etkili biçimde birleştirilerek ve kullanarak kara, deniz veya hava savaşını yönetme sanatı. İstenen sonuca ulaşmak amacıyla izlenen yol ve kullanılan yöntemlerin tümü

Anayasa Mahkemesi kararları ışığında sağlık hukuku boyutuyla zorunlu aşı uygulamaları...

GİRİŞ

Aşı; enfeksiyon hastalıklarına karşı vücudun bağışıklık kazanmasını sağlayan bir halk sağlığı uygulamasıdır. Kolay, ekonomik ve etkin bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Aşıların katkısı ile önceden kamu sağlığını tehdit eden birçok hastalık ile artık karşılaşmamaktadır. Ancak günümüzde aşının birey sağlığına, halk sağlığına faydalarının vurgulanması yanında aşı karşıtı görüşlerde artışlar olmuş, Anayasa Mahkemesi'nin 11.11.2015 tarihli 2013/1789 başvuru numaralı H.S.A kararı (1) ile 29.06.2016 tarihli 2014/4077 başvuru numaralı M.A.B kararı (2) sonrası **Çocukluk Dönemi Aşı** uygulamasının gerekliliği yönünde toplum nezdinde birçok soru işareti oluşmuş, bazı ebeveynler çocuklarına devletin halk sağlığı açısından önerdiği aşıları yaptırmaktan imtina etmeye başlamıştır. Aşı karşıtı bu görüşler; bağışıklık sisteminin etkilendiği, aşı uygulamasının kişinin sağlığına yan etkilerinin olabileceği, aşı uygulamalarının ticari kaygılar içerdiği, aşılardaki civa, alüminyum gibi koruyucu maddeler ile otizm arasında bir bağlantı bulunduğu gibi başlıklar altında toplanırken bazı dini inançlarla da yapıldığı görülmektedir.

Aşı karşıtı bu yaklaşımlar sonrası temel sağlık hizmetlerinin verilmesinde sağlık çalışanları da ikilem yaşamaya başlamıştır. Zira bir kısım sağlık çalışanları da aşı karşıtı görüşlere sahip oldukları gibi toplum hekimliğini önlüplanda tutan özellikle birinci basamak da çalışan (aile hekimliği, toplum sağlığı merkezleri gibi) sağlık çalışanları ise aileler ile karşı karşıya kalmaktadırlar ve tartışma yaşamaktadırlar.

Bu yazıdaki amacımız özellikle sağlık çalışanlarının bu tür durumlarda doğru karar verebilmeleri, hasta yararına düşünebilmeleri, toplumu ve hastaları doğru yönlendirebilmeleri özellikle ülkenin salgın hastalıklara maruz kalmaması adına Sağlık Bakanlığı nezdindeki koruyucu hekimlik uygulamalarını devlet görevi olarak doğru yerine getirebilmeleri için yol gösterici olmasını istememizdir.

Yrd. Doç. Dr.
NEZİH VAROL
- Halk Sağlığı ve
Adli Tıp Uzmanı
- Sahumer Sağlık
Hukuku Merkezi
Genel Müdür

Av. E. AHŞEN
(OKTAY) DİNÇ
- Özel Hukuku
(Sağlık Hukuku
Modülü) MSc.
-Serbest Avukat

KONUNUN ÖNEMİ

Ülkemiz salgın hastalıklar yönünden gelişmiş batı ülkelerine göre daha fazla risk altında bulunan bir konumdadır. Birey ve toplum sağlığının korunmasına yönelik koruyucu hekimlik uygulamaları bu yönü ile ülkemiz için daha önemli ve değerlidir. (3) Aşılama ile; bulaşıcı hastalıklar eradike edilir yada büyük oranda elimine sağlanır, aşıyla korunabilen hastalıkların önemli komplikasyonları engellenebilir, aşı sonrası kişi hastalığa yakalansa da daha hafif bulgular yaşarlar, aşı enfeksiyonunun yayılma hızını durdurduğu için salgın hızı azalır, bağışık olmayan bireylerin hastalığa yakalanma riski azalır, aşı ile korunan hastalıkların tedavisi antibiyotik kullanımı gerektirdiğinden antibiyotik direnci gelişmesi önlenir. (4)

Sağlık Hukuku açısından bakıldığında ise ebeveynin çocuğunu koruyucu hekimlik uygulaması olan aşı uygulamasına izin vermemesi ile çocuk açısından "hasta haklarının" zedelenip zedelenmediğinin yanında çocuk haklarının da bir ihlali söz konusu olup olmadığı incelenmelidir. Hasta bir çocuğun aşı ile kısa sürede tedavi olabileceken, sağlam bir çocuğun aşı ile hastalanmaması bu çocuğun hem sağlık hakkı hem de çocuk hakkıdır.

Sağlık hakkı; kişilerin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmeyi isteme hakkı olup, Anayasa da düzenlenen sosyal

bir haktır. Sağlıklı olmak doğuştan kazanılan vazgeçilmez ve devredilmez bir haktır. Sağlık olmaması halinde diğer haklar önem sırasını kaybedeceğinden sağlıklı yaşam hakkı için hasta hakları kavramı gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Hasta Hakları; insan haklarının sağlık hizmetlerine yansması ve yaşam hakkının vazgeçilmez parçasıdır.

Çocuklarda kişinin sıkı sıkıya bağlı olan haklarını kullanma yetkisi kimdedir? Olası tıbbi müdahalelerde bu yetki nasıl kullanılmalıdır?

Aşı, tıbbi müdahale midir? Hasta Hakları Yönetmeliği'nde "tıbbi müdahale", "tıp mesleğini icraya yetkili kişiler tarafından uygulanan, sağlığı koruma, hastalıkların teşhis ve tedavisi için ilgili meslekî yükümlülükler ve standartlara uygun olarak tıbbin sınırları içinde gerçekleştirilen fizikî ve ruhî girişimi" olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda koruyucu girişimlerden olan aşı uygulaması da tıbbi müdahale kapsamında kabul edilmektedir ve hasta hakları ile doğrudan bağlantılıdır.

Tıbbi müdahaleler vücut bütünlüğüne karşı bir işlem olup, hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı ile hukuka uygun kabul edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 17. Maddesi ile, "herkes yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı

haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz." temel düzenlemesi getirilmiştir. Yani vücut bütünlüğüne karşı kişinin rızası dışı bir müdahale söz konusu olacak ise Anayasa 17. Maddesi kapsamında ya tıbbi zorunluluk durumu bulunmalı ya da kanunda yazılı haller söz konusu olmalıdır. Bu nedenle tıbbi müdahale olarak kabul edilen aşı uygulaması da tıbbi müdahalenin belirtilen hukuka uygunluk şartlarına tabi olacaktır.

Bu bağlamda tıbbi müdahale olarak kabul edilen zorunlu aşı uygulamasının hukuki değerlendirmesi için aşağıdaki soruların cevaplanması gerekir. RIZA var mıdır? RIZA yoksa tıbbi zorunluluk ya da kanunda yazılı haller söz konusu mudur?

• RIZA var mıdır? RIZA kim tarafından verilmelidir?

Tartışmalar çocukluk dönemi aşılarına ilişkin olduğu için, çocuk ve hastalık söz konusu olduğunda gerek Biyotıp Sözleşmesi 6. madde gerekse Hasta Hakları Yönetmeliği 24. madde kapsamında tıbbi müdahaleye verilecek onay velayet makamından yani ortak velayette anne ve babadan, tek bir tarafa bırakılan velayetlerde anne yada baba hangisi velayet hakkına sahipse ondan, anne -baba olmaması durumunda vesayet makamından yani vasiden alınacaktır.

Ebeveyn kendi adına değil, çocuğu adına karar vermektedir. Ebeveynin velayet yetkisi, kamu düzenine ilişkin bir yetki olup velayet yetkisi kullanılırken çocuğun üstün yararının korunması temel kuraldır.

•Velayet makamı olarak anne-babanın işleme rıza vermemesi halinde **Tıbbi Zorunluluk Ya Da Kanunda Yazılı Haller** somut olayda mevcut mudur? sorusu karşımıza çıkmaktadır. Hasta Hakları Yönetmeliği 24. Maddede “*Kanuni temsilci tarafından rıza verilmeyen hallerde, müdahalede bulunmak tıbben gerekli ise, velayet ve vesayet altındaki hastaya tıbbi müdahalede bulunulabilmesi; Türk Medeni Kanununun 346 ncı ve 487 inci maddeleri uyarınca mahkeme kararına bağlıdır.*” yönünde düzenleme bulunmaktadır. Çocuk hak ve esenliklerini korumasını sağlayan Çocuk Koruma Kanun kapsamında; sağlık tedbiri düzenlemesi söz konusu olup, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılması sağlık tedbiri olarak nitelendirilmektedir. Burada karşımıza çıkan velayet makamının yetkisini kötüye kullanması durumunun mevcut olup olmadığı hususudur. Velayet makamı olarak anne-baba neden aşırı red etmektedir? Bu gerekçenin tıbbi karşılığı nedir? Bazı ebeveynlerin dini, felsefi veya sosyal gerekçelerle aşı uygulamasına kendi bedeni için red hakkı olabilir. Ancak ebeveynin tıbbi müdahaleyi ret hakkı, çocuğun sağlığı ve yaşamı için kullanması meşru kabul edilebilir mi? Ebeveyn kendi adına değil, çocuğu adına karar vermektedir. Ebeveynin velayet yetkisi, kamu düzenine ilişkin bir yetki olup velayet yetkisi kullanılırken çocuğun üstün yararının korunması temel kuraldır. (5)

Bu soruların sağlık hukuku boyutuyla cevaplanabilmesi için yarar-zarar dengesi açısından konunun hastanın yüksek yararı ve toplumsal yarar denklemine değerlendirilmesi gerekmektedir, aşının tıbbi zorunluluk olup olmadığı, sağlık tedbiri açısından değerlendirilip değerlendirilmeyeceği, Kanunlardaki düzenlemelerin neler olduğu sorularının cevaplanması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin aşı uygulamalarına ilişkin 2 kararında da temelde bu hususlar tartışılmıştır.

SAĞLIK HUKUKU KAPSAMINDA KONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sağlık Hukuku açısından konu ele alındığında bireyin yani bebeğin menfaati mi yoksa toplumsal menfaat mi söz konusu olduğu, ebeveynin rıza vermemesinin bebeğin yüksek yararı açısından uygun olup olmadığı, bebek açısından hasta hakkı ihlali söz konusu olup olmadığı hususlarının değerlendirilmesi gerekir. Bu bağlamda böyle bir değerlendirmenin tıbbi bilimsel kurallar ve algoritmalar dikkate alınarak yapılması ve tıbbi uygulamaların en temel etik ilkelerinden olan hasta açısından işlemin “**yarar ve zararın dengelenmesi**” ve yarar lehine karar verilmesi önem arz etmektedir. Anayasa Mahkemesi kararında tıbbi bilimsel temelde konu incelenmemiş, çocuğun menfaatinin ne olduğu yani yüksek yararının aşının yapılması

mi yoksa yapılmaması olduğu hususları dikkate alınamamıştır. Anayasa Mahkemesi incelemeyi KANUNİLİK ilkesi çerçevesinde değerlendirerek Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında “kanunlarda düzenleme şartının” genel kanunlardaki “devlet sağlık tedbirleri almakla yükümlüdür” gibi genel düzenlemeler ile değil, işlemin özel olarak belirtildiği hükümler içeren düzenlemeler ile yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Kanunilik unsuru açısından yaklaşım genel hukuk kuralları çerçevesinde kabul edilebilir olmakla birlikte, somut olayın hassasiyeti açısından konuya yaklaşım sağlandığında Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı ile halkın “çocukluk dönemi aşılarını yaptırmak zorunda değiliz” kanaatine varmasına, etkin ve güvenilirliği bilimsel temelde ispatlanan aşı uygulamasının yok sayılmasına sebebiyet verecektir. Bu bağlamda sağlık hukuku boyutuyla konunun değerlendirilmesinin gözardı edilmemesi kişinin koruyucu hizmetlerden faydalanma hakkının ebeveynleri tarafından makul ve ölçülü bir gerekçe olmadan elinden alınmaması, yarar ve zarar dengesinin değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Nitekim Anayasa Mahkemesinin “**Topuk Kanı Uygulamasını İhlal Kabul Etmediği**” kararında topuk kanı uygulaması için gerek Hıfzıssıhha Kanunu gerekse Temel Sağlık Hizmetleri Kanununda “topuk kanı alınabilir” gibi özel düzenleme yer almasa da yenidoğanlar üzerinde bazı tıbbi testlerin yapılabileceği yönünde genel düzenlemeler olduğu ve bu düzenlemelerin takdir yetkisi açısından değerlendirilerek kanunilik açısından dikkate alınabileceği vurgulanmıştır. Anayasa Mahkemesi kararının ilgili bölümü şu şekildedir; 90. Bu bağlamda, bir kısım metabolizma hastalıklarının teşhisi amacıyla yenidoğanlar üzerinde bazı tıbbi testlerin yapılması ve gerekli tedbirlerin alınması hususunda belirtilen düzenlemeler temelinde yürütülen başvuruya konu müdahalenin kanunilik şartını sağladığı anlaşılmaktadır. 91. Kamusal makamların bir hakkın sınırlandırılması sürecinde iki ayrı aşamada takdir yetkisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, sınırlama ölçütünün seçimidir. İkincisi ise ilgili sınırlama ölçütü çerçevesinde izlenen meşru amacı gerçekleştirmek üzere yapılan sınırlamanın gerekliliğidir. Ancak kamusal makamlara tanınan bu takdir yetkisi sınırsız olmayıp, ihlal iddiasına konu önlemin anayasal temel hak ve özgürlüklerle bağdaşır olması, yani müdahaleyi meşrulaştırmak üzere kullanılan argümanların elverişli, zorunlu ve orantılı olması gerekir (Serap Tortuk, § 49). 92. Belirtilen takdir yetkisi, her bir vakıta özelinde ayrı bir kapsama sahiptir. Güvence altına alınan hakkın veya hukuksal yararın niteliği ve bunun birey bakımından önemi gibi unsurlara bağlı olarak, bu yetkinin kapsamı daralmakta veya genişlemektedir. Bireyin vücut bütünlüğüne ilişkin önemli hukuksal çıkarlar söz konusu olduğunda takdir yetkisi daha dardır. Topuk Kanı uygulaması açısından

takdir yetkisi ile ulaşılan bu yaklaşımın, Halk Sağlığı uygulamalarında koruyucu uygulamalar açısından önemli olan aşı için de Sağlık Hukuku temel prensipleri dikkate alınarak incelenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim; Halk sağlığı uygulamaları açısından tıbbi tedbirleri düzenleyen yasa Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'dur. İlgili Kanun kapsamında devlet hastalıklarının önlenmesinden, sağlık hizmetlerinin koşullarının daha iyiye taşınmasından sorumludur. Umumi Hıfzıssıhha Kanununda bahsi geçen aşıların yapılmasına yönelik özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Anayasa'da devletin kişilerin sağlığını korumakla yükümlü olduğu net bir şekilde düzenlemiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 8. Maddede, sağlık açısından gerekli ise özel ve aile hayatına ilişkin hak ve özgürlüklere kamu makamının müdahale edebileceği düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu 24. Madde hükmü incelendiğinde; kamusal yarar varsa kişilik hakkı zedelenmesi hukuka uygun kabul edilebilmektedir. Yani tıbbi müdahale olarak aşı uygulamasına ebeveynin rıza vermemesi vücut bütünlüğüne ve kişilik haklarına saldırı olacağından hukuka aykırılık oluşturmakla birlikte kamusal yarar söz konusu ise hukuka uygun hale geleceği açık bir şekilde Türk Medeni Kanununda düzenlenmiştir. Nitekim tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk nedenleri açısından da üstün kamu yararı kıstası doktrinde de vurgulanmaktadır. Kişinin rızası olmaksızın gerçekleştirilen bir tıbbi müdahalenin kamu sağlığını korumayı hedeflemiş olması halinde de, müdahale hukuka aykırı değildir. Bu durumda, tıbbi müdahalenin hukuka uygun sayılma nedeni, müdahalenin yapılmasında "üstün kamu yararı" bulunması ya da "kanunun verdiği bir yetki"nin kullanılmış olmasıdır. (6) Tüm bu temel hukuki düzenlemelerde yer alan maddeler birlikte dikkate

alındığında somut hasta açısından özel tıbbi bir neden ortaya koyulmadığı sürece kamu menfaatinin üstün tutulması gerekliliği bulunduğu kanaatindeyiz. Mamafih küresel dünyada hala bazı ülkelerde Türkiye'de salgın olarak görülmeyen hastalıkların salgın ve ölümcül olarak ortaya çıktığı dikkate alındığında dünya uygulamaları ve gelişmeler dikkate alınarak belirlenen aşı politikalarına önem verilmesi halk sağlığı açısından önemlidir. Zira günümüzün gelişen ulaşım araçları neticesinde, insanlar gibi hastalıklar da dünyanın bir ucundan diğer ucuna çok kısa bir zamanda yayılabilmektedir. Bir başka deyişle kişinin yaşadığı mahallede, şehirde hatta ülkede herhangi bir buluşma hastalığın görülüyor olması, kişinin o hastalığa maruziyet riskinin bulunmadığı anlamına gelmez. (7) Salgın hastalık ortaya çıktıktan sonra ilaç temini sorunu oluşabilir, kuluçka evresi gibi hususlar nedeniyle hastalık sinsi ilerleyebilir, kişiler hastalığa yakandığı esnada ilaç kullanılamayacak bir durumda olunabilir.

YARAR-ZARAR DENGESİ

Bu hususlar dikkate alındığında ebeveynler hangi aşı içeriğine hangi gerekçe ile itiraz ediyorlar ise çocuğun sağlık hakkı kapsamında yüksek menfaat dikkate alınarak değerlendirme yapılması zorunludur. Örneğin ailenin genetik bir rahatsızlığı var ise aşının içeriğinin de bu hastalığa tıbbi bilimsel zeminde olumsuz etki edebileceği yönünde bir ihtimal var ise o hasta açısından bireysel menfaatin toplumsal menfaatten üstün olduğu kanaatine varılabilir. Aksi durumda elverişli, zorunlu ve orantılı olduğu yani kişinin sağlığı açısından yarar-zarar dengesinde yararın fazla olduğu ve orantılı olduğu bu bağlamda halk sağlığı açısından zorunlu kabul edilebileceği dikkate alınmalıdır.

Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin 11.11.2015 tarihli 2013/1789 karar numaralı H.S.A. kararındaki karşı oy görüşünde de; Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin kararına atıf yaparak "Ana babanın çocuklarla ilgili karar alırken onların mafaatlerini ve üstün yararlarını göz önünde tutmaları asıldır. Çocuğun yasal temsilcileri uygulanacak aşı ile ilgili aydınlatıldıkları halde, hiçbir haklı gerekçe ileri sürmeksizin buna rıza göstermiyorlarsa, çocuğun çıkarına aykırı bu tavra hukuksal sonuç bağlanamaz, çocuğun üstün yararına açıkça aykırı ise rıza aranmaz" vurgusu ile bu hususa değinmiştir. Zira aşı uygulamaları ile birçok hastalık günümüzde etkisini kaybetmiştir. Çocuk felci ve çiçek hastalığı ile artık karşılaşılmasının en büyük nedeni aşı uygulamalarının sonuçlarıdır. Bahsi geçen aşılardan piyasaya sürülmeden önce uzun yıllar klinik araştırmalarda gözlemlenmiştir. Salt nadir risk ihtimali değerlendirmesi ile hareket edilmesi kişinin **sağlıklı yaşama hakkına – koruyucu hizmetlerden faydalanma hakkına** zarar verecektir. Nitekim her tıbbi işlemin kendi özünden kaynaklı bazı riskleri bulunmaktadır. Bu riskler dikkate alınarak koruyucu ve/veya te-

davi edici uygulamalardan uzak durulması çekinik tıp uygulamalarının önünü açacaktır. Anayasa Mahkemesi topuk kanı kararında uyguladığı takdir yetkisini aşı kararında dikkate almadan kanunilik unsurunu ilgili aşının adının hukuki düzenlemede net belirtilmesi aksi takdirde ölçülülükten bahsedilemeyeceği yönünde değerlendirmiştir. Ancak ilgili kararda, çiçek aşısının kanunda net olarak düzenlendiğini ve bu nedenle onun uygulanmasının uygun olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşımla kanunkoyucu tarafından net olarak zorunlu tutulan çiçek aşısının hiç risk taşımadığı söylenemez. Bu bağlamda konunun aşıya karşı görüşleri olan bireylerin yorumladığı gibi salt uygulamanın riskleri açısından değerlendirilmesi sağlık hakkının özünüyle bağdaşan bir husus değildir. Nitekim aşıya karşı olan kesimin büyük çoğunluğu aşının çocuklarına zararı olabileceği kaygısı ile önleyici bu işleme karşı çıkmaktadır. Değerlendirmenin takdir yetkisi kapsamında aşının halk sağlığı uygulaması olduğu dikkate alınarak toplumsal yarar, kişisel yarar dengesi gözetilerek yapılması gerektiği, hastanın aşı olmaması halinde tıbbi yönden üstün yararının bulunduğu

ortaya koyulamaması durumunda toplumsal yarar ve hastaya sağlanacak koruyucu yararlar dikkate alındığında aşı uygulamasına izin verilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

AŞI VE AŞILAMA LEHİNE OLDUĞU UNUTULMAMALIDIR

Tıp mesleğinde hiçbir tedavinin veya uygulamanın risksiz olmadığı, ancak aşılardan yan etkileri ile doğal hastalıkların etkileri karşılaştırıldığında, yarar-zarar dengesinin "**çok büyük oranda**" aşı ve aşılama lehine olduğu unutulmamalıdır. Aşılama öncesi hastalık oranları ile aşıya bağlı yan etkiler kıyaslandığında aşılardan yararlı olduğu açık bir şekilde görülmektedir. (8) Sağlık hukuku alanı özellikle olmaları gereken ile mevcut durum arasındaki uyumsuzluğun araştırılması ve düzeltilmesine böylece yüksek standartlarda ve sürdürülebilir bir sağlık hizmeti sunulmasına hizmet etmelidir. Ancak bu şekilde Anayasa Mahkemesi kararında olduğu gibi konu kısıtlı bir şekilde değerlendirilmekten uzaklaşarak, birey ve toplum yararını önceleyen hukuki, vicdani ve tıbbi açıdan kabul edilebilen bir sağlık hizmeti sunumu mümkün olabilir. (9)

Çocuğun yüksek yararı için sağlık çalışanları açısından hem vicdanen hem hukuken bu tür tartışmalı konularda doğru karar verebilmekte sağlık hukukunun önemli bir sorunudur. Zira sorumluluk bilinci özellikle sağlık çalışanlarında hasta ve toplum yararı gözönüne alındığında bir sanatsal ifade haline gelmektedir. Birçok Yargıtay kararına da girdiği gibi "hekimlik memuriyetten sayılmaz, hekimlik bir sanattır" ifadesi ile artık günümüzde hekim sorumluluğu değil, sözleşmeden doğan sorumluluk ele alınmaktadır. Hekim- Hasta ilişkisi vekalet sözleşmesine dayandırılmakta, bu sözleşmede hastanın yararı, hastanın iradesinden önce ifade edilmektedir. İşbu buradaki hasta yararı hekimin tecrübesi, bilgisi, içinde bulunduğu sağlık insan gücü, teknolojik olanaklarla değişebilmekte ve sağlık çalışanının hasta yararına el atma sorumluluğunu ortaya koymaktadır. Bunu tartışmaya açmak bu tartışma içerisinde sağlık çalışanlarının el atma sorumluluğunu engelleyecek hukuki görüşler ve tıbbi yorumlar defansif tıbbi oluşturmada, bu da hem kişi hem de toplum zararına sebebiyet vermektedir.

SONUÇ

Sağlık hukuku uygulamaları açısından önleyici nitelikteki aşı uygulamasının kendisine yapılan bilgilendirmeye rağmen ebeveyn tarafından uygun bulunmaması durumunda somut olay nezdinde inceleme yapılarak tıbbi haklı gerekçe var ise aşılardan imtina edilebileceği, aksi takdirde kamu sağlığının dikkate alınması gerektiği kanaatinde olduğumuzdan hukuki düzenlemelerin en kısa sürede gözden geçirilmesi yanında toplumsal bir sorun olması sebebiyle aşılama hususunda kamu güveninin yeniden sağlanması, halkın bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları ile sorunun çözümlenmeye çalışılması gerektiği görüşündeyiz. Özellikle sağlık çalışanlarının defansif tıp uygulamalarına girmeden tartışmalardan etkilenerek çocuk hakları, sağlık hakkı ve hasta hakkı ihlali gibi durumlara düşmemesi açısından bu tür durumların mutlaka bildirimini yapılmasını, bu bildirimlerin kamu ve özel hastanelerde kalite standartları çerçevesinde ele alınması gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ekin Özgür; Anayasa Mahkemesinin Zorunlu Aşı Kararı, TTB İzmir Tabip Odası, Anayasa Mahkemesinin 2013 / 1789 Başvuru Nolu Kararı Açısından zorunlu aşılama., Nisan 2017, İzmir Tabip Odası Yayınları.
- Anayasa Mahkemesi; 11.11.2015 tarihli 2013/1789 başvuru numaralı H.S.A. kararı: <http://www.kararlariyeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/3153eea8-45d4-405d-904e-278df6360d37?wordsOnly=False> (görüntüleme tarihi: 28.01.2018)
- Anayasa Mahkemesi; 29.06.2016 tarihli 2014/4077 başvuru numaralı M.A.B. kararı: <http://www.kararlariyeni.anayasa.gov.tr/Content/pdfkarar/2014-4077.pdf>. (son görüntüleme tarihi: 28.01.2018)
- Çeker, Mustafa; Tıbbi Müdahalelerde Hukuka Uygunluk Sorunu, www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/tbbimudahaleler.rtf. (görüntüleme tarihi: 28.01.2018)
- Ergör, Gül; Anayasa Mahkemesinin Zorunlu Aşı Kararı, TTB İzmir Tabip Odası, Aşının Halk Sağlığı İçin Önemi, Nisan 2017, İzmir Tabip Odası Yayınları.
- Kara, Mithat; Anayasa Mahkemesinin Zorunlu Aşı Kararı, TTB İzmir Tabip Odası, Anayasa Mahkemesinin Zorunlu Aşıya Yaklaşımı, Nisan 2017, İzmir Tabip Odası Yayınları.
- Oktay, Ramazan Azim- Akbaba, Muhsin- Kirkit, Ecem; Aydınlatılmış Onam ve Aşılama, Türk Public Health, 2015:13 (2), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/152909>. (görüntüleme tarihi: 28.01.2018)
- Özen, Metehan, Doğan, Nurcan; Aşı-Hastalık İlişkisi: Söylenti mi, Gerçek mi?, 2012, Klinik Gelişim Dergisi, 25. Sayı, http://www.klinikgelisim.org.tr/kg_25_1/4.pdf (görüntüleme tarihi: 28.01.2018)

Ancak ilgili kararda, çiçek aşısının kanunda net olarak düzenlendiğini ve bu nedenle onun uygulanmasının uygun olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşımla kanunkoyucu tarafından net olarak zorunlu tutulan çiçek aşısının hiç risk taşımadığı söylenemez.

Tıp mesleğinde hiçbir tedavinin veya uygulamanın risksiz olmadığı, ancak aşılardan yan etkileri ile doğal hastalıkların etkileri karşılaştırıldığında, yarar-zarar dengesinin "**çok büyük oranda**" aşı ve aşılama lehine olduğu unutulmamalıdır.

Sağlık çalışanlarının iş yükündeki artış ile personel istihdamı orantılı bir biçimde ilerlemiyor yani çalışanların iş yükü sürekli artıyor!

2016 VERİLERİ IŞIĞINDA SAĞLIK ÇALIŞANLARININ İŞ YÜKÜ ANALİZİ

- 2015 yılında 141 bin 259 olan hekim sayısı 3568 artarak 144 bin 827'ye yükseldi. Yani yüzde 2.4'lük bir artış yaşandı.
- 2015 yılında 152 bin 803 olan hemşire sayısı ise sadece 149 artarak 152 bin 952 oldu!
- Ebe istihdamında ise azalma oldu, bir yılda ebe sayısı 53 bin 86'dan 52 bin 456'a düştü!
- Diğer sağlık personeli sayısı ise bir yılda 145 bin 943'den 144 bin 609'a geriledi.

Uygulanan politikaların sağlık çalışanlarına yansması ise aşırı iş yükü, sonu gelmeyen nöbetler, sürekli yeni görevler verilmesi oldu!

TÜRKİYE’DE sağlığın gidiş yönünü ortaya koymak için öncelikle yapılması gereken icraatlara bakarak, bu icraatlarının sonuçlarını değerlendirmektir. Sağlık Bakanlığı’nın 2003 yılından itibaren uygulamaya koyduğu Sağlıkta Dönüşüm Programı ile sağlık sisteminde önemli değişikliklere gidilmiştir. SSK hastaneleri Sağlık Bakanlığı’na devredilerek, üniversite hastaneleri dışındaki tüm kamu hastaneleri tek çatı altında toplanmış, sağlık ocakları kapatılarak Aile Hekimliği Sistemine geçilmiş, genele Sağlık Sigortası uygulamaya konulmuş, Tam Gün Yasası yürürlüğe girmiş, özel sektör teşvik edilmiş, Şehir Hastaneleri Projeleri uygulamaya konulmuştur.

SAĞLIKTA Dönüşüm ile sağlık politikalarındaki temel ekseninde koruyucu hekimlik ikinci plana itilerek, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetleri yani tedavi edici hekimlik sistemi öncelikli hale getirilmiştir. Bu politikanın sağlık çalışanlarına yansması ise aşırı iş yükü, sonu gelmeyen nöbetler, sürekli yeni görevler verilmesi olmuştur. Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan 2016 yılı sağlık istatistikleri yıllık sağlık çalışanlarının iş yükünün artışı ile ilgili önemli veriler içermekte. Bu verilen sağlıkta istihdam ile iş yükünün artışının nasıl bir oranda ilerlediğini de aktararak önümüzdeki süreçte çalışanların neler beklediğini de ortaya koymaktadır.

HEKİME MÜRACAAT SAYISI 685 MİLYON 709 BİN 179 OLDU!

YILLIĞA göre 2016 yılında ülkemizde hekime müracaat sayısı 685 milyon 709 bin 179 oldu. 2015 yılında ise bu rakam 660 milyon 99 bin 447 idi. Yani bir yılda hekime müracaat sayısı yüzde 3,73 arttı. Hastanelere müracaat sayısı 447 milyon 648 bin 830 oldu. 2015 yılında ise bu rakam 418 milyon 581 bin 931 idi, Yani bir yılda bu oran yüzde 6,49 arttı. Sağlık Bakanlığı’na bağlı sağlık kurum ve kuruluşlarında hekime müracaatlar ise bir yılda 306 milyon 825 bin 524’ten 340 milyon 80 bin 539’a yükselmiş. Bir yılda yüzde 9,7 artmıştır. Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerde ameliyat sayısında ise bir önceki yıla göre 109 bin artarak yüzde 4,4’lük bir artış yaşanmıştır. Yatan hasta sayısındaki artış ise 157 bin 419 olarak yüzde 2,08’lik bir yükseliş yaşanmıştır.

2016 yılında aşılama hedefleri, 2015 yılına göre artış gösterdi.
2015 yılında % 97 olan DaBT3 ve KKK aşılama hedefi 2016 yılında % 98 olarak gerçekleştirildi. Bölge bazında bakıldığında ise tüm aşılama hedefinin % 100 olduğu bölge Batı Marmara Bölgesi oldu.

Tablo 3. İBBS-1’e Göre Aşılama Hedefleri (%), 2016, Türkiye

Bölge Adı	DaBT1	DaBT2	DaBT3	BCG	HbSv-3	KKK	KPA-3
İstanbul	97	98	98	97	98	99	98
Batı Marmara	100	100	100	100	100	100	100
Ege	99	99	100	99	100	99	100
Doğu Marmara	95	99	99	95	99	100	99
Batı Anadolu	97	99	99	97	99	99	99
Akdeniz	98	99	99	98	99	98	99
Orta Anadolu	96	97	97	96	97	96	97
Batı Karadeniz	97	98	98	97	98	96	96
Doğu Karadeniz	96	96	96	96	95	96	96
Kuzeydoğu Anadolu	93	94	93	93	93	92	93
Orta Anadolu	93	94	94	93	94	93	94
Güneydoğu Anadolu	94	95	95	94	95	96	95
Türkiye	96	97	98	96	96	96	96

Kaynak: Türkiye Halkı Sağlık Kurumu

Primer sezaryen oranı 2015 yılına göre 2016 yılında azaldı.
2016 yılında amniyalı bakım kapsamı (en az 1 sezaryen) % 98,5 olarak gerçekleştirildi. 2015 yılında % 99 olan sağlık kurumlarında gerçekleştirilen doğum oranı 2016 yılında % 98 olarak gerçekleşti. Sezaryen doğumların tüm doğumlar içindeki payı 2016 yılında değişim yaparak % 53,1 oldu. Akdeniz ve Ege bölgeleri sezaryen ve primer sezaryen oranlarında en yüksek orana sahip olan bölgeler oldu.

Tablo 4. İBBS-1’e Göre Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Göstergeleri (%), 2016, Türkiye

Bölge Adı	Sağlık Kurumlarında Gerçekleşen Doğum Oranı (%)	Sezaryen Doğumların Tüm Doğumlar İçindeki Payı (%)	Primer Sezaryenlerin Tüm Doğumlar İçindeki Payı (%)	Amniyalı Bakım Kapsamı İçindeki Ziyaret (%)
İstanbul	93	53,7	28,3	99,1
Batı Marmara	92	57,3	29,1	99,5
Ege	98	61,1	33,1	99,0
Doğu Marmara	100	58,4	30,5	98,8
Batı Anadolu	100	54,3	29,0	98,9
Akdeniz	100	65,8	30,7	98,9
Orta Anadolu	100	52,7	23,8	99,1
Batı Karadeniz	100	50,1	29,1	98,8
Doğu Karadeniz	99	60,7	29,8	98,9
Kuzeydoğu Anadolu	94	33,5	16,1	98,6
Orta Anadolu	97	39,4	19,4	98,9
Güneydoğu Anadolu	96	40,9	17,2	98,6
Türkiye	96	53,1	28,4	98,5

Kaynak: Türkiye Halkı Sağlık Kurumu

2016 yılında hastane sayısı 1.510 oldu.
2015 yılında Sağlık Bakanlığı hastane sayısı 865 iken 2016 yılında 876 oldu, 70 olan Üniversite hastane sayısı 69’a, 562 olan Özel Hastane sayısı 565’e ulaştı.

Tablo 5. İBBS-1’e ve Sektörlere Göre Hastane Sayısı 2016, Türkiye

Bölge Adı	Sağlık Bakanlığı	Üniversite	Özel	Toplam
İstanbul	36	16	166	238
Batı Marmara	53	4	23	80
Ege	119	7	66	192
Doğu Marmara	77	4	51	132
Batı Anadolu	70	13	51	134
Akdeniz	81	8	86	175
Orta Anadolu	72	4	23	99
Batı Karadeniz	98	3	19	120
Doğu Karadeniz	88	2	12	102
Kuzeydoğu Anadolu	52	2	5	59
Orta Anadolu	54	3	18	75
Güneydoğu Anadolu	76	3	45	124
Türkiye	876	69	565	1.510

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

2016 yılında toplam hastane yatağı sayısı 217.771 oldu.
Sağlık Bakanlığı hastane yatağı sayısı 2015 yılında 122.331 iken 2016 yılında 132.921 oldu. Üniversite ve Özel Sektörün hastane yatağı sayıları 2015 yılında sırasıyla 38.361 ve 43.465 iken 2016 yılında 37.707 ve 47.143 olarak gerçekleşti.

Tablo 6. İBBS-1’e ve Sektörlere Göre Yatak Sayısı 2016, Türkiye

Bölge Adı	Sağlık Bakanlığı	Üniversite	Özel	Toplam
İstanbul	17.268	4.722	14.134	36.124
Batı Marmara	6.472	1.643	1.633	9.748
Ege	18.312	4.920	5.361	28.593
Doğu Marmara	13.072	2.945	3.734	19.751
Batı Anadolu	14.822	7.165	4.488	26.475
Akdeniz	15.230	4.565	6.850	26.645
Orta Anadolu	6.894	2.703	1.989	11.486
Batı Karadeniz	10.260	1.829	1.737	13.826
Doğu Karadeniz	8.565	816	1.174	10.555
Kuzeydoğu Anadolu	4.431	1.421	279	6.131
Orta Anadolu	7.447	2.388	1.274	11.109
Güneydoğu Anadolu	12.148	2.590	4.810	19.548
Türkiye	132.921	37.707	47.143	217.771

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

KAYBEDENLER KULÜBÜ

Ercan HAN
Türkiye
Kamu-Sen AR-GE
Koordinatörü

BİRÇOK üzücü olaya sahne olan, ekonomik olarak memur ve emeklilerimizin biraz daha güç kaybettiği bir yılı geride bıraktık. Daha önceki yıllarda da olduğu gibi toplu sözleşme düzenine geçilmiş olmasına rağmen yetkili ama etkisiz sendikaların imzaladıkları toplu sözleşmeler nedeniyle memur ve emeklilerin maaşlarının reel olarak eridiği, yüksek oranlı büyüme rakamlarının gelir pasta-sını büyütürken, çalışanın gelirden aldığı payın bir türlü büyütülemediği bir yıl geçirdik.

TÜİK 2017 yılı enflasyonunun %11,92 olduğunu açıkladı. Bu rakamlar son 14 yılın en yüksek enflasyonunu işaret ediyor. Enflasyon sepetinde yer alan 414 çeşit ürünün tamamını düzenli olarak kullanmadığımız için günlük ihtiyacımız olan ve vazgeçemediğimiz harcamalardaki artış, hiç kuşkusuz ki %11,92'nin de üzerinde gerçekleşti. Her ay düzenli olarak yaptığımız ve bir anlamda ekonomik gelişmelerin cebimize olan yansımalarını ortaya koyduğumuz Yoksulluk Araştırması, bu tezimizi doğrular nitelikte.

Tablo 1

Zorunlu harcamalardaki değişim ve memur maaşları

	Aralık 2016	Aralık 2017	Değişim miktarı (TL)	Değişim oranı (%)
4 Kişilik ailenin yoksulluk sınırı	4.827,87	5.487,30	659,43	13,7
Çalışan tek kişinin yoksulluk sınırı	2.372,10	2.668,74	296,64	12,5
Açlık sınırı	1.821,18	2.054,64	233,46	12,8
4 Kişilik ailenin aylık gıda harcaması	1.099,50	1.266,48	166,98	15,2
4 Kişilik ailenin aylık giyim harcaması	234,60	266,16	31,56	13,5
4 Kişilik ailenin ortalama aylık sağlık harcaması	126,60	144,48	17,88	14,1
Kira gideri	738,99	814,11	75,12	10,2
Ortalama memur maaşı	2.703,84	2.977,67	273,83	10,1
En düşük dereceli memur maaşı (15/1-Bekâr)	2.032,89	2.238,77	205,88	10,1

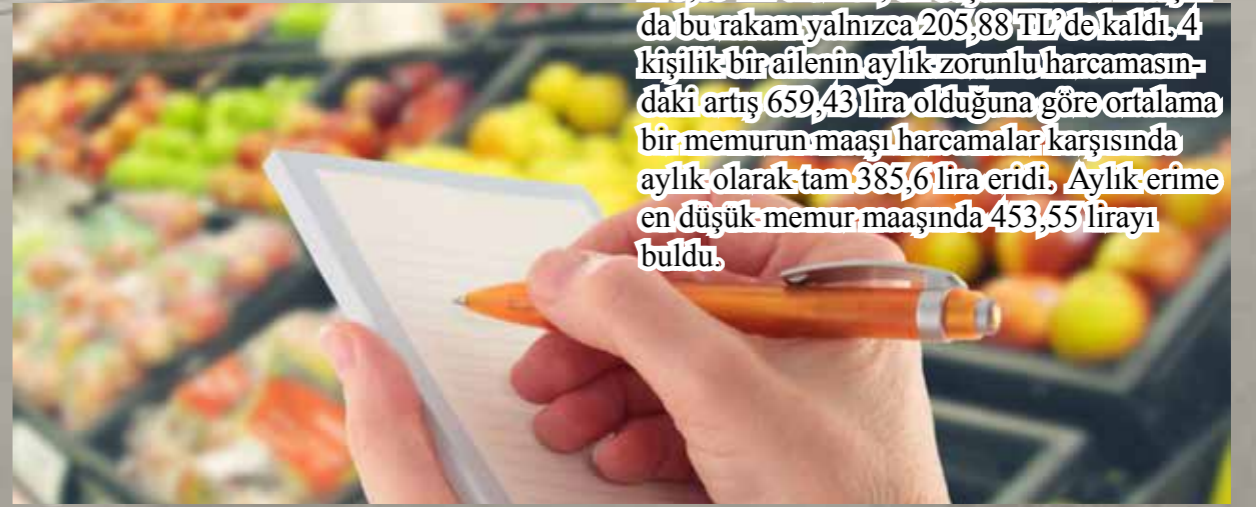
Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir

Tablo 1’de de görüleceği üzere temel harcama kalıpları üzerinden gidildiğinde, 4 kişilik bir ailenin dışarıdan destek ihtiyacı duymadan insanca yaşaması için gerekli olan en düşük aylık harcama tutarının bir yılda 659,43 TL arttığı ortaya çıkıyor. Buna göre ailenin ortalama giderlerindeki artış, yıllık %13,7’ye denk geliyor ki, bu oran vatandaşların cebine yansıyan gerçek enflasyonu ifade ediyor. Bununla birlikte geçtiğimiz yıl çalışan tek kişinin yoksulluk sınırının %12,5; açlık sınırının ise %12,8 yükseldiği görülüyor. Dolayısıyla bu rakamlar, bir yılda zorunlu harcama kalemlerine en az %12,5 zam yapıldığı anlamına geliyor. Zamlar, harcama kalemleri bazında değerlendirildiğinde ise gıdada %15,2; sağlıkta %14,1; giyimde %13,5; kirada ise %10,2’lik bir enflasyon oranıyla karşı karşıya kalıyoruz.

TÜRKİYE KAMU-SEN’İN GİRİŞİMLERİYLE ENFLASYON FARKI HAKKIMIZI YENİDEN ALMIŞTIK.

Hatırlanacağı gibi 2015 yılında imzalanan toplu sözleşmede 2017 yılı için memur ve memur emeklilerine %3+4’lük bir maaş artışı yeterli görülmüştü. Bu artışın kümülatif toplamı yıllık %7,1’lik bir zammı ifade ediyordu. Yetkili konfederasyon eliyle imzalanan toplu sözleşmede 2014 yılına ait enflasyon farkı hakkımızın gasp edilmesi ve 2015 yılı enflasyon farkının, memur maaşlarının %1,8’ine denk gelen tutarının düşürülmesi reziletlerinin ardından Türkiye Kamu-Sen’in girişimleriyle enflasyon farkı hakkımızı yeniden almıştık.

Buna bağlı olarak 2017 yılında %7,1’lik artış ve enflasyon farkı ile birlikte memur maaşlarına %10,1 oranında zam yapıldı. Yapılan bu zammın ortalama maaşlara yansımaları aylık 273,83 TL olurken, en düşük memur maaşında bu rakam yalnızca 205,88 TL’de kaldı. 4 kişilik bir ailenin aylık zorunlu harcamasındaki artış 659,43 lira olduğuna göre ortalama bir memurun maaşı harcamalar karşısında aylık olarak tam 385,6 lira eridi. Aylık erime en düşük memur maaşında 453,55 lirayı buldu.

Zamlar, memur maaşlarına ortalama olarak yalnızca **169,43 LİRALIK BİR ARTIŞ SAĞLAYACAK!**

Hepimizin kabul edeceği gibi bütün bütçe hesaplamalarında gelir gider dengesi gözetilir ve gelirlerin giderlere denk olmasına çalışılır. Dengeli bir bütçe için öncelikle gelirlerin yükseltilmesi, eğer mümkün olmuyorsa giderlerin azaltılması esastır. Şayet memur ve emekliler gibi sabit gelirliler kesimin gelirleri giderlerini karşılamazsa, borçlanmak ya da giderlerini kısmaktan başka çareleri kalmıyor. Biz Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Merkezi olarak yaptığımız hesaplamalarda, yalnızca vatandaşların vazgeçemeyecekleri ve kesinlikle gidemeyecekleri harcamalarını ölçtüğümüz için memurlarımızın ve emeklilerimizin harcamalarının gelirlerini aşması durumunda borçlanmaktan başka yapacak hiçbir çıkar yollarının olmadığını görüyoruz.

Bu açıdan bakıldığında memur ve emekli maaşlarının her halükârda eridiği su götürmez bir gerçek. Ancak olayı yalnızca enflasyon bazında ve oransal olarak değerlendirdiğimizde büyük bir yanılgıya düşeceğimiz de bir başka gerçek. Kabul edileceği gibi eşitlik ile adalet her zaman aynı anlama gelmiyor. Ekonomik anlamda ele alırsak eşitlik, herkese aynı miktarda ya da oranda zam yapılması, adalet ise herkese ihtiyacı kadar zam yapılması olarak ortaya çıkıyor.

Konuyu harcamalar ve maaşlar düzleminde ele aldığımızda harcamalara gelen %1'lik zammın, maaşlara %1 artış yapılarak telafi edilemeyeceği gerçeğiyle karşı karşıya kalıyoruz. Bu nedendir ki, maaşlara enflasyon farkı da verildiği halde ailenin harcamaları aylık 659,43 lira artarken maaşlar yalnızca 273,83 lira artıyor. Enflasyonla orantılı zam yapılmasına rağmen geçinmek her geçen yıl biraz daha zorlaşıyor, adaletsizlik biraz daha körükleniyor.

Bir sendika olarak toplu sözleşme masasına gidilirken en basit şekilde, mutlak surette

yukarıda kısaca açıkladığım hesaplamalar dikkate alınarak bir kırmızı çizgi belirlenir. Eğer hükümetin maaş artış teklifi bu kırmızı çizgiyi karşılamıyorsa, toplu sözleşme imzalanmaz, farklı demokratik ve sendikal araçlar kullanılır.

Ne yazık ki, yetkili konfederasyonun maaş artış taleplerinin rasyonel hiçbir tarafı olmadığı gibi bir dayanağı da bulunmadığı için toplu sözleşme masasında neyi ne amaçla istediklerini açıklamaktan aciz kalıyor ve hükümetin teklifi karşısında yelkenleri suya indiriyorlar. Öyle ki, 2017 yılındaki toplu sözleşmede memur maaşlarına toplamda talep ettikleri %16'lık zammın gerekçesi olarak iktidar partisinin kuruluşunun 16. yıldönümü olmasını, resmi ağızdan dile getirmişlerdi. Böylesine bir acizlik, basiretsizlik ve ciddiyetsizlik içinde 2018 yılı zamlarının %4+3,5 olarak belirlenmiş olması da bizlere çok da şaşırtıcı gelmiyor açıkçası.

Bilindiği üzere memur maaşları, 2017 yılının ikinci yarısında da enflasyona yenik düşen ocakta alınacak maaş zamlarına %1,69 enflasyon farkı da eklenecek. Böyle olunca memur maaşlarına ocak ayında %5,69 zam yapılacaktır.

Aşağıdaki tabloda bazı ünvanların 2017 yılı maaşları ile 2018 ocak maaşları veriliyor. Ortaya çıkan yüksek enflasyon nedeniyle alınacak enflasyon farkı le birlikte en düşük dereceli memur olan hizmetli 127,39 TL, şoför 138,65 TL, lise mezunu memur 143,09 TL, yüksekokul mezunu memur 172,66 TL, hemşire, ebe 159 TL, öğretmen 174,45 TL, avukat 245,07 TL, mühendis 263,34 TL, doktor 270,34 TL zam alırken başbakan müsteşarına yapılacak maaş ise 559,77 TL olacak. Zamlar, memur maaşlarına ortalama olarak yalnızca 169,43 liralık bir artış sağlayacak.

Aralık 2017-Ocak 2018 memur maaşları

ÜNVAN	Derece	Aralık 2017 (TL)	Ocak 2018 (TL)	Zam miktarı (TL)
Başbakanlık Müsteşarı (25 Yıl)	1/4	9.837,75	10.397,52	559,77
Tabip (16 Yıl)	1/1	4.751,11	5.021,45	270,34
Avukat (16 Yıl)	2/1	4.306,95	4.552,02	245,07
Mühendis (16 Yıl)	2/2	4.628,17	4.891,51	263,34
Öğretmen (16 Yıl)	3/1	3.065,85	3.240,30	174,45
Memur (Yüksekokul) (16 Yıl)	3/2	2.711,43	2.865,71	154,28
Müezzin, Kayyım, İmam, Hatip, K.K.Öğreticisi (Yüksekokul) (16 Yıl)	3/2	3.034,44	3.207,10	172,66
Memur (Lise) (16 Yıl)	6/1	2.514,83	2.657,92	143,09
Şoför (Lise) (16 Yıl)	6/1	2.436,73	2.575,38	138,65
Hemşire, Ebe, Sağlık Memuru (Meslek Lisesi) (16 Yıl)	6/3	2.794,36	2.953,36	159,00
Hizmetli (İlkokul) (16 Yıl)	9/2	2.269,67	2.398,81	129,14
Hizmetli (Yeni İşe Giren)	15/1	2.238,77	2.366,16	127,39
ORTALAMA		2.977,67	3.147,10	169,43

Kaynak: Türkiye Kamu-Sen ARGE Merkezi
Kıyeye bağlı ödemeler olan aile yardımı, çocuk parası, toplu sözleşme primi ve asgari geçim indirimi dahil değildir.

Maaş ve ücretleri toplu sözleşme ile belirlenen çalışanlar arasında enflasyona **YENİK DÜŞEN TEK KESİM MEMURLAR OLUYOR.**

Bir ailenin aylık zorunlu harcamalarının 659,43 lira yükseldiği bir ortamda, en yüksek maaş olan, Başbakanlık müsteşarının bile maaşına 559,77 liralık artış öngören bir toplu sözleşme, mutlak surette sorgulanmak zorundadır.

Geçtiğimiz yıl kamu görevlilerine ilişkin toplu sözleşmenin hemen öncesinde gerçekleştirilen toplu sözleşme görüşmelerinde işçi ücretlerine sair ödemeler hariç %12,5; yıl sonunda da asgari ücrete %14,2 oranında zam yapılmıştı. Hatta, asgari ücrete hem de yıl başından itibaren yapılan %14,2'lik artışa rağmen taraflar arasında anlaşma sağlanamamışken, memurlar için yıllık kümülatif %7,6; ortalama %5,75 oranındaki zammı malum sendika güle oynaya imzaladı.

Buna göre 2018 yılında en düşük maaş zammının, sendika ve Hükümet ittifakıyla memur ve memur emeklilerine verildiği görülüyor. Hal böyle olunca maaş ve ücretleri toplu sözleşme ile belirlenen çalışanlar arasında enflasyona yenik düşen tek kesim memurlar oluyor. Böyle bir durumun dünya sendikacılık tarihinde pek görülmemiş bir şey olmadığını düşünüyoruz. Hem mutabakat halinde toplu sözleşme imzalayıp hem de işçilerin yarısı kadar maaş zammı almak, memur sendikacılığı adına utanç duyulacak bir durumdur. Bu durum karşısında yetkili ama etkisiz konfederasyonun tek bir kelime dahi etme-

mesi, bütün kamuoyu tarafından ibretle takip edilmesi gereken bir konu olarak karşımızda duruyor. Toplu sözleşme düzenine geçilmesi ve malum konfederasyonun yetkiyi alarak pazarlıklarda belirleyici rol oynamasından beri, memur maaşları reel anlamda sürekli değer kaybediyor. Yıllardır memurlarımız adeta ekonomik olarak cezalandırılıyor. Elimizdeki uzun dönem verileri, memur ve emeklilerin ekonomik olarak sürekli kan kaybettiğini ortaya koyuyor. Bu hali ile kamu görevlilerinin hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek üzere sendikacılık adına değer üretmekten aciz yapıların, adeta kaybettirenler kulübü olarak görev yaptığı bir ortamla karşılaşmaktayız. Hal böyleyken ülkemizde çalışan kesimler içinde en düşük maaş zammına imza atan bu yapıların eşyanın tabiatına aykırı bir biçimde sürekli gelişip büyüdüğü, üye sayısını artırdığı görülüyor.

Tablo 3

Türkiye Kamu-Sen ve Memur-Sen'in yetkili olduğu dönemlerde ortalama memur maaşı ve üye sayılarındaki gelişmeler

Yıllar	Türkiye Kamu-Sen döneminde maaş artış oranı (%)	Ortalama maaş endeksi (2002=100)	Gerçekleşen TÜFE (%)	Reel memur maaşı endeksi (2002=100)	Türkiye Kamu-Sen'in üye sayısı	Türkiye Kamu-Sen üye endeksi (2002=100)
2003	%47,5	147,50	%18,4	124,60	385.425	117,13
2004	%12,4	165,79	%9,35	127,40	343.921	104,53
2005	%10,2	182,70	%7,72	130,33	316.038	96,06
2006	%18,52	216,54	%9,65	140,87	327.323	99,49
2007	%9,47	237,04	%8,39	142,28	350.727	106,60
2008	%22,9	291,33	%10,06	158,87	357.481	108,66
2009	%9,7	319,58	%6,53	163,60	375.990	114,29
Yıllar	Memur-Sen döneminde maaş artış oranı (%)	Ortalama maaş endeksi (2002=100)	Gerçekleşen TÜFE (%)	Reel memur maaşı endeksi (2002=100)	Memur-Sen'in üye sayısı	Memur-Sen üye endeksi (2009=100)
2010	%6,3	106,30	%6,4	99,91	392.171	104,20
2011	%14,4	121,61	%10,5	103,44	515.378	136,94
2012	%16,12	141,21	%6,2	113,10	650.328	172,79
2013	%7,42	151,69	%7,4	113,12	707.652	188,01
2014	%11,31	168,84	%8,17	116,40	762.650	202,62
2015	%7,90	182,18	%8,81	115,42	836.505	222,23
2016	%11,39	202,93	%8,53	118,46	956.032	253,99
2017	%10,1	223,43	%11,92	116,53	997.089	264,89

Kaynak: Devlet Personel Başkanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Merkez
Not: Maaş artış oranları belirlenirken, seyiyen yapılan artışlar, ek ödeme miktarlarındaki artış ve enflasyon farkları da hesaba dahil edilmiştir.

Maaşların enflasyon karşısında eridiği yıllar kırmızı renkte gösterilmiştir.

Memur sendikacılığında da liyakatin geçerli olmasını, memurları gerçek anlamda temsil etme yeterliliğine ve kudretine sahip sendikaların yetkili olması gerektiğini düşünüyoruz.

Tablo 3'te konfederasyonların yetkili oldukları dönemler itibarı ile memur maaşlarının gelişimi ve üye sayılarındaki değişimler yıllar itibarı ile verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye Kamu-Sen'in yetkili olduğu 2002-2008 yılları arasında yapılan toplu görüşme toplantıları, 2003-2009 yılları arasındaki 7 yıllık dönemi kapsamıştır. Bu 7 yıllık süreçte yapılan her toplu görüşme sonrasında memur maaşlarının enflasyonun üzerinde artması sağlanmışken ortalama memur maaşı, reel olarak %63,6 oranında yükselmiştir. Buna göre Türkiye Kamu-Sen'in yetkili olduğu 7 yılda memur maaşları her yıl gerçekleşen enflasyondan 9,1 puan daha fazla artmıştır. Memur-Sen'in yetkili olduğu 2010-2017 yılları arasındaki 8 yılda ise 2010, 2015 ve 2017 yıllarında memur maaşlarının enflasyonun bile altında kaldığı, toplu sözleşme düzenine geçilmiş olmasına rağmen, bu dönemin tamamı dikkate alındığında maaş-

ların enflasyon karşısında toplamda ancak %16,5 gibi düşük bir oranda yükseltilebildiği görülüyor. Memur-Sen'in yetkili olduğu 8 yıllık dönemde memur maaşlarının her yıl gerçekleşen enflasyonun yalnızca 2,07 puan üzerinde arttığı, basit bir hesapla Türkiye Kamu-Sen'in, Memur-Sen'e kıyasla memur maaşlarına her yıl %7,03'lük artı değer kattığı sonucuna ulaşıyor. Yetkili olduğu ve memur maaşlarının belirlenmesinde doğrudan rol oynadığı dönemlerde Türkiye Kamu-Sen'in yüksek oranlı maaş artışı sağlamasına rağmen 2004 ve 2005 yıllarında üye sayısında azalma yaşadığı, maaşları reel olarak %63,6 büyütürken üye sayısını ancak %14,29 oranında artırdığı ortaya çıkıyor. Ama yetkili olduğu 8 yılda, maaşlara toplamda %16,53 gibi kısıtlı bir oranda katkı yapan Memur-Sen'in üye sayısını %164,89 artırdığı görülüyor. Buna göre Türkiye Kamu-Sen, memur maaşına yaptığı her 1 puanlık katkının

karşılığı olarak %0,22 üye artışı elde ederken Memur-Sen, maaşlara yaptığı her 1 puanlık katkıya karşılık %10'luk bir üye artışı sağlamış. Bizler, her alanda memurların görevlendirilmelerinde ve yükselmelerinde liyakat ve başarı ilkelerinin temel alınması için mücadele etmekteyiz. Dolayısıyla memur sendikacılığında da liyakatin geçerli olmasını, memurları gerçek anlamda temsil etme yeterliliğine ve kudretine sahip sendikaların yetkili olması gerektiğini düşünüyoruz. Geride bıraktığımız dönemde memurlarımızın ne derece özgür bir ortamda örgütlendiği, tercihlerini hangi saikler üzerinden yapmak zorunda kaldığı hepimizin bilgisi dahilinde. Önümüzdeki dönem, bizlere yeni başlangıçlar ve yeni fırsatlar sunuyor. Bu yılın, kamu görevlilerimizin kendilerini düzenli olarak zarara uğratan sendikalardan hesap sorduğu ve tercihlerini bir kere daha gözden geçirdiği bir dönemin başlangıcı olmasını temenni ediyorum.

Kamunun üvey evlatları; KADRO MAHRUMLARI!

696 sayılı KHK ile kamuda görev yapan 900 bin taşeron çalışana kadro verildi. 4-C'liler 4-B kadrosuna geçirildi. Türk kamu sisteminin uzun bir süredir kanayan bir yarası haline gelen bu ucube istihdam sistemlerin tamamen ortadan kaldırılması adına son dönemde yapılan en hayırlı düzenleme olmuştur. Çünkü bu tür sistemler kamu da huzuru bozan, çalışma barışını zedeleyen istihdam modellerinin tamamının terk edilerek kadrolu istihdamın esas alınması temel bir zorunluluk ve çalışanların beklentisiydi.

9 farklı istihdam modeli var!

Kamuda sözleşmeli istihdam başladığından bugüne özellikle sağlık alanında çok farklı istihdam modelleri ortaya çıkarılarak çalışma huzuru bozulmuştu. Kamuda diğer kurumlarda sadece 4-B'li sözleşmeli personel varken bugün baktığımızda Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kurum ve kuruluşlarında 9 farklı istihdam modeli ile (657 sayılı kanunun 4/a maddesine göre istihdam edilen devlet memuru, 657 sayılı kanunun 4/b maddesine göre istihdam edilen sözleşmeli personel, 209 sayılı kanunun 5 maddesine tabi olan personel, 4924 sayılı kanuna tabi Sağlık Personeli, 663 Sayılı KHK 45-a'sına göre istihdam edilen sözleşmeli personel, vekil ebe ve hemşire, 4/C'liler, Aile Hekimliğinde görev yapan sözleşmeli personeller, kamu dışı aile sağlığı çalışanları) sağlık çalışanları arasında mali, özlük ve sosyal haklar açısından uçurumlar oluşturulmuştu. Aynı iş yerinde aynı işi yapan fakat farklı haklara sahip olan kamu çalışanları olması ise çalışma barışı baltalamaktan öte bir sonuç doğurmamıştı.

Açılan davalarla sözleşmelilerin keyfi olarak işten çıkarılmalarının önüne yine Türk Sağlık-Sen geçmişti.

Türk Sağlık-Sen kamuda sözleşmeli istihdamın sonlanması için bu istihdam modellerinin ortaya çıktığı ilk günden itibaren bir çalışma yürütmüştü. Hatırlanacağı gibi 4 Haziran 2011 tarihinde yayınlanan kanun hükmünde kararname ile 4/B'li ve 4924'lü sözleşmeli memurlar yıllardır hak ettikleri ve bekledikleri kadroya kavuşmuşlardı. O sürecin temelinde de Türkiye Kamu-Sen'in, Türk Sağlık-Sen'in çalışmaları vardı. 2008 yılında toplu görüşmelerde sözleşmeli personelin mektuplarını gündeme taşıyarak sözleşmelilere becayiş, eş durumundan tayin ve askerlik sonrası işe başlama hakları kazanılmıştı. Açılan davalarla sözleşmelile-

rin keyfi olarak işten çıkarılmalarının önüne de yine Türk Sağlık-Sen geçmişti. Kadromu istiyorum kampanyasını başlatarak 15 bin Dilekçeyi TBMM veren grup başkanvekillerini ziyaret ederek kadro talebini dile getiren yine Türk Sağlık-Sen olmuştu. Bunların dışında sözleşmeliler için döner sermaye yetersizliğinin fesih sebebi sayılmasına son verilmesinden, nöbet ücretlerinin alınmasına kadar birçok kazanımda hep Türk Sağlık-Sen'in adı vardı. 16 Nisan 2011'de gerçekleştirilen mitingle de sözleşmelilerin kadroya geçirilmesi için son mitingi de Türkiye Kamu-Sen düzenlemişti. Tüm bu çalışmalarımız kadro-

ya giden yolu açan adımlardı. Türk Sağlık-Sen'in yıllardır süren kadro mücadelesinin bir sonucu olarak Kanun Hükmünde Kararnamenin yayınlanması sürecine gelinmiş, sözleşmeliler kadrolarına kavuşmuştu. 696 Sayılı KHK ile kamuda görev yapan taşeronlara kadro verilmesi ve bu çalışanların kamunun işçisi olması da kamuda farklı istihdamın sona erdirilmesi açısından büyük bir adım olmuştur. Fakat bu adımın kamuda farklı istihdam modellerine mahkum edilen çalışanlarında tamamını kadrolu olması ile taçlandırılması gerekmekte iken bunun yapılmaması nedeni ile edinilen temel amaca uyumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır.

Taşeronların kadroya alındığı bir süreçte devletle aralarında bir sözleşme olan bu kamu çalışanlarının kadrodan mahrum bırakılarak adeta üvey evlat muamelesi görmüşlerdir.

TÜRK SAĞLIK-SEN KONUYU TBMM'YE TAŞIDI

Türk Sağlık-Sen Genel Başkanı Önder Kahveci ve Yönetim Kurulu Üyeleri tarafından TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Necdet Ünüvar ziyaret edilerek vekil ebe hemşireler, kamu dışı aile sağlığı çalışanları ve tıbbi sekreterlerin kadro talepleri dile getirildi.

KİT'LERDEKİ TAŞERONLARLA İLGİLİ YENİ BİR DÜZENLEME...

900 bin taşeronla kadro verilirken vekil ebe hemşireler kamu dışı aile sağlığı çalışanları ve aile hekimliklerindeki tıbbi sekreterler olmak üzere toplamda 9 bin çalışanın bu haktan mahrum bırakılmaya aynı zamanda hakka ve hakkaniyete aykırı olmuştur. Hızlı olması için KHK ile düzenleme yapılmış olabilir fakat bu tür bir düzenleme ile istişare, sosyal tarafların görüşü ve çalışanların beklentisinin de dikkate alınacağı bir yasalaşma süreci işletilmemiş olmasından dolayıyla da böylesine mağduriyetlerin ortaya çıkmasının bir başka nedenidir. KİT'lerdeki taşeronlarla ilgili yeni bir düzenleme ile ilgili bazı açıklamaların yapılması da bu tespitimizin haklılığını ortaya koymaktadır.

TÜRK SAĞLIK-SEN'DEN DİLEKÇE KAMPANYASI

Taşeronların kadroya alındığı bir süreçte devletle aralarında bir sözleşme olan bu kamu çalışanlarının kadrodan mahrum bırakılarak adeta bir üvey evlat muamelesi görmüşlerdir.

Bu tarihi yanlışın ve haksızlığın düzeltilmesi adına girişimlerine başlayanda yine Türk Sağlık-Sen olmuştur.

İlk olarak bir dilekçe kampanyası ile kamuoyu oluşturma çalışmalarına başlanmıştır. Türk Sağlık-Sen Genel Başkanı Önder Kahveci ve Yönetim Kurulu Üyeleri tarafından TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Necdet Ünüvar ziyaret edilerek vekil ebe hemşireler, kamu dışı aile sağlığı çalışanları ve tıbbi sekreterlerin kadro talepleri dile getirildi.

Ünüvar'da taleplerin kendisine özellikle sosyal medya yoluyla iletildiğini kaydederek kadroya alınmaları gerektiğine dikkat çekti. TBMM'nin yanı sıra Sağlık ve Çalışma Bakanlığı'na da konu ile ilgili başvurular yapılarak görüşmeler gerçekleştirildi. Kadrodan mahrum bırakılan çalışanları da tepki ve taleplerini sosyal medya, CİMER, BİMER ve Alo 170 vasıtasıyla dile getirerek kamu idaresi tarafından dikkate alınacak bir platforma taşımış olacaktırlar.

İşyerinde psikolojik şiddet (Mobbing)

Doç. Dr.
Nermin GÜRHAN

Mobbing bütün dünyada bir insan hakları ihlali olarak kabul edilmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yasal düzenlemelerin yanı sıra, her kesimi bilgilendirme ve bilinçlendirme gereksinimi büyük önem taşımaktadır.

Mobbing (İşyerinde Psikolojik Şiddet); Her hangi bir iş yerinde, bir veya daha fazla kişinin, hedef seçtikleri bir veya nadir olarak bir kaç kişiye asıl maksat gizlenerek düzenli olarak hukuk ve etik dışı yollarla duygusal yönden zarar verici söz, davranış ile yaratılan, yıldırıcı etkilerle kişinin kendisini yalnız, yetersiz, beceriksiz, toplumda sevilmeyen, istenmeyen ve yer edinemeyen bir kişi gibi hissetmeye yönlendirilen ve böylece bulunduğu toplum içinde itibarsızlaştırılmaya çalışılan sonuçta kişiyi istifa veya öz kıyımaya iten (küçük düşürme, dedikodu, kinaye, ima, şiddet, taciz, duygusal istismar vb kötü davranışlar) uygulamaların bütünüdür. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de psikolojik şiddet kamu ve özel sektörde her geçen gün karşılaşma oranı artan bir hal almıştır. Psikolojik şiddet ceza yöntemi, işe alımı yükseltmenin engellenmesi, kadronun boşaltılarak yerine kendi istedikleri kişi/lerin alınmasını sağlamak vb nedenlerle psikolojik şiddet uygulanmaktadır.

Genellikle psikolojik şiddet eylemleri genellikle örgütsel düzenlemeler-sosyal soyutlama-sözel saldırı- özel yaşama saldırı- söylenti/dedikodu yayma- fiziksel saldırı şeklinde gerçekleştirilmektedir. Örgütsel düzenlemeler; Çalışanı şaşkınlık içine düşürecek anlamsız görevler- yeteneklerinin çok üstünde (özellikle başarısızlık ile suçlanmak istendiğinde) ya da altında (aşağılanmak istendiğinde) görevler verme- bazen yasal olmayan görevler verilerek suçlu hale getirilmeye çalışılır. **Sosyal Boyut;** Birey içinde bulunduğu gruptopluluk- çevreden ayrı tutulmaya çalışılmaktadır. Adeta ortamda yokmuş gibi davranılmaya başlanır. Soruları/ cevapları ve işine yönelik ihtiyaçları dikkate alınmaz. Görüşme talepleri reddedilir ya da kapıda saatlerce bekletilir, verilen randevular iptal edilir ya da ayaküstü dışarı çıkılarak giderken konuşulur. **İstenmeyen –güvenilmeyen bir kişi olarak ilan edilir ve önemli –saygın/itibarlı işler verilmmez.**

SÖZEL SALDIRI;

Küçük düşürme- her ortamda ve fırsatta sürekli olarak eleştirme-tanık bulamayacağı ortamlarda (teke tek ya da şiddet uygulayan ile hareket eden kişi/lerin yanında) küfür- tehdit vb davranışlarda bulunma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Genellikle başkalarının yanında aşağılanır, beceriksizlik ve işini iyi yapamamakla suçlanırlar. Başarılı olmasına rağmen başarısızmış gibi muamele görür ve başkalarının yapmış olduğu kusur vb içinde sorumlu tutulurlar. Bir süre sonra iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış birbirine karıştıran bir kişi olduğu ve bir psikiyatrik destek almasının yararlı olacağı söylenmeye başlanır. İşini kaybede bileceği- daha alt düzeydeki işere görevlendirileceği ya da başka kurum ve kuruluşlara görevlendirileceği, yükseltilemeyeceği vb. göz dağı verilir ve tehdit edilirler.

ÖZEL YAŞAMA SALDIRI;

Yaşam tarzı – giyim şekli- tüketim alışkanlıkları- düşünce yapısı vb. bazen sorgulanır, bazen yadırganır. Bireyin değiştiremeyeceği özellikleri öne çıkarılarak (boyun uzun/ kısa, sesin ince/kalın, kilolu/zayıf olması vb.) alay konusu edilir. Sahip olduğu aile yapısı, rengi, ırkı, memleketi vb. ile alay edilir ve lakaplar takılır. Bazen de diğer kişi/lerden daha iyi eğitim almış olması, ekonomik gücü, daha iyi olan yaşam koşulları, düzgün konuşması, dürüstlüğü, beden dilini kullanma şekli, birçok konuda bilgi sahibi olması vb. nedenler alay konusu edilir.

SÖYLENTİ YAYMA/ DEDİKODU ÇIKARTMA;

Kişi hakkında gerçek dışı söylentiler, suçlamalar, kasıtlı soruşturmalar başlatmak ve

bunları yaymak, istifa edecek/ kurum değiştirecekmiş gibi söylentiler yaymak. Bu tür söylenti/ dedikodular sadece kişiyi için değil beraberinde ailesi ve diğer yakınları içinde yapılabilir. Böylece kişi aciz ve çaresiz bırakılır.

FİZİKSEL ŞİDDET;

Kişiye karşı itme, yumruk atma, kapı-çekmece- dolap kapılarının çarpılması tekmelenmesi kişinin korkutulması ve sindirilmesi için kullanılırken, özellikle bayanlara karşı cinsel içerikli hareketler şeklinde ortaya çıkabilmektedir. daha ziyade fiziksel şiddeti bir fiil uygulamak yerine 'Senin kafanı koparıyorum- ayağımın altında bir böcek gibi ezerim- gözünü oyarım' vb. gibi sözel ifadeler kullanılmaktadır.

Mobbing insanın ruh sağlığı üzerinde çok ağır etki eden post travmatik stres bozukluğu olsa da birey bu durumdan en az zararlı biren de çok enderde olsa kazançlarda sağlayarak çıkabilir. Psikolojik şiddetten en az zarar ile ya da kazançlı çıkmak ise bizim elimizdedir. Bunun için toplumsal olarak Psikolojik şiddet (mobbing) konusunda bilgilendirilmemiz, bakış açımız, ele alış şeklimiz vb. bağlıdır.

Mobbing insanın ruh sağlığı üzerinde çok ağır etki eden post travmatik stres bozukluğu olsa da birey bu durumdan en az zararlı biren de çok enderde olsa kazançlarda sağlayarak çıkabilir. Psikolojik şiddetten en az zarar ile ya da kazançlı çıkmak ise bizim elimizdedir.

Mobbingin tanımının yapılması ve bilinmesinin yanı sıra mobbinge bir fiil maruz kalmayan fakat tanık olanlarında ele alınması mobbing yayılması ve zararlarının önlenmesi açısından çok önemlidir. **Mobbinge tanık olanları ise Politik İzleyici, Bir Şeye Karışmayan İzleyici, Fazla ilgili izleyici, menfaatçi ve yarıdakçı olarak gruplayabiliriz.** **POLİTİK İZLEYİCİ;** Genellikle her hangi bir çatışma olgusu karşısında daima uzlaşmadan yana olan kişilerdir. Aynı zamanda bu kişiler aracı rolünü oynaması nedeniyle başkaları tarafından sevilen veya nefret edilen kişilerdir. Bu tarz bir izleyici, örgüt içinde aldığı tepkiler sonucunda ileride kurban konumuna düşme tehlikesiyle de karşı karşıyadır.

BİR ŞEYE KARIŞMAYAN İZLEYİCİ:

Bu tip izleyiciler genellikle ortaya çıkmaktan ve herhangi bir şeye karışmaktan pek fazla hoşlanmadıklarından dolayı tüm olan bitenlerden uzak durmaya çalışırlar. Durum ve konu ile ilgili hiçbir fikir beyan etmezler. Mobbingciye her hangi bir yardımda bulunmamakla birlikte, uygulanan mobbinge yönelik tamamen ilgisiz ve duyarsızdır.

MENFAATÇİ İZLEYİCİ; Görünüşte hiçbir şeye karışmayan bir birey izlenimini oluştururlarsa da aslında belli bir görüş ve düşünceye hizmet ederler. Nitekim bu tarz izleyici sonunda mobbingciye destek çıkar veya kendine de mobbing uygulanacağından korkarak kurbanı yardım etmeyi reddeder. Mobbing mağdurunun durumundan her hangi bir nemalanma ortaya çıkarsa çok kolaylıkla mobbing uygulayıcısı ile birlikte hareket edebilirler.

FAZLA İLGİLİ İZLEYİCİ; Başkalarıyla ve başkalarının problemleriyle ilgilenen izleyici tipidir. Kendisi dışında ve yardım amacı dışında tamamen merak içerikli olarak başkalarının özel alanlarına ve konularına zorla girmeye çalışır, ısrarcıdır. Yardım arayışı içinde olan kurban dahi, zamanla rahatsız olur, kaçış yolları arar.

YARDAKÇI İZLEYİCİ; Mobbing uygulayıcısına körü körüne sadıktır. O ne söylese onu yapar fakat bu özelliğinin fark edilmesini de istemezler. Bu davranışının nemalarını da mobbingci tarafından alırlar. Tabii ki mobbing uygulayıcıları- tanıklar ve mağdurların ortaya çıkmasında ve mobbingin bu kadar hızla yayılmasında normların olmamasının oldukça önemli etkisi bulunmaktadır. Çünkü her hangi bir çevrede davranış standartlarını belirlemede normlar önemlidir. Birçok toplulukta antisosyal ve saldırgan davranışlar norm dışıdır. Bireyler onaylanmama ve kınanma korkusu ile bu tip davranışlara yönelmezler. Eğer bu korku ortadan kalkarsa, toplumsal normları koruma arzusu da azalır. Bazen bireyler bir grubun üyesi olarak hareket ettiklerinde, kendi kişisel değerleri üzerine düşünmek yerine, grubun saldırgan veya antisosyal davranışları içinde koyduğu kurallara bakarlar ve uymayı yerler. Eğer bu konuda bir yasaklanma yoksa ya da tam tersine normlar bu tip davranışları destekliyorsa, bireylerde grup/ gruplar tarafından istenen ve tercih edilen saldırgan ve antisosyal tarzda hareket ederler.

Kaynaklar:

- Erdoğan G., *Mobbing (İşyerinde Psikolojik Taciz). Tbb Dergisi, Sayı 83, 2009*
- Gürhan N., *A Dan Z Ye Mobbing Akademisyen Yayınevi. 2013. Ankara*
- Gürhan.N., Kabataş. E., *Mobbing (Manevi Taciz-Psikolojik Şiddet) Ve Hemşirelik. Iv. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi (Uluslararası Katılımlı) . 24-26 Haziran.2010 Samsun.*
- Gürhan.N., *Mobbingin Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. It. Uluslararası Vı Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi. Erzurum.2012*
- Mizrahi R., *Çalışma Hayatında Mobbing İle Mücadele Yöntemleri. Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi. Cilt 5, No 2, 2013 Issn: 1309-8012 (Online)*
- Ömer L. Met., *Çalışma Yaşamında Psikososyal Risklere Proaktif Bir Yaklaşım: Örgütsel Ombudsmanlık Modeli. Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:49. 2016 Sciences*
- Tetik S., *Mobbing Kavramı: Birey Ve Örgütler Açısından Önemi. Kmü Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12 (18): 81-89, 2010*
- Tutar H., *İşyerinde Psikolojik Şiddet Sarmalı: Nedenleri Ve Sonuçları. Yönetim Bilimleri Dergisi (2: 2) 2004 Journal Of Administration*

GÜÇLÜ BİR ÜLKE OLMAK İÇİN MOBBİNGİ DURDURMALIYIZ...

İlhan İŞMAN

SGK'da Sosyal Güvenlik Uzmanı, ALO 170'in kurucusu, Mobbingder İletişim Genel Koordinatörü

Mobbing; duygusal bir saldırıdır. Özel ve kamu işyerlerinde uygulanan ve kişi veya kişiler üzerinde insan onuruyla bağdaşmayan davranışların toplamıdır. Sistematik bir baskı yaratarak, ahlâk dışı bir yaklaşımla, iş performansını ve dayanma gücünü yok edip, kişiyi kendi isteğiyle işten ayrılmaya zorlamak için; düzenli, sürekli ve sistematik olarak yapılan psikolojik taciz davranışları, eylem ve uygulamaların bütünüdür.

Dünya'nın en büyük ekonomileri farklı kriterlere göre sıralanıyor. Bu kriterlerin en başında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) geliyor. Bir ülkenin ekonomik gücü, o ülke para biriminin değeri, iş gücü piyasası, ticareti, üretimi, tüketimi, ücretleri, vergileri, hükümet kamu politikaları, iç ve dış siyaset politikaları gibi ana göstergeleri ile ölçülüyor. Tabii bunun yanı sıra ekonomik göstergeleri belirleyen bir çok istatistiksel veri de ülkelerin ekonomik düzeyini belirleyen kriterler arasında.

Bir ülkenin ekonomik büyüklüğünü ölçmede kullanılan en önemli istatistiksel verileri ana başlıkları ile büyüme rakamları, faiz oranları, enflasyon, işsizlik, bütçe dengesi, cari işlemleri, döviz kurları ve nüfus olarak sıralayabiliriz.

Bu kriterlere göre; Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) sıralamasına göre şu an Dünya'nın en büyük ekonomisi konumunda. 18 trilyon 37 milyar Dolar büyüklüğünde bir ekonomik büyüklüğe sahip. Çin 11 Trilyon 8 milyar dolar büyüklük ile ABD'den sonra ikinci sırada. Euro bölgesi ülkelerinin toplamı ise Çin'i az bir fark ile geçerek 11 Trilyon 602 milyar dolar seviyesinde bulunuyor. Euro Bölgesindeki en gelişmiş Avrupa ülkeleri ise sırasıyla Almanya 3.3 Trilyon, İngiltere 2.8 Trilyon, ve Fransa 2.4 Trilyon ile sıralanmakta. Hindistan 2 Trilyon, İtalya 1.8 Trilyon, Brezilya 1.7 Trilyon ve Kanada 1.5 Trilyon ile ilk 10 sırayı oluşturmaktadır. Türkiye, GSYH sıralamasında şu an itibarıyla 718 milyar dolar büyüklüğü ile bu listenin 18. Sırasında bulunuyor. 2023 He-

defimiz ise dünyanın en büyük 10 ülkesi arasına girmek. Tabii ilk 10'a girmek için Türkiye'nin sürekli olarak her yıl üst üste en az %5 ile %7 büyüme sağlaması gerekiyor.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyini sadece ekonomik kaynaklarının büyüklüğü belirlemiyor. Bir başka deyişle sadece ekonomik sermaye ile güçlü ülke olunmuyor. Ekonomik sermaye gibi, beşeri ve sosyal sermaye de ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirleyen önemli kriterler arasında yer alıyor.

Beşeri Sermaye; ülkenizdeki insanların yetenek, bilgi, görgü ve birikimleri toplamının ekonomik bir değer ifadesidir. Beşeri sermayenin ölçütü ise İnsani Gelişmişlik endeksidir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2016 yılı rakamlarına göre; Türkiye; beşeri sermaye göstergesi olan İnsani Gelişmişlik endeksinde, yüksek insani gelişme kategorisinde yer alıyor ve 188 ülke ve bölge arasında 71. sırada.

Bir de sosyal sermaye kavramı var. Sosyal sermaye; toplumu oluşturan birey, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları arasındaki koordinasyonu kolaylaştıran ve toplumun üretkenliğini artıran, norm, iletişim ağı ve güvenden oluşan yapı olarak tanımlanıyor. Sosyal Sermayenin göstergesi de Dünya Değerler Araştırması ile belirleniyor.

TÜRKİYE'DE GÜVEN DÜZEYİ OLDUKÇA DÜŞÜK ÇIKIYOR.

Neden düşük çıkıyor dersek, cevabını da kendimiz bulabiliriz. Çünkü Sosyal sermaye şu kriterlerden oluşuyor. Demokrasi, rüşvet oranı, mahkemelerin

bağımsızlığı, grevler, öğrenci hareketleri, protestolar, tutuklu sayısı, hükümete ve sendikalara olan güvenin derecesi, kredi kullanma derecesi, bireysel özgürlük, toplumsal etkinliklere katılım, komşuluk ilişkileri, aile ve arkadaşlık bağlantıları, iş bağlantıları, farklı hayat görüşlerine ve yaşam biçimlerine tolerans gösterme, şiddet oranları, suç oranları, boşanma oranları, intihar oranları, çocukların televizyon izleme oranı, çocuk sağlığı ve eğitim kalitesi ve sivil toplum kuruluşlarının yaygınlık derecesi ve benzeri kriterler.

Bu kriterlerin en önemlisi de güven.

Güven; Bir kişinin, karşı tarafın adil, ahlaka uygun ve öngörülebilir şekilde davranacağına ilişkin dürüstlük ve doğruluğa dayalı bir kavram. Güven, insanların toplumsal hayatta ihtiyaç duyduğu ve elde etmeye çalıştığı en temel duygu.

Sosyal Sermayemizin bir grup vatan haininin alçakça yaptığı son darbe girişiminden sonra, maalesef yerle bir olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz. Güçlü bir ülke demek Ekonomik, Beşeri ve sosyal sermayesi de güçlü olan ülke demektir.

SOSYAL SERMAYE VE MOBBİNG İLİŞKİSİ..

Bu açıklamalardan sonra beşeri sermaye, sosyal sermaye ve mobbing ile ilişkisine geçelim.

Mobbing; duygusal bir saldırıdır. Özel ve kamu işyerlerinde uygulanan ve kişi veya kişiler üzerinde insan onuruyla bağdaşmayan davranışların toplamıdır. Sistemik bir baskı yaratarak, ahlak dışı bir yaklaşımla, iş performansını ve dayanma gücünü yok edip, kişiyi kendi isteğiyle işten ayrılmaya zorlamak için; düzenli, sürekli ve sistemik olarak yapılan psikolojik taciz davranışları, eylem ve uygulamaların bütünüdür.

Bilerek ya da bilmeyerek yapılan psikolojik taciz, makro düzeyde ülkemizin beşeri ve sosyal sermayesini kemiriyor, yok ediyor. Mikro düzeyde ise çalışanların itibarını ve onurunu zedeliyor. İnsan kaynağımızı tüketiyor. Verimliliğimizi azaltıyor. İnsanımızın sağlığını kaybetmesine neden olarak, çalışma hayatını olumsuz etkiliyor. Bu nedenle Psikolojik tacizin önlenmesi, gerek iş sağlığı ve güvenliği gerekse çalışma barışının geliştirilmesi açısından çok önemlidir. Mobbingin işyerlerine ve ülkemize verdiği zararlarla ilgili araştırmalar ülkemizde yeterince yapılmamaktadır. Veriler elimizde olmamakla birlikte, Dünya ölçekleri üzerinden fikir sahibi olabiliriz.

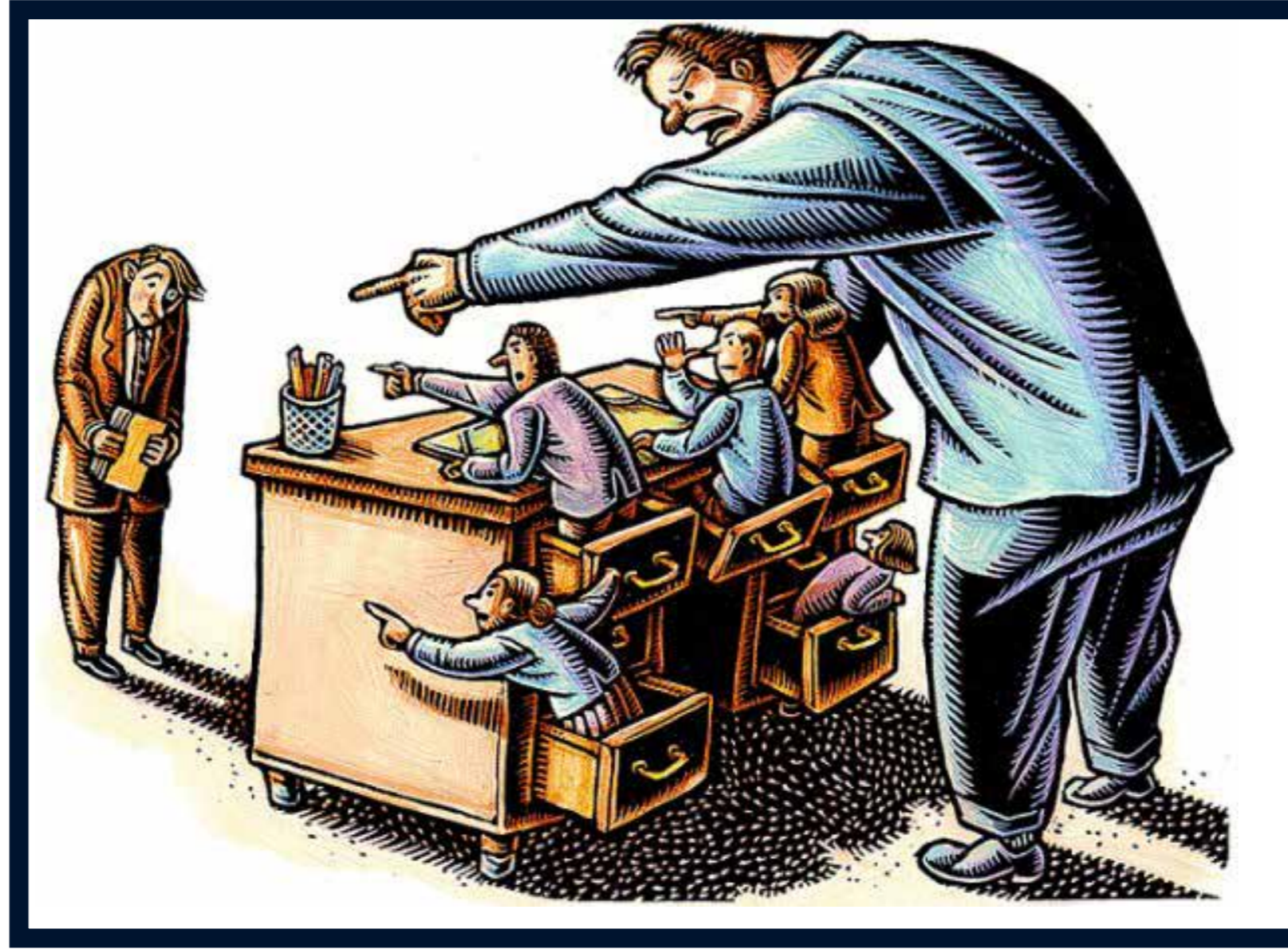
Ulusal İşyeri Güvenliği Enstitüsü Raporuna göre, ABD’de işyeri şiddetinin çalışanlara toplam maliyeti 1992 yılında 4 milyar dolardan fazladır.

MOBBİNG, ÇOK YAYGIN VE GİTTİKÇE ARTAN BİR OLGUDUR.

Avustralya Griffith Üniversitesi Yönetim Bölümünün hazırlamış olduğu rapora göre Avustralya’da mobbing (İşyerinde Psikolojik Taciz) işverenlere yıllık 36 milyar dolara mal olmaktadır.

İngiltere Ticaret Odasının 2000 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre mobbing (İşyerinde Psikolojik Taciz) İngiltere endüstrisine her yıl 2 milyar dolar yük getirmektedir.

Dünyada her sene 6 milyon çalışma günü kaybı yaşanmaktadır. (HSEInformation about Health and Safety at Work). Bu yaşanan kayıpların sebebi

(İşyerinde Psikolojik Taciz) mağdurlarının meslek güvensizliği, iş değişikliği ve uzun çalışma saatleri ve bu zor çalışma koşulları sebebiyle yaşanan çalışma kayıplarıdır. Dünya genelinde stres ve stres ile ilgili olan hastalıkların maliyetine baktığımızda 5 milyar (TUC- Trades Union Congress) dolardan 12 milyar (IPD- Institute of Personnel and Development) dolara yükselen bir grafik karşımıza çıkmaktadır. Bu denli maliyeti olan mobbingin (İşyerinde Psikolojik Taciz) önlenmesi için mevzuatta ve uygulamada yapılacak değişikliklerin çalışma hayatına yansıtılması sağlanmalıdır. Mobbing, çok yaygın ve gittikçe artan bir olgudur. AB ülkelerinde yaygınlık oranları % 2 ile 15 arasında değişmektedir

ÇALIŞANLARIN % 20'Sİ MOBBİNG MAĞDURU!

İstanbul Kültür Üniversitesi Öğretim Görevlisi Dr. Şaban ÇOBANOĞLU'nun çalışmalarında, Türkiye'deki mobbing mağdurlarının çalışan nüfusun % 20'sini oluşturduğu belirtilmiştir.

Nitekim; Alo 170 Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim merkezine 2011 – 2016 yılları arasında bilgilendirme ve psikolojik destek istemek için toplam 38.262 adet başvuru yapılmış. Yani her yıl ortalama 7.652 kişi; diğer bir deyişle de günde ortalama 21 kişi **Mobbing Bilgilendirme Ve Psikolojik Destek** hattını aramış. Herhalde bu insanlar durup dururken Alo 170'i keyfine aramamışlardır. Durup düşünmemiz gerekiyor.

BİR ŞEYLER YAPMALI...

Mobbing Milli bir meseledir. İnsanlarımızın barış ve huzur dolu iş ortamlarında ülkemiz yararına verimli ve etkin olarak çalışmalarına imkan sağlamalıyız. Mutlaka Onurlu Çalışma hakkını gözetmeliyiz.

Mobbingin, birey üzerinde olduğu kadar kurumlar üzerinde de tahrip edici sonuçları var. İşveren açısından ortaya çıkan hasarlar, öncelikle ekonomik nitelikte. Ancak bunun yanında ağır sosyal sonuçların oluşması da kaçınılmaz. Oysa mobbing, bir kuruma, işletmeye çözümlenmesi mümkün olmayan kalıcı sorunlar yaratıyor ve ödenmesi gereken bedeli son derece ağır oluyor. Çalışma ortamındaki herkes, işyerinde psikolojik tacizi durdurmak için bir şeyler yapmalı ve mücadele etmelidir.

MİLLİ POLİTİKA GELİŞTİRİLMELİ

Toplumsal algının netleşmesi için öncelikle mobbing devlet tarafından milli bir politika olarak kabul edilmeli, kamuoyunun gündemine taşınmalıdır. Mobbing davranışlarının neler olduğu, zorbalığın neden kaynaklanabileceği, kişiye, aileye, kuruluşa ve devlete verdiği zararlar, zorbanın kendi kurumuna, kuruluşuna ve ülkeye verdiği zararlar, mobbingden kurtulmak için çözüm yolları, mobbing sürecinde seyircilere düşen görevler, mobbingde aileye düşen görevler, mobbingin beşeri ve sosyal sermayeye verdiği zararlar konusunda eğitimler verilmelidir.

Öncelikle Mobbing kavramı anayasaya mutlaka girmelidir. Kamu ve özel sektördeki mobbingin durdurulması için kapsamlı bir çalışma

ile ülkemize has müstakil bir '**Mobbing Kanunu**' çıkarılmalıdır.

Ülkemizde hukuk yolları tükendiğinde mağdurlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yolunu tutmakta, bu durum ülkemiz adına maalesef önemli bir prestij kaybını da beraberinde getirmektedir. Halen bildiğimiz üç ayrı mobbing davası Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde görülmektedir. Gerekli tedbirleri alarak, ülkemizin mahkum olmayaacağı ve tazminat ödemeyeceği günleri hep birlikte görmeyi yürekten diliyorum.

SON SÖZ: Güçlü bir ülke olmak istiyorsak Mobbingi önlemek zorundayız.

Unutmak için bahaneler arayanlara hatırlatma:

İş bırakmak sağlık çalışanlarının sendikal bir hakkıdır

YENİ BİR SPEKÜLASYON
Bursa'da görev yapan bir aile hekiminin cumartesi nöbetine gitmediği için verilen 5 puanlık ihtar cezasının yerel mahkeme tarafından iptal edilmesi ve bu karara yapılan itiraz neticesinde Danıştay 2. Dairesinin verdiği bozma kararı üzerine yeni bir spekülasyon yapıldı. Sağlık çalışanlarının iş bırakma hakkı olmadığı Danıştay'ın bu yönde karar verdiği ile ilgili haberler sosyal medya ve internette dolaşıma sokularak sendikal bir hak yaygara yolu ile adeta yok edilmek istendi. Çünkü sağlık çalışanları aile hekimliği ölçeğinde düşünüldüğünde angarya cumartesi nöbetlerine iş bırakma eylemi ile sendikal tarihe geçecek bir tepki göstermiş ve sonuçta hakkını almayı başarmıştı. İş bırakma eyleminin böylesine etkin bir sonuç doğurduğu bu alan üzerinde oluşturulacak bir algı ile çalışanın zaferi yenilgiye dönüştürülemez de durumu eşitleme gibi bir çabanın olduğu görülmektedir. Aynı zamanda da ileride yaşanacak bazı durumlarla ilgi de, "**Danıştay karar verdi iş bırakmak suçtur**" gibi bir düşünceyi yerleştirmek hedefi güdülmüştü. Halbuki karar incelendiğinde Aile hekimlerinin cumartesi nöbetleri için iş bırakma süreçlerinde bazı sendikaların 1 yıl cumartesi günü işe gitmemek gibi tek karar alıp hukuki ölçülülükte sınırları zorlamaları ve sendika üyesi olmayan aile hekimlerine de iş bırakabileceklerini dile getirmeleri gibi vahim hataları olmuştur. Bu süreçte Türk Sağlık-Sen sendika üyesi olmayanların iş bırakamayacağı ve her hafta için ayrı karar alınması gerektiği-

ni belirterek bu hususlara dikkat çekmişti.

Nitekim Danıştay 2. Dairesinin verdiği kararda da bu hususlara gönderme yaparak kararında "...Bu sendikalara üye olan veya olmayan aile hekimlerince de bu eylemlere destek verilerek nöbet görevine gidilmediği..., ...vatanadaşlara etkin, verimli ve hızlı bir hizmet sunumu ile yükümlü olan davacının, iş bırakma eyleminin sağlık hizmetini sekteye uğratacağı ve ölçülülük ilkesine aykırı olduğu sonucuna varılmıştır." denilmiştir.

ÇALIŞANIN AKLINA ŞÜPHE DÜŞÜRMEK İSTEYENLER

Kararda böylesine hususlar var iken ve yerel mahkemeye tekrar görüşülmesi için gönderilmiş olmasına rağmen "**Danıştay sağlık personeline bırakmayı yasakladı**" gibi genel hükümler veren başlıklar kullanıp puslu havada kafa karıştırıp, çalışanın aklına şüphe düşürmek isteyenler için kamu çalışanlarının iş bırakmasının sendikal bir hak olduğunu hatırlatmakta fayda vardır.

Ne de olsa "*Et-tekrarı ahsen, velev kane yüz seksen.*"

(*Yüz seksen kere de olsa tekrar etmek daha güzeldir.*)

Öncelikle Kamu görevlisinin üyesi olduğu sendikanın alacağı karar doğrultusunda ve belirttiği süre içerisinde mali, özlük, sendikal veya her türlü konuda demokratik tepkisini dile getirmek adına görevine gitmemesi veya görevini belirli sürelerde icra etmemesine iş bırakma denir. İş Bırakma kararını kamu sendikaları alırlar. Kamu görevlileri açısından iş bırakma eylemine sendika üyesi tüm çalışanlar katılabilirler.

Sendikaların yetkili kurullarınca alınan karara uyarak mali, sosyal, mesleki hak ve menfaatlerin korunması için demokratik ve sendikal hakların kullanılması ve sendikal faaliyetlere katılmak Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır.

Buna göre;

-4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikalar Kanununun 'Sendika üyelerinin ve yöneticilerinin güvencesi' başlıklı 18.maddesinde; '*Kamu görevlileri, iş saatleri dışında veya işverenin izni ile iş saatleri içinde sendika veya konfederasyonların bu kanunda belirtilen faaliyetlerine katılmalarından dolayı farklı bir işleme tabi tutulamaz ve görevlerine son verilemez*' hükmü bulunmaktadır.

-Türk Ceza Kanununun 'Sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi' başlıklı 118.maddesindeki; '(1) Bir kimseye karşı bir sendikaya üye olmaya veya olmamaya, sendikanın faaliyetlerine katılmaya veya katılmamaya, sendikadan veya sendika yönetimindeki görevinden ayrılmaya zorlamak amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla bir sendikanın faaliyetlerinin engellenmesi hâlinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolünür.' hükümleri gereğince suç unsurunu oluşturmaktadır.

“

Bu hak tüm yargı tarafından da tescillenmiş bir haktır. Bunun bir kararla tekrar tartışılmaya açılmak istenmesi sadece abesle iştigaldir. Beyhude bir çabadır. Sağlık çalışanları açısından özeldir bir değerlendirmek yaparsak ta İş bırakma tüm kamu çalışanları gibi sağlık çalışanlarının temel hakkıdır.

”

BİR GÜNLÜK İŞ BIRAKMA EYLEMİ GERÇEKLEŞTİREN MEMURA CEZA VERİLEMEZ!

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay olmak üzere tüm yüksek mahkemelerin iş bırakma ile ilgili kararları ortadadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin sendikal karar doğrultusunda bir günlük iş bırakma eylemi gerçekleştiren öğretmene ve gişe memurlarına ceza verilemeyeceğine ilişkin kararları mevcuttur. Anayasa Mahkemesinin 6.1.2015 Tarihli ve 2013/8517 Başvuru Numaralı Kararıyla iş bırakan memura verilen disiplin cezasının sendikal hak ihlali olarak nitelendirilmiştir.

Yine yüce Mahkemenin 6.1.2015 Tarihli ve 2013/8516 Başvuru Numaralı Kararı ile Sendikasının aldığı karara uyan öğretmene verilen cezayı hukuken uygun bulan mahkeme kararı ortadan kaldırılmıştır.

SENDİKAL FAALİYET...

Türk Eğitim-Sen üyesi bir öğretmenin iş bırakma eylemine katılmasından dolayı verilen ve yerel mahkemece onan kınama cezası Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun kararıyla bozulmuştur. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu kararının gerekçesinde; öğretmenin iş bırakma eyleminin “özürsüz olarak göreve gelmemek” olarak değil sendikal faaliyet olarak değerlendirilebileceğine hük-

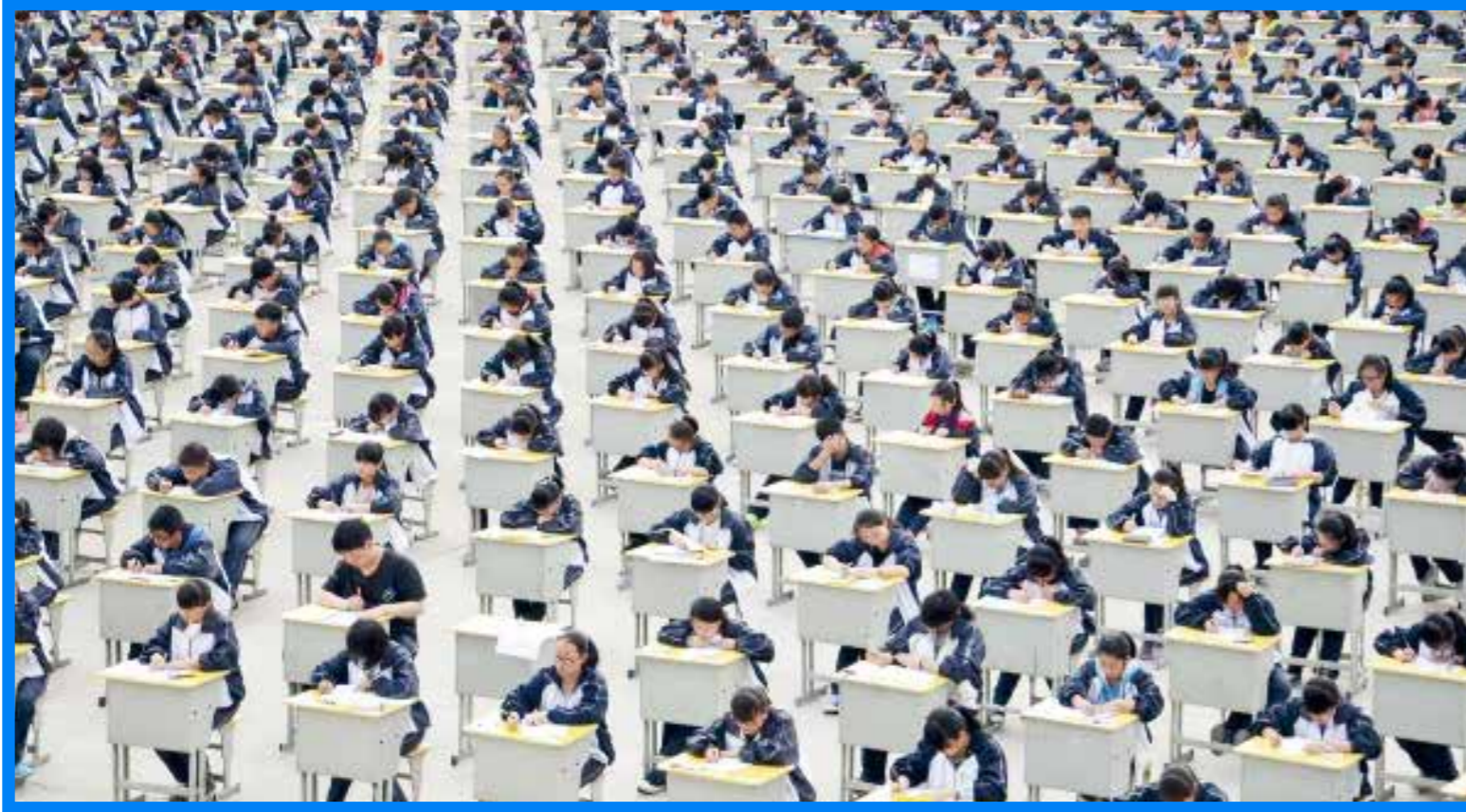
metmiştir. Demiryollarında görevli sözleşmeli personele bir günlük iş bıraktığı için verilen ceza Danıştay 11. Dairesi tarafından hukuka aykırı görülmüştür. Rize’de bir günlük iş bırakma eylemine katılan memura mahkemece verilen ceza Yargıtay 4. Ceza Dairesinin kararı ile bozulmuştur. 4. Daire Kararında, Anayasanın 53. maddesi, 657 sayılı kanunun 22. maddesinde yapılan değişiklikler ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (İLO) 87 ve 151 sayılı sözleşmeleri gösterilerek sendikaların amaçları doğrultusunda üyelere etkinlikte bulunabilme olanağının sağlanmış olmasından bahisle suç unsurunun oluşmadığına karar vermiştir.

Bu hakkı da her zaman sağlık çalışanları hiçbir çekinceleri olmadan sendikalarının aldığı kararlarla birlikte kullanabilirler.

Gişe Memuru olan davalıların görev yerlerini terk etmeleri nedeniyle kurumun zarara uğratması ve oluşan zararın tahsil edilmesi ile ilgili yerel mahkemenin kararı Yargıtay 4. Dairesi tarafından bozulmuştur. Yapılan eylem sendikal haklar kapsamında değerlendirilmiştir. Tüm bu yargı sonuçları değerlendirildiğinde yüksek mahkemelerin bu konudaki tavrının net olduğu, yaygaranın kopmasına neden olan kararında kendine has sebepleri olan bir karar olduğu açıktır. Nitekim cumartesi nöbetleri ile ilgili olarak Danıştay’ın söz konusu kararının ardından İstinaf mahkemeleri verdikleri kararlar aile hekimlerinin iş bırakmalarını sendikal bir hak olduğu yönün-

de olmuştur. Türk Sağlık-sen’in açtığı davalarda biri Düzce Akçakoca’da diğeri Ankara Çayyolu’nda görevli iki aile hekimi sendika üyesine verilen 5 puanı ihbar cezası ile ilgili İstinaf Mahkemesi olan Ankara Bölge İdare Mahkemesi 12. İdari Dava Dairesi verdiği kararda Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin verdiği kararlara dikkat çekmiş, sendikaların aldığı karar uyarınca işe gelmeyen aile hekimlerinin eyleminin sendikal faaliyet kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilerek izinsiz işe gelmemek kapsamında değerlendirilemeyeceğine hükmederek cezaların iptaline karar vermiştir. Görüldüğü gibi kamu çalışanlarının sendikal faaliyet kapsamında

iş bırakma hakları vardır. Bu hak tüm yargı tarafından da tescillenmiş bir haktır. Bunun bir kararla tekrar tartışılmaya açılmak istenmesi sadece abesle iştigaldir. Beyhude bir çabadır. Sağlık çalışanları açısından özeldir bir değerlendirmek yaparsak ta İş bırakma tüm kamu çalışanları gibi sağlık çalışanlarının temel hakkıdır. Üstelik sağlık çalışanları bu hakkı kullanırken acil servis ve ameliyathanelerdeki görevlerini aksatmayarak vatandaşın sağlık hakkının korunmasında da hassasiyet gösterenlerdir. Bu hakkı da her zaman sağlık çalışanları hiçbir çekinceleri olmadan sendikalarının aldığı kararlarla birlikte kullanabilirler.

'ÇİN MALI' NÜFUS POLİTİKASI...

Şeyma Arslan - Mustafa Taşdemir

Çin'in o dönemki Devlet Başkanı Mao Zedong'un yürürlüğe koyduğu Büyük İleri Atılım Projesidir. Projede temel amaç bir tarım toplumu oluşturmaktır. Bu amaçla görkemli bir hijyen kampanyası olan Büyük Serçe Kampanyası başlatılır; vebayı yayan kemirgenlere, sıtmayı yayan sivrisineklere, tahıl tohumlarını yediği ve üretimi düşürdüğü için de serçelere karşı büyük bir savaş açılır. 1960 yılına gelindiğinde 3 milyon serçe öldürülmüştür. Ancak kuşların ölmesi böceklerin orantısız çoğalmasına neden olur. Bunun üzerine serçelerin yerine böceklerin öldürülmesi emredilmiş olsa da artık çok geç kalınmıştır. Ortaya çıkan devasa çekirge sürüleri tarlalardaki ürünleri mahveder. Bu durum ve yaşanan kuraklık, Büyük İleri Atılım Projesinin üç yıl süren ve dünyanın en büyük kıtlığı olan Büyük Çin Kıtlığına dönüşmesine neden olur. Kıtlık neticesinde resmi kaynaklarda 15 milyon insanın hayatını kaybettiği belirtilirken, gerçek rakamın bunun üç katı olduğu tahmin edilmektedir. Malthus hayatta olsaydı, nüfus artışını yavaşlatması nedeniyle bu hadiseyi de muhtemelen hayra yorardı.

“Birakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler”e benzer şekilde Malthus “bırakınız ölsünler”i savunmuştur.

Gıda, doğal kaynakların hammadde girdisi olduğu bir üretim sürecinin ürünüdür. Doğal kaynakların tükenebilir olması nedeniyle nüfus-gıda ilişkisinde denge bulunmalıdır. Bu denge sosyal bilimlerin yüzyıllardır tartışılan konusu olup bu konuda ilk akla gelen sosyal bilimci Thomas Robert Malthus'tur. Malthus ünlü teorisinde nüfusun geometrik artış gösterirken gıdanın aritmetik artış göstereceğini ve zamanla gıdanın yetersiz kalacağını iddia eder. Bu nedenle nüfusun hızlı artışını önlemek için doğurganlık hızını azaltmaya yönelik önlemler alınmalıdır veya ölüm oranını arttıracak doğal mekanizmalar -ki Malthus buna **“pozitif kontrol”** der- kendi seyrine bırakılmalıdır; zira sefalet, salgın hastalıklar, savaşlar vb. sıkıntılar yaşanmadan nüfus artışı durdurulamaz. Sıklıkla kapitalist ekonominin kuralı olarak Adam Smith'e atfedilen **“bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler”**e benzer şekilde Malthus **“bırakınız ölsünler”**i savunmuştur. Mesela yoksullara yardımı

-karnı doyarsa çocuk yapar diye- kaynak israfı ve sakıncalı olarak görmüştür. Nüfus artışını durdurmayı beceremeyen toplumların ceza olarak felaketlere maruz kalacağını ve bu yolla nüfus kontrolünün sağlanacağını düşünmüştür. William Godwin ise Malthus'un aksine nüfus artışı karşısında gıda kaynaklarının yetersiz kalmayacağını iddia eder. Godwin'in **“Eğer bir nüfus baskısı ortaya çıkarsa, bu doğanın gerekli ürünleri vermeyi acımasızca reddetmesi nedeni ile değil; yanlış politikalar uygulayan kurumlar nedeniyle olur”** sözünün en güzel örneğini Çin Halk Cumhuriyeti ortaya koymuştur. Uyguladığı politikalar ve sonuçlarıyla nüfus-gıda dengesini anlamaya çalışanlar için öğretici bir örnek olan Çin, halkına acı tecrübeler yaşattır. Bu politikalarından ilki 1958-1961 yılları arasında süren, Çin'in o dönemki Devlet Başkanı Mao Zedong'un yürürlüğe koyduğu Büyük İleri Atılım Projesidir. Projede temel amaç bir tarım toplumu oluşturma-

maktır. Bu amaçla görkemli bir hijyen kampanyası olan Büyük Serçe Kampanyası başlatılır; vebayı yayan kemirgenlere, sıtmayı yayan sivrisineklere, tahıl tohumlarını yediği ve üretimi düşürdüğü için de serçelere karşı büyük bir savaş açılır. 1960 yılına gelindiğinde 3 milyon serçe öldürülmüştür. Ancak kuşların ölmesi böceklerin orantısız çoğalmasına neden olur. Bunun üzerine serçelerin yerine böceklerin öldürülmesi emredilmiş olsa da artık çok geç kalınmıştır. Ortaya çıkan devasa çekirge sürüleri tarlalardaki ürünleri mahveder. Bu durum ve yaşanan kuraklık, Büyük İleri Atılım Projesinin üç yıl süren ve dünyanın en büyük kıtlığı olan Büyük Çin Kıtlığına dönüşmesine neden olur. Kıtlık neticesinde resmi kaynaklarda 15 milyon insanın hayatını kaybettiği belirtilirken, gerçek rakamın bunun üç katı olduğu tahmin edilmektedir. Malthus hayatta olsaydı, nüfus artışını yavaşlatması nedeniyle bu hadiseyi de muhtemelen hayra yorardı.

BÜYÜK ÇİN KITLIĞI SONRASINDA

İkinci ve asıl bahsedeceğimiz icraat ise uluslararası platformlarda çok eleştirilen ünlü “tek çocuk politikası”dır. Politika 1979 yılında uygulanmaya başladı, ancak doğurganlık hızını azaltmaya yönelik politikaların başlangıcı çok daha öncesine dayanmaktadır. Büyük İleri Atılım Projesinde doğum kontrol hapları ve diğer araçlar halka ücretsiz dağıtılmıştı. Bu yüzden bir kısım kaynaklar, bu uygulamalarla doğurganlık hızının düşürülmek istendiğini ancak yaşanan kıtlık ve halkın desteğinin yetersiz olması gibi nedenlerle uygulanmadığını belirtir. Bazı kaynaklara göre ise kıtlığın nedeni nüfus artışı olarak algılanır, bu yüzden Büyük Çin Kıtlığı sonrasında doğurganlığı önleyici politikalar başlatılmıştır. Fakat her iki durum bize şunu gösteriyor ki tek çocuk politikasına bir gecede değil, kademeli olarak geçilmiştir. Doğurganlığı kademe kademe azaltan politikalar yıllarca uygulanmış, yıllık nüfus artış hızını sıfırlamak için ise tek çocuk politikası yürürlüğe koyulmuştur.

TEK ÇOCUK PROJESİ...

Tek çocuk politikasının ilk uygulandığı yıllarda istisnai durumlarda ikinci çocuğa izin verilmişti. Fazladan çocuk sahibi olan ailelerse idari para veya prim kesintisi cezasına çarptırılmış, idari para cezaları ailenin gelir durumuna bağlı olarak belirlenmiştir. Bunun yanında çocukların okul ve sağlık masraflarını ebeveynleri kendi bütçelerinden karşılamak zorunda kalmıştır. Ancak giderek gevşetilen politika 2007 yılında nüfusunun yalnızca %36'sının tek çocuk politikasına tabii olduğu ve %53'nün ise ilk çocuğunun kız olması nedeniyle ikinci bir çocuğa sahip olmalarına izin verildiği bir politika halini almış; 2015 yılında ise tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Tek çocuk politikası ekonomik gerekçelerle uygulanmaya başlamış ve aynı nedenlerle 35 yıl boyunca uygulanmaya devam etmişti. Bu dönem boyunca nüfusun 400 milyon daha az arttığı tahmin edilmektedir; ancak bunun “tek çocuk politikası” ile sağlandığı hususu tartışmalıdır. Yine de bu politikalar günümüzde Çin hükümetlerinin baş etmek zorunda kaldığı, belki bir 35 sene çözülemeyecek ekonomik, sosyal ve kültürel birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

Çin tecrübesi özellikle batı ülkelerinde pek çok okulda ders ve vaka çalışması şeklinde ele alınmaktadır. Üniversitelerimizde ekonomiden ilahiyata, sosyolojiden tıba çeşitli bölümlerde bu tecrübeyi işleyebilirsek ne iyi olur...

Bu sorunlardan bir kısmı şu şekilde özetlenebilir.

1. NÜFUSUN YAŞLANMASI:

Yaşlı nüfus oranı %10'u aşmıştır. Birleşmiş Milletler tahminlerine göre bu oran 20 yılda iki katına çıkacaktır (2017-2037). 2050'de yaşlı nüfus kabaca ABD nüfusu kadar olacaktır.

2. EKONOMİK İLERLEMeye OLUMSUZ ETKİLERİ:

Tek çocuk politikası uygulanmadan önce doğan çocuklar ucuz işgücü oluşturarak Çin'in hızla büyümesine katkı sağlamış, 30 yılda Çin'in tüm dünyada hayranlıkla izlenen ekonomik yükselişinin lokomotifini oluşturmuştu. Onların emekli olmasına denk gelen bu dönemde nüfusa oranla daha az genç çalışan bulunmaktadır.

3. KADIN-ERKEK ORANINDA BOZULMA:

2001 sonunda Çin'de bazı bölgelerde 100 kadına 140 erkek düşerken, genel durum 100 kadına 120 erkek şeklindeydi. 2017 Birleşmiş Milletler tahminlerine göre ise 100 kadına 107 erkek düşmekte yani, erkek nüfus oranı %51,53 iken kadın nüfus oranı %48,47'tir. Yaklaşık 10 yıl sonra evlenme çağındaki erkeklerin, kadınlardan yaklaşık 45 milyon fazla olacağı tahmin edilmektedir.

Çin örneğinde görüldüğü üzere, nüfusa müdahalelerin etkileri onlarca yıl sonra ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta nüfusun artışı engellenip sınırlı kaynakların daha az kişi arasında paylaşılması mantıklı gibi görünse de uzun vadede ihtiyaç olan şey genç çalışan nüfus ile çalışmayan nüfus arasındaki dengenin korunmasıdır. Çin örneği bizlere şunu da gösteriyor ki, doğurganlık hızının azalması veya artışı tedrici olarak gerçekleşmektedir.

4. AİLELERİ TARAFINDAN İSTENMEYEN ÇOCUKLAR:

Tek çocuk politikasının oluşturduğu sosyal baskıdan dolayı ebeveynler istenmeyen bebekleri terk etmektedir. Birçok çocuk devlet yetimhanelerinde yaşamaktadır. Bu çocuklar yurt içi ve yurt dışına evlatlık olarak gönderilmektedir. 1980 yılından sonra kız çocukları olan aileler çocuklarını nüfusa geçirmeyip, çocuklarını evlatlık olarak yasal veya yasal olmayan yollardan başka ailelere vermeyi tercih edebilmektedir.

5. KÜRTAJIN ARTMASI:

Erkek çocuğun tarla işlerinde aileye yardımcı ve yasal varis olmasından dolayı Çin'de erkek çocuk tercih edilmektedir. Gebelik döneminde çocuğun cinsiyetinin kız olduğu durumlarda kürtaja başvuru sayısının yüksek olduğu belirtilmektedir. Tek çocuk politikasının yürürlükte olduğu yıllarda 10 milyon düşük hapı satılmasının yanında ve yasal yollardan yapılan kürtaj sayısının da yılda 13 milyonu bulduğu belirtilmektedir.

6. AİLE YAPISINDA BOZULMALAR VE MADDİ KAYGILAR:

Çin'de, özellikle kentlerde evlenme yaşı yükselirken, eğitim kariyeri derdine düşen çocukların ebeveynlerle ilişkileri de zayıflamış, yaşlıların sosyal dışlanması Çinliler için büyük bir sorun haline gelmişti. Bu yüzden 2013'te yaşlıların daha sık ziyaret edilmesini sağlamak üzere Yaşlı Hakları Yasası kabul edilmiştir. Ayrıca tek çocukların sosyal hayata uyum sağlamakta zorlandığı ve aşırı ilgi ile bencil ve şımarık oldukları ifade edilmektedir. Bununla birlikte sadece üç nesil düşünüldüğünde bile iki büyükanne, iki büyükbaba, anne ve baba dahil 6 kişinin mali olarak umudunu tek çocuğa bağlaması çocuklar üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır.

7. ULUSLARARASI BASKILAR:

Uluslararası insan hakları örgütleri Çin yönetimini, kadınlara ikinci çocuk yapmama konusunda baskı uygulamasının kadın haklarına aykırı olması nedeniyle eleştirmekteydi. İkinci çocuğunu dünyaya getiren çiftlere özellikle kırsal kesimlerdeki yerel yönetimler tarafından ekonomik ve sosyal yaptırımlar uygulandığı iddiaları ise ülke gündemini sıkça meşgul eden bir diğer sorun idi. 2015'te Çin Komünist Partisi tarafından mevcut yasanın iki çocuk politikasına dönüştürüleceği bildirilmişti. Yeni kanun 2016 yılında yürürlüğe girdi. 2017 yılının başlarında Çin Halk Cumhuriyeti Ulusal Sağlık ve Aile Planlaması Komisyonu bir yılda 17 milyondan fazla bebeğin doğduğunu, bunların yüzde 45'inin ikinci çocuk olduğunu açıkladı. Bu 2000 yılından bu yana ülkedeki en yüksek doğum oranıdır. Yine de bu artışın istenilen doğurganlık hızına ulaşmada yetersiz kalacağı söylenmektedir.

Tek çocuk politikasının değişmesine rağmen çiftlerin birden fazla çocuk sahibi olmayı tercih etmesi zaman alacak gibi görünüyor. Değişen sosyal yapısı ve yaşam tarzı, kadınların çalışma hayatına katılımının artması, çalışan kadınlar için doğum teşviklerinin bulunmaması, gelir düzeyinin düşüklüğü, büyük konut edinme zorluğu, tek çocuk sahibi olmanın modernleşme olarak algılanması, bütçeyi ve zamanı tek çocuğa ayırmanın çiftlere daha mantıklı gelmesi gibi ekonomik ve sosyal nedenler söz konusudur.

Çin örneğinde görüldüğü üzere, nüfusa müdahalelerin etkileri onlarca yıl sonra ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta nüfusun artışı engellenip sınırlı kaynakların daha az kişi arasında paylaşılması mantıklı gibi görünse de uzun vadede ihtiyaç olan şey genç çalışan

nüfus ile çalışmayan nüfus arasındaki dengenin korunmasıdır. Çin örneği bizlere şunu da gösteriyor ki, doğurganlık hızının azalması veya artışı tedrici olarak gerçekleşmektedir. Ancak doğurganlığı arttırmak akıntıya karşı kürek çekmek gibi zor olmakta; toplumda çok daha fazla dirençle karşılaşmaktadır. Her nüfus müdahalesi için toplumun yapısı, ihtiyaçları, değerleri, inançları değerlendirilmeli; sistemli bir şekilde ve toplumun tümünü kapsayan planlamalar yapılmalıdır. Bu unsurlara aykırı olmayan ve toplum tarafından kabul gören planlamalar sayesinde nüfus krizleri aşılabılır.

Çin tecrübesi özellikle batı ülkelerinde pek çok okulda ders ve vaka çalışması şeklinde ele alınmaktadır. Üniversitelerimizde ekonomiden ilahiyata, sosyolojiden tıba çeşitli bölümlerde bu tecrübeyi işleyebilirsek ne iyi olur...

Kaynaklar:

1. Worrall S. (2015). "Çin'in tek çocuk politikası nasıl geri tepti?" <http://www.nationalgeographic.com.tr/makale/kesfet/cin-in-tek-cocuk-politikasi-nasil-geri-tepti/2640>
2. Demir, O. (2016). Nüfus Politikaları ve Çin, Fransa ve Türkiye Örneklerinin Değerlendirilmesi. *Social Sciences*, 11(1), 41-61.
3. Clarke A. (2015) "See how the one-child policy changed China?" <https://news.nationalgeographic.com/2015/11/151113-datapoints-china-one-child-policy/>
4. Tek Çocuk Politikası <http://www.wikizero.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVGVRX80bn2N1a19wb2xpdGlYXPESQ>
5. China Population 2017 , <http://worldpopulationreview.com/countries/china-population/>
6. Red China: Death to Sparrows. (1958). *Time Magazine*. (<http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,863327,00.html>)
7. Great Chinese Famine: (<http://www.wikizero.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvR3JlYXRfQ2hpbmVzZV9GYW1pbmU>)
8. <https://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>
9. http://en.nhfp.gov.cn/2017-01/23/c_71085.htm
10. Hatton C. (2013) "Çin'de yeni yasa:Ebeveynlerinizi ziyaret edin" http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/07/130701_cin_ebeveynlere_saygi
11. https://www.wsfcs.k12.nc.us/cms/lib/NC01001395/Centricity/ModuleInstance/17064/Chinas_One-Child_Policy.pdf
12. https://www.nrlc.org/archive/news/2004/NRL08/united_nations_population_fund_h.htm
13. https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf
14. Hesketh, T., Lu, L., & Xing, Z. W. (2005). The effect of China's one-child family policy after 25 years. *New England Journal of Medicine*.
15. Ding, Q. J., & Hesketh, T. (2006). Family size, fertility preferences, and sex ratio in China in the era of the one child family policy: results from national family planning and reproductive health survey. *BMJ : British Medical Journal*, 333(7564), 371-373. <http://doi.org/10.1136/bmj.38775.672662.80>
16. <https://esa.un.org/unpd/wpp/Graphs/Probabilistic/POP/60plus/>
17. <http://www.bbc.com/news/world-asia-34665539>
18. <http://iktisat.biz/2015/11/16/nufus-gida-iliskisine-tarihsel-bir-bakis-ve-iktisatcilar/>
19. <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2017/02/21/chinas-aging-population-becoming-more-of-a-problem/#1610a15a140f>
20. http://economistsview.typepad.com/economistsview/2006/10/blaming_the_poo.html

GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP UYGULAMALARINA İLİŞKİN HUKUKİ DÜZENLEME VE MEVZUAT

Av. Dr. E. Neval YILMAZ
Prof. Dr. İ. Hamit Hancı

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp, "fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma, bunlara tanı koyma, iyileştirme veya tedavi etmenin yanında sağlığın iyi sürdürülmesinde de kullanılan, farklı kültürlere özgü teori, inanç ve tecrübelerle dayalı, izahı yapılabilen veya yapılamayan bilgi, beceri ve uygulamaların bütünü" olarak tanımlanmaktadır. (1)

Kabul edilen bilimsel standartlar çerçevesinde test edilip onaylanmamış bu metotlar, hemen tüm toplumlarda, yüzyıllardan beri kullanılmaktadır. Gelişi güzel uygulamalarla sağlığı tehdit eden sonuçların çıkmasını önlemek ve bu yöntemlere ilişkin uygulamaları ve uygulayanları eğitmek, denetlemek ve belirli kurallar çerçevesinde faaliyet göstermelerini sağlamak amacıyla (2), bu yöntemlerle ilgili olarak Sağlık Bakanlığı tarafından, 27 Ekim 2014 tarihinde Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliğini yayınlamış, bu yönetmelik 26/02/2016 tarihinde güncellenmiştir. Yönetmeliğin amacı, insan sağlığına yönelik geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulama yöntemlerini belirlemek, bu yöntemleri uygulayacak kişilerin eğitimi ve yetkilendirilmeleri ile bu yöntemlerin uygulanacağı sağlık kuruluşlarının çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği uyarınca, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları için yalnızca hekimlere ve sadece

kendi alanında uygulama yapmak üzere dış hekimlerine yetki verilmiştir. 11/4/1928 tarihli ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanununun Ek 13. maddesinde yer alan "Tabiplerce veya tabiplerin yönlendirmesiyle ilgili sağlık meslek mensubu tarafından uygulanmak şartıyla insan sağlığına yönelik geleneksel/tamamlayıcı tedavi yöntemlerinin alanları, tanımları, şartları ve uygulama usul ve esasları Sağlık Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir" hükmü dayanak alınarak, yönetmelikte, bu tedavi yöntemlerini uygulayabilmek için, hekimler ve dış hekimlerinin, her bir yöntem için düzenlenen eğitim programları sonunda sertifikaları gerektiği hükme bağlanmıştır. Sertifikalı eğitimler, 4/2/2014 tarihli ve 28903 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sağlık Bakanlığı Sertifikalı Eğitim Yönetmeliği kapsamında, Bakanlıkça eğitim vermek üzere yetkilendirilmiş merkezler tarafından verilmektedir.

Yönetmelik kapsamında hekimler ve dış hekimlerine eğitimi verilmeye başlanan alanlar fitoterapi (bitkilerle tedavi), akupunktur, kupa terapi, sülük tedavisi, hipnoz, ozon terapi, mezoterapi, apiterapi, proloterapi, osteopati, refleksoloji, kayropratik, larva uygulaması ve müzik terapidir.

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının istismara açık bir alan olması, bu konuda bir "Bilim Komisyonu" oluşturulması fikrini doğurmuştur. Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulan Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Bilim Komisyonu, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü veya görevlendirileceği yetkilinin başkanlığında Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünden ilgili daire başkanı, ilgili alanlarda bilimsel çalışması bulunan üniversite öğretim üyesi veya eğitim ve araştırma hastanelerinde uzmanlık eğitimi verme yetkisine sahip tabipler arasından seçilecek üç üye, eczacılık fakültelerinin farmakognozi alanından bir üye, tıp fakültelerinin farmakoloji alanından bir üye, sertifikalı iki tabip üye, öğretim üyesi veya eğitim görevlisi tıbbi onkoloji uzmanı bir üye, tıbbi etik veya tıp tarihi ve deontoloji alanlarında uzmanlık veya doktora eğitimi almış bir üye olmak üzere toplam 11 üye ile teşekkül eder. Bakan tarafından belirlenen üyelerin çalışma süresi iki yıldır.

Bilim komisyonunun amacı, geleneksel ve tamamlayıcı tıp alanında yapılacak uygulamaların denetimini sağlamaktır. Komisyon uygulama alanlarının belirlenmesine, uygulamaların endikasyon ve oluşabilecek yan etkilerine ilişkin görüş verir, uygulama yapılan ünite ve merkezlerde bulunması gerekli tıbbi araç ve gereç, personel, fiziki standart-

ların oluşturulması hususunda görüş bildirir, ünite ve uygulama merkezi başvurularını bilimsel, teknik alt yapı ve personel yönünden değerlendirerek, uygunluğuna ilişkin değerlendirmelerde bulunur ve yönetmelikte tanımlanmamış uygulamalarla ilgili bilimsel ve teknik çalışmaları yapar.

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp alanında yapılacak uygulamalar adı geçen yönetmelikte belirlenen alanlarla sınırlıdır. Yapılmakta olan ve yapılabilecek yeni uygulamaların bilimsel yönden değerlendirilmesi, bakanlığın isteği üzerine bilim komisyonu tarafından yapılır. Bilim komisyonu, uygulamaların bilimsel kanıtlarını inceleyerek kişilere uygulanıp uygulanmayacağı ve uygun görülenlerden hangilerinin uygulanabileceği hususunda Bakanlığa görüş verir. Yönetmelikle hükme bağlanmış olan önemli bir hüküm de uygulamaların hastalığın standart tedavisinin yerine geçecek ve devam eden tedaviyi aksatacak şekilde yapılamamasıdır. Bu hususun bireylere açık bir şekilde anlatılması ve onaylanmış rıza formunda belirtilmesi gerekmektedir. Bu hükümlerle, hastaların, etkinliği bilimsel otorite ve çevrelerce kanıtlanmış ve kabul edilmiş tedavi yöntemlerinden uzaklaşmalarının engellenmesi amaçlanmaktadır. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp alanında çalışmakta olan uygulama merkezleri, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından, en az bir dahili branşlardan uzman ve bir cerrahi branşlardan uzman tabibin yer aldığı, en az 3 kişilik bir ekip tarafından yılda en az bir defa denetlenmektedir. Bunun yanı sıra, şikâyet, soruşturma veya Bakanlıkça yapılacak olağan dışı denetimler de yapılmaktadır.

SONUÇ

Son yıllarda geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları tüm dünyada artış göstermektedir. (3) Ülkemizde geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına ilişkin yasal düzenleme oldukça yenidir. Bu uygulamaların birçoğu, bilimsel dayanaktan yoksun olmaları nedeniyle eleştirilmektedir. (4) Birçok hekimin bu yöntemlerin sağaltım gücüne ilişkin soru işaretleri bulunmaktadır. Ayrıca, geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler, tıbbi tedaviyi geciktirme, tıbbi tedaviyi bırakma ya da reddetme, gereksiz harcamalar ve başarısızlık ve suçluluk duygusu gibi dolaylı yan etkilerinden dolayı da eleştirilmektedirler. (5) Ancak, tüm eleştirilere rağmen, birçok hastanın bazen son çare, bazen de geleneğin bir uzantısı olarak denediği bu yöntemlerin yasal düzenlemeye kavuşmuş olması son derece sevindirici bir adım olarak görülmelidir. Uygulayıcıların, özel eğitim almış sertifikalı hekimlerle sınırlandırılması da bir başka memnuniyet verici gelişmedir. Bu uygulamalar, yasal düzenlemelerle "merdiven altı" olmaktan çıkmış, denetlenebilir bir duruma gelmiştir. Bilimsel ve etik alt yapısı sağlam, iyi kurgulanmış çalışmalar sonrası, bu yöntemlerin etkinliklerine ilişkin görüşler oluşturma olanağı da böylece ortaya çıkmıştır.

- 1- http://www.getatportal.saglik.gov.tr/TR_24683/geleneksel-ve-tamamlayici-tip-nedir.html
- 2- Somer P, Vatanoglu-Lutz EE, Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği'nin Hukuki ve Etik Açısından Değerlendirilmesi, Anadolu Kliniği, Ocak 2017; Cilt 22, Sayı 1, 58-65.
- 3- Zollman C, Vickers A. ABC of complementary medicine: users and practitioners of complementary medicine. BMJ 1999; 319: 836-838.
- 4- Yavuz CI, Geleneksel, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Uygulamaları, <https://m.bianet.org/bianet/saglik/186994-geleneksel-tamamlayici-ve-alternatif-tip-uygulamaları>
- 5- Sandler AD, Brazdziunas D, Cooley WC, et al. Counseling families who choose complementary and alternative medicine for their child with chronic illness or disability. Pediatrics 2001; 107: 598-601.

BALKANLAR'DA TÜRK VARLIĞI VE KÜLTÜRÜ

Prof. Dr. Yusuf HAMZAOĞLU / Üsküp Kiril ve Metodiy Üniversitesi Öğretim Üyesi

Batı'nın bilim insanları ve milletleri, Avrupa'da Türk varlığı ve kültürünün Osmanlı Türkleri'nin gelişimiyle başladığını öne sürmektedirler. Ancak dil, edebiyat, tarih, arkeoloji, antropoloji, etnoloji, sosyoloji, sanat, güzel sanatlar, folklor, müzik folkloru, toponomastik ve diğer ana bilim dallarının ulaştıkları neticeler, adı geçen kıtada Türk varlığı ve kültürünün Millât'tan 7000 yıl önce Türk çiftçilerinin Batı Anadolu'dan Avrupa'ya yerleşmesiyle ve Avrupalılar'a çiftçiliği öğretmesiyle başladığını, (2) Millât'tan önce 1000-700 yılları arasında Etrüsk ve Saka, M.S. 372 yılından itibaren ise sırasıyla yerleştikleri topraklarda çok değerli eserler ve izler bırakan Saka veya İskyt, Hun, Avar, Proto Bulgar, Peçenek, Oğuz, Kuman, Hazar, Selçuklu ve Osmanlı Türkleri'nin gelişimiyle devam ettiğini göstermektedirler. Avrupa'da ve Balkanlar'da Türk varlığı ve kültürünün tam 9017 yıllık bir geçmişi vardır.

Çek Cumhuriyeti'nde bulunan Bırno Kenti civarında yapılan bir arkeolojik kazıda Millât'tan 700 veya günümüzden 2717 yıl önce basılan ve Saka Türkleri'ne ait olan altın para bulundu. (3) Bu keşif Avrupa'da Saka Türk varlığı ve kültürünün günümüzden 2717 yıl önce var olduğunu kanıtlamaktadır. Ege Denizi'nde Lemnos Adasında bulunan anıttaki stelin üzerinde yer alan metin, uzmanlar tarafından incelenmiş ve onun Ön-Türklere ait olduğu ve M.Ö. VII yüzyıla kadar bu adada yaşayan Ön-Türklerce konuşulan Ön-Türkçe olduğu anlaşılmıştır. Ön-Türklerin veya Etrüsklerin Anadolu'dan göç ettiklerine dair tezi savunuların gösterdikleri en önemli kanıt Limni Adası'ndaki mezar taşıdır. (4) Herodotos ve diğer Antik kaynaklar Tyrsenlerin bir kısmının göç ettiğini, bir kısmının ise Anadolu'da kaldığını kaydetmektedirler. Tyrsenlerin-Tyrrhenlerin-Etrüsklerin

Anadolu'da kalan kısmı Ege Denizi'ndeki Limni Adası'nı da zapt etmişlerdir. 1885 yılında Limni Adası'nda, Kaminia Köyü'nde bulunan bir mezar steli bir anda dikkatleri bu teoriye çekmiştir. Stelin üzerinde bir savaşçı resmi ile Etrüsk Türk yazısına çok benzeyen bir yazı bulunmaktadır. Bu stelin M.Ö. VII yüzyıla ait olduğu ve adanın Atinalılar tarafından işgalinden çok önce meydana geldiği tespit edilmiştir. Bunun dışında Etrüsk Türkleri'nin ölü gömme adetleri, sosyal hayatları ve sanatları Anadolu'daki başka toplulukları hatırlatmaktadır. Adile Ayda ile Kâzım Mirşan, Etrüsklerin Ön veya Proto Türk olduklarını öne sürmektedir. (5) Yunanlıların "Turhan" dedikleri Turlar Batı Anadolu'dan İtalya'ya göç eden Etrüskler yani Türkler'dir. Ünlü İtalyan antropoloğu Vernesi, "M.Ö. 1600-1000 yılları arasındaki dönemde hemen hemen bütün İtalya'nın Etrüskler'e bağlı olduğunu öne sürmektedir.

Aynı yüzyılda yoğun Türk nüfusunun yaşamasından dolayı, Avrupa Macaristan'a "Turkia" veya "Tyrkia", Macaristan'ın doğusundaki topraklara ise "Turkia'nın öbür tarafında bulunan topraklar" diyordu. Aynı dönemde, Türk nüfusunun yoğunluğundan dolayı Bizans, İtalyan ve Haçlılar Anadolu'ya "Turchia" diyorlardı.

Etrüsklerin genetiğinin diğer milletlere göre en çok bugünkü Türkiye Türkleri ile yakınlığı vardır. Bu yakınlığın %98.2 arasında olduğu kanıtlanmıştır" (6) yazmaktadır. Rischthofen, İskytler doğudaki Ural-Altaylı unsurlarla kaynaşmışlardır, Wiesner ise kafatası ölçülerine ve Hippokrates'in tasvir ettiği özelliklere dayanarak, İskytlerin "Turanid" yani Türk olduklarını işaret etmektedir. İskytler, Ural Dağları, Aral Gölü, Hazar ve Karadeniz'in kuzeyindeki topraklardan Avrupa, Anadolu, Asya ve Afrika'ya yayılmışlardır. Avrupa kolu Alp Dağları üzerinden İtalya'ya geçip soydaşları Etrüsklerle birleşmişler ve İtalya nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturmuşlardır. Başka bir söylemle bugünkü İtalya nüfusunun kökenini Türkler oluşturmaktadır. Aynı tez diğer Avrupa ülkelerinin unsurları için de geçerlidir. Bu tezi Alman, İsveç, Finlandiya, Macar ve diğer bilim adamlarının yaptıkları araştırmaların ve incelemelerin neticeleri kanıtlamaktadır.

Balkan Yarımadası'nda binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Türk varlığı ve kültürü Osmanlı'dan önceki dönem, Osmanlı dönemi ve Osmanlı'dan sonraki dönem olmak üzere üç bölümde araştırılmış ve incelenmiştir.

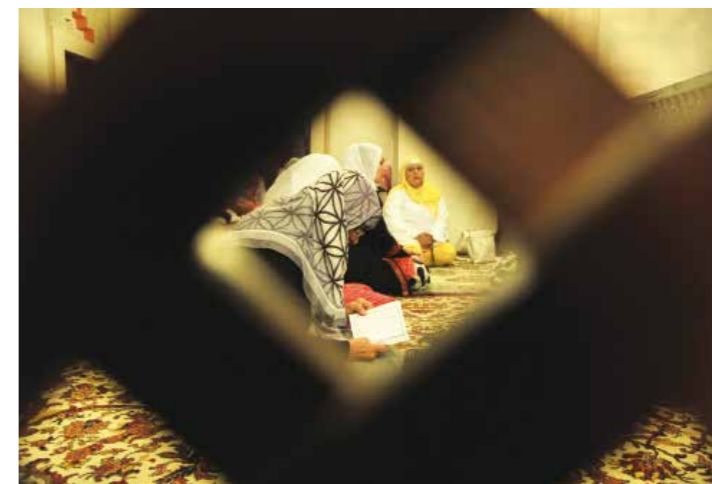
M.Ö. 1000 veya 700 yılından itibaren Balkanlar'a ve Orta Avrupa'ya yerleşmeye başlayan Etrüsk ve Sakalar, 372 yılından itibaren adı geçen topraklara yerleşmeye başlayan ve 375 – 469 yılları arasında kağanlık kuran Hun Türkleri, Roma ve Bizans, VI. yüzyılın ikinci yarısından sonra Bizans, Türk ve Slav, VII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Türk, Müslüman Türk ve diğer Müslüman ve Bizans ile Slav, IX. yüzyılın başından ve özellikle XIV. yüzyılın ortasından itibaren Bizans, Slav ve Müslüman Türk kültürleri arasında çok büyük bir yarışma ve çatışma meydana geldi.

Avrupalılar tarih boyunca Balkan Yarımadası için Grek, Roma, Bizans, İlyr, Şar ve "Büyük Türk'ün" Yarımadası adlarını kullandılar. Balkan kelimesini ilk kez 1809 yılında Alman coğrafyacısı A. Zeune kullandı. Amacı bu yarımada da Apenin ve Pirinei yarımada gibi en yüksek dağlara benzer bir isim vermektir. Balkan kelimesini, Karadeniz'in kuzeyindeki topraklar üzerinden Avrupa'ya

gelen Türk boyları getirmişlerdir. Onlar, ata yurtları Orta Asya'da bıraktıkları toponim, mikrotoponim ve hidronimleri yerleştikleri Avrupa ve Balkan topraklarına taşımışlardır. Sarp ve ormanlık sıra dağlar anlamına gelen "Balkan" kelimesi de bu toponimler arasında bulunmaktadır.

Bazı Avrupa ve Balkan kavimlerinin hâlâ pagan oldukları dönemde, 679 yılında kuzeyden Asparuh Han'ın yönetimindeki Proto Bulgar Türkleri, güneyden ise Müslüman Araplar İslâm'ı Avrupa'ya ve Balkan Yarımadası'na getirdiler. Kaynaklar, Hamid Al Garnati'nin büyük oğlunun Macaristan, Sırbistan ve Hırvatistan Müslümanları'na müftülük yaptığını ve söz konusu yıllarda Doğu Hırvatistan'da ve Sirem Düzlüğü'nde 35'ten fazla, Pannonia Düzlüğü'nde ise Tizsa ve Tuna ırmakları arasındaki topraklarda çok sayıda Müslüman köyünün bulunduğunu kaydetmektedirler. Aynı yüzyılda yoğun Türk nüfusunun yaşamasından dolayı, Avrupa Macaristan'a "Turkia" veya "Tyrkia",

Macaristan'ın doğusundaki topraklara ise "Turkia'nın öbür tarafında bulunan topraklar" (7) diyordu. Aynı dönemde, Türk nüfusunun yoğunluğundan dolayı Bizans, İtalyan ve Haçlılar Anadolu'ya "Turchia" diyorlardı.

679-852 yılları arasında geçen 173 yıllık dönem içerisinde Avrupa'da Proto Bulgar Türk Devleti adıyla ilk Müslüman Türk Devleti kuruldu. Ancak bu devlet maruz kaldığı Bizans ve Ortodoks Kilisesi'nin baskılarına dayanamayıp tasfiye edildi. Onun nüfus çoğunluğunu oluşturan Müslüman Proto Bulgar Türkleri, Müslüman olarak hayatlarını sürdürdüler. Türkçe konuştular, evlerinde veya mesitlerde namaz kıldılar, Kur'an-ı Kerim okudular ve diğer ibadetlerini yaptılar. Ancak giderek artan Ortodoks Slav nüfusunun ortasında kalarak önce Ortodoksluğu ardından ise Slavlığı kabul etmek zorunda kaldılar. Böylece Proto Bulgar Türk – Ortodoks karışımından bugünkü Ortodoks Bulgar Slav halkı meydana geldi.

372-469 yılları arasındaki dönemde Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzeyindeki topraklardan Avrupa'ya birkaç milyon Hun, 560-803 yılları arasındaki dönemde birkaç milyon Avar, 679 yılında Romanya'dan Bulgaristan'a 800 bin Proto Bulgar, 1048/49 yılında Aşağı Tuna Havzası'ndan Bulgaristan'a 800 bin Peçenek, 1064 yılında Aşağı Tuna Havzası'ndan Bulgaristan'a 600 bin Oğuz, 1064/65 yılında yine Aşağı Tuna Havzası'ndan Bulgaristan'a 600 bin Kuman Türk'ü geçti. Bu Türkler Bulgaristan üzerinden bütün Balkan Yarımadası'na yayıldılar. (8)

Bizans ve diğer kaynaklar, 372-1345 yılları arasındaki dönemde Orta Asya'dan Karadeniz'in kuzeyindeki topraklara ve oradan Avrupa'ya ve Anadolu üzerinden Balkanlar'a 10 milyondan fazla Türkün yerleştiğini kaydetmektedirler. (9) Bu rakamdan 679-1065 yılları

arasındaki dönemde Kupa, Sava ve Tuna ırmaklarının güneyindeki topraklara 5 milyondan fazla Türk yerleşti. Avrupa'nın diğer topraklarına yerleşen Türklerin nüfusu da bu rakam kadar kalabalıktı. Osmanlı'dan önceki dönemde Avrupa'ya gelen Türklerin nüfusu Avrupa halklarının nüfusunun yarısından fazlasını oluşturuyordu. Söz konusu dönemde Avrupa'daki Türk nüfusu Fransız, İngiliz, İtalyan, İspanyol, Macar, Romen, Çek, Leh, Sırp, Hırvat, Sloven, Yunan, Arnavut ve diğer unsurların nüfusundan daha kalabalıktı.

Balkanların tarih boyunca çok karışık etnik, din ve kültür yapısı vardı. Değişik kavimlerin ve kültürlerin çatıştığı bu bölgede Müslüman Türk kültürü en derin izler bıraktı. Osmanlı'dan önceki dönemden kalan Türk izleri çok az araştırıldığından dolayı geniş ve kesin bilgilere rastlanmamaktadır. Ancak kaynaklar bu dönemden kalan Türk izlerinin Balkan milletlerinin kültürlerinde, özellikle onların dil, edebiyat, antroponim, patronim, toponim, mikrotoponim, hidronim ve bazı inançların da bulunduğunu kaydetmektedirler. Makedonca, Sırpça, Hırvatça, Bulgarca, Slovence, Çekçe, Slovakça, Karadağ Sırpçası ve Boşnakça'daki Boyan ve Boyana kelimeleri Avar Türkçesi'nde

zengin anlamına gelen "Bayan" kelimesinden gelmektedir. (10) Eski Türk boylarından kalan toponimler arasında Balkan, Banat, Bani, Baniya, Byelovar, Daruvar, Vukovar, Gostivar, Kumanova, Veles, Velesnitsa, Kazan, Sarakino, Bor, Maydanpek, Şar, Peçenetsi, Kardam, Omurtag, Resen, Presiyan, Tétova, Teteven ve diğerleri, hidronimler arasında ise Morava, Vardar, Radika, Dirim ve diğerleri bulunmaktadır.

Osmanlıdan önceki dönemde Türk kültürü oldukça yüksek bir seviyede bulunmakla birlikte büyük ölçüde Slavların, Yunanların, Macarların, Romenlerin, Arnavutların, Ulahların ve diğer Balkan ve Avrupa milletlerinin sosyo-ekonomik ve kültürel hayatlarını etkiledi. Eski Türk boyları, Avrupa ve Balkan Yarımadası'nda yeni bir medeniyet çığırını açtılar. Her yere yenilik götürdüler. Avrupa ve Balkan kavimlerine savaşı, savaş taktiği ve tekniğini, edebiyatı, sanatı, tarımı, zanaatçılığı, maden çıkarmayı ve işletmeyi ve diğer meslekleri öğrettiler.

Osmanlı Türkleri'nin Balkan topraklarına yerleşmesiyle her şey temelinden değişti. Türk-İslâm kültürünün etkisine düşen Bizans, Slav, İlyr, Ulah, Yahudi, Alman, Macar, Romen, İtalyan ve diğer kültürler duraklamaya, ardından ise gerilemeye, Türkleşme'ye ve İslâmlaşma'ya başladılar. Türk-İslâm kültürünün etkileri Balkan halklarının sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasî hayatlarının her kesiminde görüldü.

Osmanlı'dan önceki dönemde Avrupa'ya gelen Türklerin nüfusu Avrupa halklarının nüfusunun yarısından fazlasını oluşturuyordu. Söz konusu dönemde Avrupa'daki Türk nüfusu Fransız, İngiliz, İtalyan, İspanyol, Macar, Romen, Çek, Leh, Sırp, Hırvat, Sloven, Yunan, Arnavut ve diğer unsurların nüfusundan daha kalabalıktı.

1352 yılında Süleyman Paşa'nın Gelibolu Yarımadası'na geçmesiyle Balkanlar'da Türk varlığı ve kültürünün Osmanlı dönemi başladı. Osmanlı Türkleri Balkanlar'a Bizans İmparatoru II. Kantakuzenos'un ve kendi idarecilerinden eziyet gören Balkan halklarının davetiyle geldiler. Türkler, adı geçen Balkan halkları tarafından kurtarıcı olarak karşılandılar ve onları kötü yöneticilerinden kurtardılar.

Osmanlı Türkleri'nin Balkan topraklarına yerleşmesiyle her şey temelinden değişti. Türk-İslâm kültürünün etkisine düşen Bizans, Slav, İlyr, Ulah, Yahudi, Alman, Macar, Romen, İtalyan ve diğer kültürler duraklamaya, ardından ise gerilemeye, Türkleşme'ye ve İslâmlaşma'ya başladılar. Türk-İslâm kültürünün etkileri Balkan halklarının sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasî hayatlarının her kesiminde görüldü. Türk-İslâm kültürü Balkan milletlerinin kültürlerine yeni değerler kazandırdı. Adı geçen milletlerin dilleri ve diğer değerleri Türk dili, edebiyatı ve sanatına sonuna kadar açık

kaldılar. Türk dili medeniyet ve devlet dili, "lingua franca" olarak Osmanlı Devleti'nde en çok itibar edilen bir dil oldu. Balkan milletlerinin dillerinde kullanılan Türk kelimelerinin sayısı giderek arttı. Bu sayı bazı dillerde on binden çok oldu. Balkan milletleri farklı ırklardan ve inançlardan olmalarına rağmen, aralarında Türkçe konuşarak anlaştilar. Bazı müellifler "Türkçe'nin onların ikinci ana dili olduğunu" (11) öne sürmektedirler. Türk dili ve medeniyetinin etkisi, İslâm'ın en çok benimsendiği topraklarda yaşayan milletlerin sözlükleri ve kültürlerinde görüldü.

Balkan Yarımadası'nın başlangıcından günümüze kadar geçen dönem içerisinde çok karışık bir etnik, ırk, din, demografik ve kültürel yapısı vardı. Osmanlı döneminde adı geçen yarımada'nın etnik ve din yapısı Türklerin ve İslâm'ın lehine değişti. Bu değişim en çok Kupa, Sava ve Tuna ırmaklarının güneyindeki topraklarda göze çarptı. Söz konusu dönemde oralarda nüfusun %52'ni Türkler ve diğer Müslümanlar oluşturdu.

Balkan rejimleri Türkleri medeniyet yıkan, azınlıklara zor kullanarak Türkleştiren ve İslâmlaştıran, azınlıkların haklarını esirgeyen ve esarete bulunduran bir millet olarak göstermeye çalıştılar.

Türk tarihi bir bütündür. Bu yüzden bir bütün olarak araştırılmalı, incelenmeli ve okutulmalıdır. Ancak Balkan ülkelerinde 9017 yıllık Türk tarihinin gerçekleri göz ardı edilerek sadece Osmanlı dönemi Türk dili, edebiyatı, tarihi, kültürü ve diğer değerleri okutuldu. Osmanlı'dan önceki dönemin tarihi ve Türk medeniyeti tarihinin okutulması istendiği andan itibaren, Balkan Türkleri çeşitli sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasî baskılara maruz kaldılar. Balkan rejimleri Türkleri medeniyet yıkan, azınlıklara zor kullanarak Türkleştiren ve İslâmlaştıran, azınlıkların haklarını esirgeyen ve esarete bulunduran bir millet olarak göstermeye çalıştılar. Bu asılsız görüşler günümüzde de ders ve diğer kitaplara yer almaktadır. Halbûki Osmanlı Devleti'nde bütün temel hak ve hürriyetlere sahip olan, huzur ve refah içinde yaşayan azınlıklar, konumlarından memnun olduklarından dolayı XIX. asrın ilk yıllarına kadar bir "terra incognita" (12) müessesesi olan Osmanlı idaresine karşı ayaklanmadılar. Avrupa devletlerinin, özellikle Rusya'nın kışkırtmasıyla söz konusu yüzyılın başından itibaren isyanlar çıkarmaya başladılar. Böylece Osmanlı Devleti'ni Avrupa'nın "kaynayan kazanı", "barut fiçisi", "yanardağı" ve "cehennemi"ne dönüştürdüler.

Osmanlı Devleti azınlıklara eğitim ve kültür asimilasyonu, katliam ve soykırım yapmadı. Osmanlı Devleti 560 yıl yönettiği

Balkanlar'da hiçbir azınlık mensubunu asimile etmedi. Osmanlı Devleti Yunanları, Arnavutları ve diğer Balkan milletlerini Latinleştirilmekten kurtardı. Avusturyalı etnolog K. Gersin bu gerçeği, "Türkler olmasaydı Yunanlar ve Arnavutlar bugün olmayacaktı" (13) sözleriyle dile getirmiştir. Avrupa ve Balkan topraklarında Osmanlı döneminden kalan ve azınlıklara ait hiçbir toplu mezar bulunmadı. Çünkü Türk milleti, katliamın, soykırımın ve toplu mezarın ne olduğunu bilmiyor. Türk milleti hâkimiyetine aldığı azınlıkları katletmiş olsaydı, eski Osmanlı topraklarında bugün sadece Türkler yaşayacak ve Türkçe konuşulacaktı.

Osmanlı Devleti bir hukuk devletiydi. Kanunî'nin ölümüne kadar ideal bir devletti. Bu devlette yaşayan azınlıklara bütün temel hak ve hürriyetler, hattâ imtiyazlar bile sağlandı. Onlara sosyo-ekonomik, siyasî ve diğer baskılar uygulanmadı. Askere alınmadılar. İstedikleri kadar vergi verdiler. Türkler'den ve diğer

Müslümanlar'dan çok daha rahat ve iyi yaşadılar. Üretim sermayesinin %40'ı Rumların, %25'i Ermenilerin, %23'ü ise Musevîlerin, Slavların, Ulahların ve diğer gayr-i Müslimlerin elinde bulunuyordu. (14) Türklerin ve diğer Müslümanların elinde ise üretim sermayesinin sadece %12'si kalmıştı.

Osmanlı döneminde, Panslavizm, Panhellenizm, Pangermanizm, Panhunganizm, Pansırbizm, Panbulgarizm, Katoliklik, Protestanlık, Ortodoksluk, Masonluk, Siyonizm ve diğer fikir cereyanları ve hareketler, Osmanlı Devleti'ni ve Türk milletini yok etmeye çalıştılar. Avrupa, Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümüne kadar Osmanlı Devleti'nden her açıdan çok daha geri ve zayıf olduğu için yürüttüğü bütün savaşları kaybetti.

Türkler Balkanların en eski yerleşimcileri ve sahipleri olmalarına rağmen yüzyıllar boyunca varlıklarının yok edilmesi için tüm Avrupa ve Balkan devletleri çok emek sarf etti. Ancak tüm bu katliam ve baskılara rağmen Türkler varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler.

Türkleri savaş alanında yenilgiye uğratamayacağını görünce, "Türkleri içerden yıpratmak, yıkmak ve birbirine karşı düşürmek gerekiyor" (15) fikrini ortaya atarak planlar ve programlar düzenledi. İspanya kraliçesi İsa-bella, Avrupa ve Vatikan'ın emri doğrultusunda hareket ederek, 31 Mart 1492 tarihinde ülkedeki bütün Yahudilerin 2 Ağustos 1492 tarihine kadar taşınır eşyasını yanına alarak ülkeyi terk etmeleri için emir verdi.

Bu emir uyarınca 300 bin kadar İspanyolu Yahudi ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Onların bir kısmı Avrupa ülkelerinden sığınma hakkı istedi. Ancak Türk Padişah'ı II. Bayazıt hariç hiçbir Avrupa ülkesi sürekli kalma hakkı tanımadı. Bu yüzden 150 bin Yahudi Akdeniz yoluyla doğrudan, diğerleri ise Avrupa ülkeleri üzerinden Osmanlı topraklarına geldi.

Avrupa ülkeleri ve milletleri başlangıcından günümüze kadar geçen dönem içerisinde çok büyük Türk-Müslüman soykırımı ve Hıristiyanlaştırılması yaptılar. (16) Hıristiyan devletleri ve mil-

letleri Müslümanlar'dan insafsızca intikam aldılar. (17) Avrupa ve Balkan milletleri, isyanlar ve savaşlar sırasında milyonlarca Türk'ü ve diğer Müslüman'ları katlettiler. Bu vahşeti Ermeniler, Sırlar, Hırvatlar, Bulgarlar, Yunanlar, Karadağlılar, Romenler, Makedonlar ve diğer gayr-i Müslim unsurlar yaptılar. Adı geçen milletler 1875-1878 yılları arasında süren Büyük Doğu Bunalımı sırasında Bosna ve Hersek'te 150, Bulgaristan'da 771, Birinci Balkan Savaşı sırasında ise 1 milyon 450 bin Türk ve diğer Müslümanı katlettiler. Birinci ve İkinci Dünya savaşları, 1992-1995 Bosna ve 1999 yılında Kosova savaşları sırasında soykırım niteliğinde olan katliamlar yaptılar.

Sonuç olarak Türkler Balkanların en eski yerleşimcileri ve sahipleri olmalarına rağmen yüzyıllar boyunca varlıklarının yok edilmesi için tüm Avrupa ve Balkan devletleri çok emek sarf etti. Ancak tüm bu katliam ve baskılara rağmen Türkler varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler.

KAYNAKLAR

- 2- Almanya'nın Köln Şehri'nde çıkan "Kölner Express" Gazetesi'nde, 8 Kasım 2010 tarihinde "Hepimiz Biraz Türküz" manşetli bir yazı yayımlanmıştı. Yazıda, "Avrupa ülkelerinde yaşayan çiftçiler, Anadolu'dan göç etmişlerdir. Günümüzde kadar yapılan araştırmalar, Almanya'ya ve diğer bazı Avrupa ülkelerine gelen çiftçilerin, Milâdî'ın 7000 yıl önce Anadolu topraklarından geldiğini kanıtlanmışlardır" denmektedir. Bu yazı Avrupa'da ve dünyada büyük yankı uyandırmıştı (Bkz.: Kölner Express (Köln - Deutschland), 8 november 2010). Mainz Üniversitesi öğretim üyelerinden Antropolog Joachim Burger'in Taş Devri'nden kalan iskeletler üzerinde yaptığı araştırma sonucuna göre, o dönemin insanların Batı Anadolu'dan Avrupa'ya göç ettiğinin bilimsel olarak tespit ettiğini bildiri olarak sunmuştur. Batı Anadolu Bölgesi'nden o dönemde Avrupa'ya gelen insanların beraberinde evcil hayvanları da getirdikleri, insanlarla çok az bağlantı kurdukları da ifade edilen araştırmada, Anadolu'dan Avrupa'ya göç edenler, kitada yaşayanlarla kaynaşarak bugünkü nesillerin ataları olmuşlardır.
- 3- Penize a obchod. První mince. Nejstarší známé mince byly vyrobeny ve starověké Lydie (numéři Turecko) pred vícen než 2700 lety. – Encyklopedie do kapsy. Praha, CESTY 1999, 448.
- 4- Herodotos, Herodot Tarihi. Türkçesi: Müntekim Ökmen. Birinci Kitap: Klio. Yunanca Ashlyle Karşılaştırma ve Sunan: Azra Erhat. İstanbul, Remzi Kitabevi 1973, 56-57.
- 5- Kâzım Mirşan, Etrüskler – Tarihleri, Yazıları ve Dilleri. Bodrum 1998.
- 6- ISBN: 978-975-6006-80-1, 349.
- 7- Yusuf Hamzaoğlu, Balkan Türklüğü. Cilt: II. Üsküp, Logos-A 2010, 500.
- 8- Bkz.: Y. Hamzaoğlu, Osmanlı'dan Önceki Dönemde Avrupa'da Türk Nüfusu. 18. Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu. Bildiriler: Üsküp- Makedonya, 04-06 Mayıs 2013, 202-209.

- 9- Sözü edilen dönemde Orta Asya'dan dünyanın dört bir yanına dağılımadan önce Türk nüfusu Çinlilerin nüfusu kadar kalabalıktı. Türkler, Orta Asya'dan doğu, batı, kuzey ve güneye dağılmışlardı, nüfusları bugün Çinlilerin nüfusu kadar veya onlardan daha kalabalık olacaktı.
- 10- Bkz.: VII. Costantinos Porphyrogennitus, De Administrando imperio. Budapest, Moraveshik 1949, 28.
- 11- Bkz.: Melahat Pars, Makedon Dram Eserlerinde Türk İzleri ve Türkler. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.
- 12- "Bilinmeyen toprak, bilinmeyen ülke".
- 13- K. Gersin, Maqedonija u tursko pitanje. Превео с њемачког: М. Оливије. Београд, Издање Савића и Кооп. 1903, 9-10.
- 14- Вера Ивановна Штлькова, Младотурецкаја револуција 1909 г. Москва, Наука 1977, 28.
- 15- Bkz.: Ercan Yesari Yiğit, Beni Öldürdüler Ey Halkım! Sıra Türkiye'mde. Ankara, Öztepe Matbaacılık Ltd. Şti. 2009, s. 13-14.
- 16- Bkz.: Nikola Dugandžija, Religija i nacija. Uvodna istraživanja. Zagreb, Izdanje Centra za kulturnu djelatnost 1983, 234; Zeynep Zafer, Balkan Savaşları ve Pomaklar, 100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913): İhtilaftı Duruşlar, Cilt 1, TTK, Ankara 2014, s. 358-363.
- 17- Bkz.: Vladimir Đuro Degan, Međunarodno-pravno uređenje položaja muslimana sa osvrtom na uređenje položaja drugih vjerskih i narodnosnih skupina na područja Jugoslavije. – Prilozi (Sarajevo). God. 8 (1972), Br.8, 74; Zeynep Zafer, Bulgarların Etnik Temizlik Siyaseti (1877-1989), Balkan Tarihi Kongresi, Aralık 2015, Samsun 2016, s. 187-202.

Serra Menekay'ın yeni romanı ve bir roman kahramanı olarak ŞEFİKA GASPIRALI

Prof. Dr. Salim Çonoğlu

» Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

“Çarpıcı bir örnek vereyim size; bir köy imamı kızını ilk mektepten sonra Rus gimnazyumuna ardında da Darülfünun Tıbbiye şubesine veriyor ve bu kız doktor oluyor. Sene 1900, kızın adı Raziye Kutluyarova Süleymanova. Rus Türklerinden Tıp mektebini ilk ikmal eden ve 22 yaşında doktor çıkan ilk Türk kadını. Dikkatinizi çekerim küçük hanım, sene 1900. Ben araştırmıştım bu konuyu, Osmanlı'nın ilk kadın doktoru Safiye Ali imiş. Almanya'da tıp tahsil etmiş ve 1921 senesinde doktor olmuş.”

Serra Menekay'da kendisini Kırım'dan sorumlu hissedenden Kırımlı bir yazar olarak Kırım'ın hikâyesine ortak olmaya davet ediyor okuyucularını. İlk romanı **“Aluşta'dan Esen Yeller”**de, bir kısmı Kırım'dan Türkiye'ye göç eden, geride kalanlarıysa Sovyetler Birliği'nde sürgüne, yoksulluğa, açlığa, ölüme mahkûm edilen ailesinin, yakınlarının yaşadıklarını dile getiriyordu. **“Şefika, İsmail Gaspıralı'nın Kızı”** adlı yeni romanında da okuyucularını 1860'lı yılların Kırım'ına götüren yazar, kişileri, mekânları, olayları, unutturulmaya çalışıldıkları yerden alıp okuyucusuna sunarken, aynı zamanda Kırım Türklerinin trajedisine, “demokratik direnişine” de ışık tutuyor. 418 sayfalık roman, Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edildikten sonra geçirdiği zorlu yılları, İsmail Gaspıralı tarafından Kırım'da Bahçesaray'da temelleri atı-

lan ve kısa sürede tüm Türk dünyasına yayılan eğitim reformunu, Şefika Gaspıralı'nın ağzından anlatıyor. Roman, 17 bölüme ayrılmış ve her bölümün girişi, o bölüme ışık tutacak alıntılarla zenginleştirilmiş. İç içe geçmiş iki hikâye var romanda. Esas hikâye zeki ve başarılı bir tıp profesörü olan Bilge'nin hikâyesi. Annesinin ifadesiyle akıl fazlalığından uykusunda bile düşünmeden duramayan, nereye dönse depresyonda bir kadın. Kocasını ve aynı zamanda meslektaşını Haldun'la, kendisini aldattığını düşündüğü için evlerini ayırmış, ardından rektörlük seçimlerinde en çok oyu aldığı halde atanamamış bir öğretim üyesi. Ağabeyinden gelen telefonla Hacettepe'de yoğun bakıma kaldırılmış annesinin başucunda görürüz Bilge'yi. Ailedeki herkes hastalıktan kırıldığı halde bütün kontrollerde hep bir genç kız gibi çıkan annesinin

probleminin ne olduğu belli değildir. Başını küçükken yaptığı gibi kucağına koyup, onun şefkatli ellerinde saçlarını gezdirirken annesinin birbirinden güzel pozlarını hatırlar. Gençliğinde nasıl alımlı bir kadın olduğunu, Hacettepe'de başarılı bir cerrah olan babasının Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin tarih bölümünde çiçeği burnunda bir talebe olan annesiyle evliliklerini. Annesi ağabeyi ve Bilge arasında okulunu bitirmek için çabalamış ama başarılı olamamıştır. Üstelik harika bir tez konusu seçmiş ama taslağını hazırladığı bu tezi tamamlayamamıştır. Şimdiye kadar hiç merak edip de sormadığı bu tez konusunu, annesi gözlerini açtığında hemen sormaya karar vermiştir. Hatta bu tezi onunla tamamlamak ve böylece annesiyle birlikte yürüyeceği yeni bir yol açmak ister kendisine. Bunu daha önce sorup öğrenmediğine hayıflanır.

'Şefika' kitabının yazarı Serra Menekay, Kırım Tatar Türkleri lideri Abdülcemil Kırımoglu ile...

Şefika Hanım, Mustafa Kemal Paşa'dan bahsederken, onun yaptıklarının, babasının başarmak istedikleriyle benzer olduğu değerlendirmesini yapar.

1919 Eylül ayında çocuklarıyla Azerbaycan'a gitmek zorunda kalan Şefika Hanım kısa süre sonra Azerbaycan'ın işgaline de tanık olur. Eşi Nesip Bey de işgal sonrası kaçmak zorunda kalmış ve bir daha kendisinden haber alınamamıştır. Sadece Milli Azerbaycan Cumhuriyeti yıkılmakla kalmamış, Ruslar bu cumhuriyetin bütün kadrolarını vahşice, kanlı bir biçimde tasfiye etmiştir. Bundan sonra Şefika Hanım ve çocukları için oldukça zorlu günler başlar. Bu kötü günlerde Mustafa Kemal Paşa Rusya Türkleri ile ilişkileri tesis edebilmek amacıyla Bakü'de bir mümesillik açmış ve buraya Memduh Şevket Esendal'ı uygun görmüştür. Şefika Hanım, Mustafa Kemal Paşa'dan bahsederken, onun yaptıklarının, babasının başarmak istedikleriyle benzer olduğu değerlendirmesini yapar. 1912'de Bakü'de Memduh Şevket Esendal'la tanışan Şefika Hanım, onun aracılığıyla tıpkı filmlerdeki gibi bir tren vagonunun gizli bölmesinde çocuklarıyla Türkiye'ye kaçar. İstanbul yılları da zordur. Geçinebilmek için elde kalan kol saatine kadar her şeyi satmak zorunda kalır Şefika Hanım ve yine de ayakta kalır, Kırım faaliyetlerine burada da devam eder. Herkes Kırım'ın eski güzel ve mutlu günlerinin özlemiyle yanmaktadır ama kader onlara bugünleri yazmıştır ve çare yok yaşanacaktır.

Karşımızda kendisini ata topraklarına karşı sorumlu hisseden bir yazar duruyor. Serra Menekay, Kırım'a dair bölümleri bir tarihçi titizliğiyle yazmış. Bugün belki de pek çoğumuzun bilmediği bir tarihi anlatıyor: O'nun ideallerinin öz evlatları olduğumuz hâlde hiç tanımadığımız İsmail Gaspıralı'yı, o günkü imkânlarla bütün Türk dünyasına ulaşan Tercüman Gazetesi'ni, Kırım Türklerinin mücadelesinde büyük izler bırakan ve bu uğurda kurşuna dizilen, Kırım milli marşı Ant Etkemen'in yazarı Numan Çelebi Cihan'ı, Türk ve Müslüman âleminde ilk kadın dergisi Âlem-i Nisvan'ı, Türk kadın hareketinin öncüsü Şefika Gaspıralı'yı, yani Türk aydınlanmasını.

Biraz dinlenmek için annesinin evine gittiğinde kapıyı açar açmaz kesif bir yasemin kokusu karşılar Bilge'yi. Her zaman çocukluğunu hatırlatan, derli toplu, tertemiz bir ev. Kapıda karşılaştıkları komşu Ferhan Teyze'yle annesinin hastalığından konuşurlarken Ferhan Teyze ona Münevver Hanım'ın Bilge'nin tamamlayacağı bir projeden söz ettiğini anlatır. Evde, annesinin yatağının üzerinde kocaman bir kutu durmaktadır ve üzerinde **"Kızım Bilge'ye"** yazılı bir zarf vardır. Bilge, zarfı açar. Annesinin el yazısıyla bir mektup. Mektupta eksik kalan vazifenin Bilge tarafından tamamlanması istenmektedir. Bu vazife annesinin başladığı ama tamamlayamadığı "İsmail Bey Gaspıralı'nın Eğitim Reformunu Takiben Rusya'da Gelişen Kadın Hareketleri"ni anlatacak tez konusudur. Böylece bu kutunun içinde Şefika'yla karşılaşır Bilge. Kimdir Şefika? Annesi neden onu bu kadar sevmiş ve hayran olmuştur. Evrakları alır ve annesini aldıkları özel odada ve onun başucunda evrakları okumaya başlar. Kutu açılır. Kutuda deri kaplı dört defter vardır. Defterin 13 Mart 1969 tarihi düşülmüş ilk sayfasından okumaya başlar. Türk dünyasında farklı lehçelerde olsa da aynı dili yani

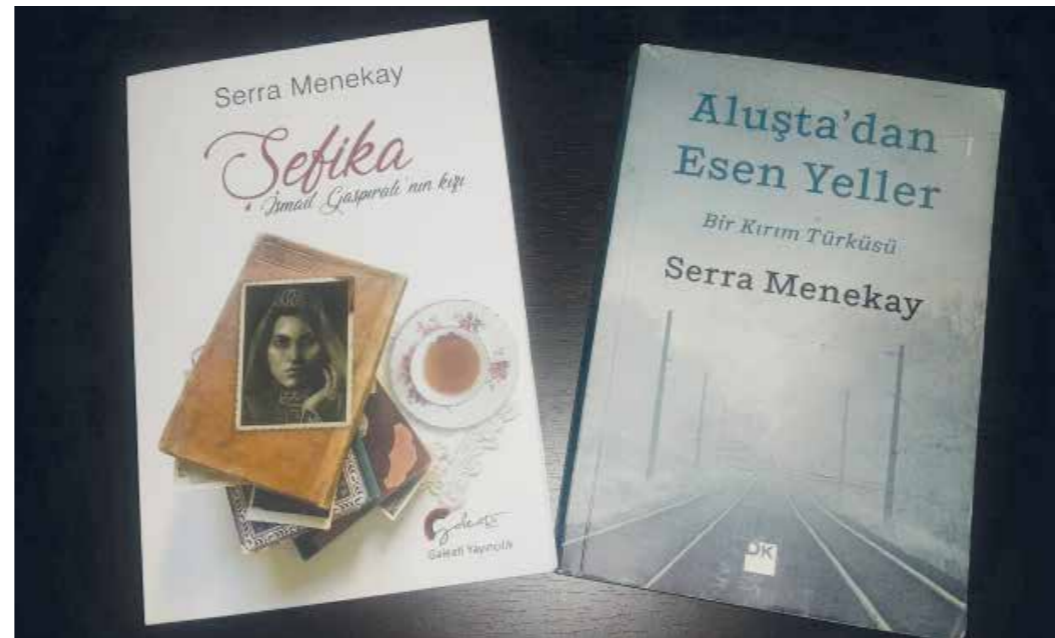
Türkçe konuşan topluluklar var. Romanda özellikle İsmail Gaspıralı'nın en büyük hayali olan, bu toplulukların tek bir millet haline gelebilmesi için Türkçe eğitim sisteminin geliştirilmesi üzerinde de duruluyor. Ve biz Şefika Gaspıralı'nın anlatımıyla Usul-i Cedid mekteplerinin nasıl kurulduğunu okuyoruz. Mütevazılık dersinin, kapısında asılı zincirden dolayı eğilerek içeri girilirken verildiği Zincirli Medrese. Kadimciler tarafından kâfir ocağı olarak görülen ama tüm engellemelere rağmen kısa sürede halkta büyük karşılık bulan bu okullar, Kırım Türkleri başta olmak üzere tüm Türk dünyasının aydınlatılması, ortak dilinin, tarihinin, kültürünün öğrenilmesi, böylece bir milletin birlik ve beraberliğinin sağlanması noktasında büyük hizmet görüyor. Kaldı ki 1905 yılına gelindiğinde sadece bağışlarla ayakta duran bu okulların sayısı beş bini geçiyor. Açılan bu yol sayesinde Kırım'ın kadınları Osmanlı'nın bile önüne geçiyor. Romanda Şefika Hanım'ın, babasının çok da istekli olmamasına rağmen, Azerbaycan'lı devlet adamı Nesip Yusufbeyli'yle evliliği de önemli bir yer tutuyor. 1918 yılında kurulan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başbakanı olan Nesip Bey,

ilk yazı tecrübelerini İsmail Gaspıralı'nın Tercüman gazetesinde yapmış, başlangıçta sol düşüncelere yakınen ondan etkilenerek milliyetçiliğe eğilim göstermiş bir isim.

Türk dünyasında yayımlanan ilk kadın dergisi olan Âlem-i Nisvân yani Kadınlar Âlemi dergisinin de ayrı bir yeri var romanda. İsmail Gaspıralı'nın liseyi yeni bitirmiş kızı Şefika Gaspıralı'nın idaresinde yayınlanan bu dergi, "Hanımlara mahsus haftalık edebî, fennî ve resimli mecmua". Bu derginin önemi yine Şefika Hanım tarafından ifade ediliyor: **"Dünyada hiçbir savaş yoktur ki kadınların varlığı ve desteği olmadan kazanılsın."**

Âlem-i Nisvan, cehaletle savaşta kadınların da yer alması gerektiğinin sağlanması aslında.

Bilge, bu satırları okuduğunda Elif'in kağısını hatırlar. Kurtuluş Savaşı'nın nasıl kazanıldığını, ulu önder Atatürk'ü...

Adli bilimcilerden 'aşk kapsülleri' uyarısı!

Prof. Dr. İ.Hamit Hancı
Adli Bilimciler Derneği Başkanı

Doç. Dr. Hatice Demirbaş
Adli Bilimciler Derneği
Adli Psikoloji Komisyonu Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Sertaç Ak
Adli Bilimciler Derneği
Adli Psikiyatri Komisyonu Başkanı

Ülke genelinde yaygın olarak kullanılmaya başlayan aşk kapsülleri TEHLİKE Mİ ARZ EDİYOR?

Her oyuncakçından, bulabileceğiniz ve yaş sınırı gözetmeden satılan aşk kapsülü ya da not kapsülü bir oyuncak gibi görülmekle birlikte belirgin bazı sakıncaları var.

İlaç kapsülüne benzetilmiş bu plastik kapsüllerin içine konulmuş kağıt ve kağıdı tutan metal halkadan oluşuyor.

Kapsüllerin içinde küçük boş kağıtlar çıkmaktadır.

Ürün reklamlarında, **"Bu Kapsüllerin içindeki minik not kağıtlarına istediğiniz mesajları yazarak sevgilerinize anlamlı bir hediye hazırlayabilirsiniz"** denilmektedir.

Bazı ürünlerde ise kapsüllerinin içine yerleştirilmiş hazır sözler bulunmaktadır.

Satışı yasal ve belirli bir yaş sınırlaması yok.

Bazı reklamlarda ise,

- Günde tek doz kullanılması önerilir :)

- İlk başta normal bir ilaçtan hiç farkı olmayan bu ürün kesinlikle ilaç olmayıp içindeki sevgi ile karşı cins üzerinde ilaçtan daha çabuk etki gösterecektir.

- Her gün aç veya tok karnına fark etmez, 1 adet kapsül okunması tavsiye edilir..

- Yüksek dozda sevgi içerir.

- Fazla alınmasında herhangi bir zarar yoktur. Denilmekte. Öncelikle küçük çocuklar açısından yutulma riski vardır. Ayrıca firma satış uyarılarında bile belirtildiği üzere toksik/zehirleyici etkisi var.

Esas tehlikeler ise şunlar: Ebeveynlerin aracılığı olmadan ilaçla ilişki kurmayı öğrenme ve ilacın normalleşmesini sağlama riski vardır. Zamanında sigara şeklindeki sakızları hatırlayalım.

Bunlar yetişkinler tarafından ilaç gibi algılanmadığı için (gerçekte de ilaç olmadığı için) çocukların rahatça ulaşabileceği nesnelere. Bu şekilde çocuklar için ilaç kutusu-şişesi ve kapsüller normalize hale gelebilir. Çocuklar diğer ilaçlar ile bunların farkını algılayamayacaklardır. Bunların yutulmasının zarar vermemesi bir şey ifade etmez; önemli olan ilaç formatının başka bir konseptte sunulmasıdır.

"Bu kapsüller günde tek doz kullanılır" denilerek, içinde aşk sözcükleri olan yazıların ya da kapsüllerin yutulabileceği ve aşka iyi geleceği gibi bir yanılsamaya /yanlış anlamaya neden olabilir.

İlişki iletişimi iyileşir ya da kötüleşir, bu tip araçların kullanılması bir illüzyondan öteye gitmez. İçindeki sözcükleri ilişkide yaşanan duygulara göre karşı tarafa iletmek doğrudur. Bu nedenle de sağlıklı bir ilişki kurulmasını engelleyen bir yöntemdir.

Her şeye ilaçla çözüm aramak algısı oluşturmaktadır, bu da ilaçları kötüye kullanmaya yöneltmektedir.

Ayrıca bu kapsüller, ileride değişik bağımlılık yapıcı ilaçlara ilgiyi artırma riski içermektedir. Dolayısıyla da diğer uyuşturucu maddelere geçişte bir risk faktörü olabilirler.

İlaçlar, bir hastalığı-bozukluğu gidermek için alınan moleküllerdir. Olmayan bir duyguyu-hissi oluşturan ya da ateşleyen moleküller bağımlılık potansiyeli olan maddelere işaret etmektedir. Kısaca alındığında sizin bir hastalık ya da sıkıntıınıza iyi gelmenin dışında sizde var olmayan ya da az olan, haz veren bir duyguyu "ateşleyen" moleküller doğrudan bağımlılık yapan maddeleri akla getirmekte ve bu ürün yoluyla bu amaçlı kullanım meşrulaştırılmaktadır.

Bu şekilde çocuklar için ilaç kutusu-şişesi ve kapsüller normalize hale gelebilir. Çocuklar diğer ilaçlar ile bunların farkını algılayamayacaklardır.

“Orhan zamanından kalma bir duvar
Onunla aynı yaşta ihtiyar bir çınar”

BİR MİLLET İKİ İÇERİŞEHİR...

Biri Bakü’de, diğeri Konya’da...

Orhan Baldane

Gazi Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri
ve Edebiyatları Bölümü
Araştırma Görevlisi

orhanbaldane@gazi.edu.tr

Bu yazıda, sahip oldukları uzun tarihî geçmişle ve yapılarında barındırdıkları hususlarla yaşanmışlık hissini iliklerimize kadar hissettiren ve buldukları bölgelerin gözbebeği olan iki mekândan bahsedeceğiz. Bu iki mekânın adaş olmaları ve genel yapı itibarıyla birbirlerine kardeş gibi benzemeleri, yazımıza konu olmalarının başlıca sebepleridir.

İçerişehir’in Surları / Bakü (Fotoğraf: Orhan Baldane)

Tarihe tanıklık eden yapıların, nesnelere ve mekânların aracılığıyla geçmişin yaşanılan anda temsil edilebileceği ve bu durumun zamanda bir bütünlük yarattığı Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Bursa’da Zaman adlı şiirinden alıntılıdığımız bu mısralarda veciz bir şekilde ifade edilmiştir. Belki de bu yüzden ilk defa gittiğimiz yerlerde gözlerimiz öncelikli olarak tarihî mekânları arar. Bazen de sırf bu tür yapıları görebilmek, ziyaretlerimizin ana amacı olur. Çünkü eski olarak değerlendirilen şeylerin insanlarda uyandırdığı yaşanmışlık hissi, bu tür nesnelere ayrı bir önem atfetmemizi sağlar. Bu yazıda, sahip oldukları uzun tarihî geçmişle ve yapılarında barındırdıkları hususlarla yaşanmışlık hissini ilikle-

Bakü’nün Taksim’i olarak adlandırılan Targovi bölgesini baştan sonra yürüyüp Fevvere Meydanı’na ulaştıktan sonra biraz ileride ihtişamlı bir kapı görülür. İşte o kapı, İçerişehir’e açılan kapıdır.

rimize kadar hissettiren ve buldukları bölgelerin gözbebeği olan iki mekândan bahsedeceğiz. Bu iki mekânın adaş olmaları ve genel yapı itibarıyla birbirlerine kardeş gibi benzemeleri, yazımıza konu olmalarının başlıca sebepleridir. Bakü’nün Taksim’i olarak adlandırılan Targovi bölgesini baştan sonra yürüyüp Fevvere Meydanı’na ulaştıktan sonra biraz ileride ihtişamlı bir kapı görülür. İşte o kapı, İçerişehir’e (1) açılan kapıdır. Bugüne kadar altından milyonlarca

insanın gelip geçtiği o kale kapısının arkasında masallardan fırlamış bir yerleşim bölgesi vardır. Türk ve Rus mimarisinin iç içe girdiği görsel bir cümbüş... Evler, kapılar, cumbalar, detaylı işlemler, yol kenarlarındaki süsler ve çiçekler... Her sokakta ayrı bir dünya...

İÇERİŞEHİR’DE NELER Mİ VAR?

Bahsi geçen kapıdan girer girmez sağ tarafta pul ve rozet satılan küçük bir kulübe karşılar misafirleri. Bu mekânda özellikle Sovyetler Birliği dönemine ait binlerce pul ve rozet satılmaktadır. Buradan sağa doğru dönünce ufak bir yokuş vardır. Azerbaycan kültürüne ait ürünlerin satıldığı birçok tezgâh, bu yokuş boyunca yürüyenlere eşlik etmektedir. Tezgâhlarda bulunan birbirinden güzel kalpaklar ve ipekli kumaşlar göz kamaştırıcıdır. Yokuşun bitme-

siyle birlikte sol tarafta Şirvanşahlar Sarayı yer almaktadır. Bu saray ve çevresindeki kalıntılar, müze olarak düzenlenmiştir ve ziyaretçilere açıktır. Sarayın hemen yanımdaysa kitapseverlerin uğrak mekânı olan Minyatür Kitap Müzesi bulunur.

Dünyada çok az benzeri olan bu müde binlerce kitap, minyatür boyutlarda sergilenmektedir. Rozet ve pul satılan kulübeden sağa dönmeyip düz devam edildiği takdirde ise yol üstünde başta Halı Müzesi olmak üzere birçok sanatsal mekâna rastlamak mümkündür. Bu yolun devamındaysa bir Açık Hava Müzesi ve Kız Kalesi yer almaktadır. Bu kale, Azerbaycan’ın sembol yapılarından. Kalenin içi oldukça modern ve profesyonel bir şekilde müze haline getirilmiştir. Kalenin üstüne çıkınca Hazar’ın koynundaki İçerişehir’in ve kuleklerin (2) şehri Bakü’nün güzellikleri daha iyi görülebilmektedir. Kalenin yakınlarında, 80 yaşlarında bir amcanın çalıştığı kitap mağazasına da değinmeden edemeyeceğim. Burada birçok alana ait eski-yeni kitaplar bulunmaktadır. Yaptığımız kitap alışverişlerinin sonunda sahaf amcanın koca bir abakülsle borcumuzu hesaplamasıysa İçerişehir’e ait en tatlı hatıralardandır.

Şirvanşahlar Sarayı'nın Kapısı / Bakü
(Fotoğraf: Orhan Baldane)

Kız Kalası / Bakü
(Fotoğraf: Orhan Baldane)

Peki, bu İçerişehir nasıl bir yer? Selçuklu mimarisinin en güzel örneklerinden birkaçını bu mahallede bir arada görmek mümkündür. Burada, Eşrefoğlu Beyliği döneminden kalma, yapımı 1299 yılında tamamlanan ve 2017 itibarıyla 718 yaşında olan Eşrefoğlu Camii, tarihî hamam, taş medrese ve bedesten bulunmaktadır.

İçerişehir’de Azerbaycan mutfağına ait güzel yemeklerin tadılabileceği birçok mekân mevcuttur. Bir gözleme çeşidi olan kutab ve bir kebab çeşidi olan lüle kebabı, lezzetleriyle bir adım öne çıkmaktadır. Ayrıca yine Azerbaycan’da çok yaygın olan feyhoa adlı meyveden yapılan komposto da ana yemeklerin yanında tercih edilen oldukça lezzetli bir içecektir. Bunların haricinde, nevi şahsına münhasır bir kokusu olan Azerbaycan çayını ve yanında ikram edilen türlü türlü reçelleri de anmak gerekir.

İçerişehir’e her gidişimde kendimi evimde gibi hissediyordum. Böyle olmasının en önemli sebebi ise doğup büyüdüğüm yer olan memleketimde, Konya’nın Beyşehir ilçesinde de İçerişehir adlı bir mahallenin olmasıydı. Peki, bu İçerişehir nasıl bir yer? Selçuklu mimarisinin en güzel örneklerinden birkaçını bu mahallede bir arada görmek mümkündür. Burada, Eşrefoğlu Beyliği döneminden kalma, yapımı 1299 yılında tamamlanan ve 2017 itibarıyla 718 yaşında olan Eşrefoğlu Camii, tarihî hamam, taş medrese ve bedesten bulunmaktadır. Ayrıca yine mahallenin iç taraflarında son dönem Osmanlı yapısı birçok ev de bulunmaktadır. Ahşap işçiliğinin dünyadaki nadide örneklerinden olan Eşrefoğlu Camii, mihrabındaki çini çalışmalarıyla da Türk sanatı için önemli bir yere sahiptir. Caminin doğusunda kalan kale kapısıysa, zamanında bu bölgeyi çevreleyen kale surları olduğunu da göstermektedir. Bugün sadece kapı kalmıştır ve bu kapıdan da yüzyıllardır kim bilir kaç milyon insan gelip geçmiştir. Tanpınar’a nazire yaparak ben de şu mısraları söyleyeyim:

**“Eşrefoğlu Süleyman’dan
kalma kale kapısı
Kalenin içinde güzel bir cami,
Türk yapısı”**

Bakü’deki İçerişehir nasıl ki Hazar’ın koynundaysa, Beyşehir’deki İçerişehir de Türkiye’nin en büyük tatlı su gölü olan Beyşehir Gölü’nün koynundadır. Yaz günlerinde buraya yolunuz düştüyse sokak aralarında yöreye özgü tarhana adlı yiyeceği yapan ya da salça kaynatan tezelere denk gelmeniz ve bu lezzetleri tatmanız mümkündür. Ayrıca balık avının serbest olduğu dönemlerde sazın yemek için en ideal yerlerin başında da Beyşehir gelmektedir.

Kale Kapısı / Beyşehir (Fotoğraf: Mesut İnal)

Eşrefoğlu Camii ve Bedesten / Beyşehir (Fotoğraf: Mesut İnal)

Bu iki İçerişehir, dış görünüş itibarıyla adeta birbirini yıllar önce kaybetmiş kardeşler gibi geliyordu gözüme. Ancak kardeşlerden birine uzunca bir süre Rus adlı yabancı bir aile göz kulak olduğu için dokusuna bahsi geçen aileden de izler karışmıştı.

İçerişehir’de Bir Ev / Bakü (Fotoğraf: Orhan Baldane)

İçerişehir’de Bir Ev / Beyşehir (Fotoğraf: Mesut İnal)

Alan genişliği olarak Bakü’deki İçerişehir, Beyşehir’deki kardeşinden oldukça büyüktür. Ayrıca ülkenin başkentinde bulunması da Bakü’deki kardeşe fazlaca yatırım yapılabilecek bir cazibe merkezi haline getirilmesini sağlamıştır. Merkezi bir bölgede olmadığı için Beyşehir’deki kardeşin bugüne kadar hak ettiği ilgiyi görmediği de ortadadır. Bölge insanının misafirperverliği, bazı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve geçmişten günümüze kadar bazı yöneticilerin özverili çalışmalarıyla belli bir aşama kaydedilmiş olsa da Beyşehir’deki kardeş için yapılacak daha fazla şey olduğu açıktır. Mesela, kurulacak ilişkilerle Bakü ve Beyşehir’in resmi olarak da kardeş şehir olmaları için çalışmak, bu yönde atılacak en önemli adımlardan olacaktır.

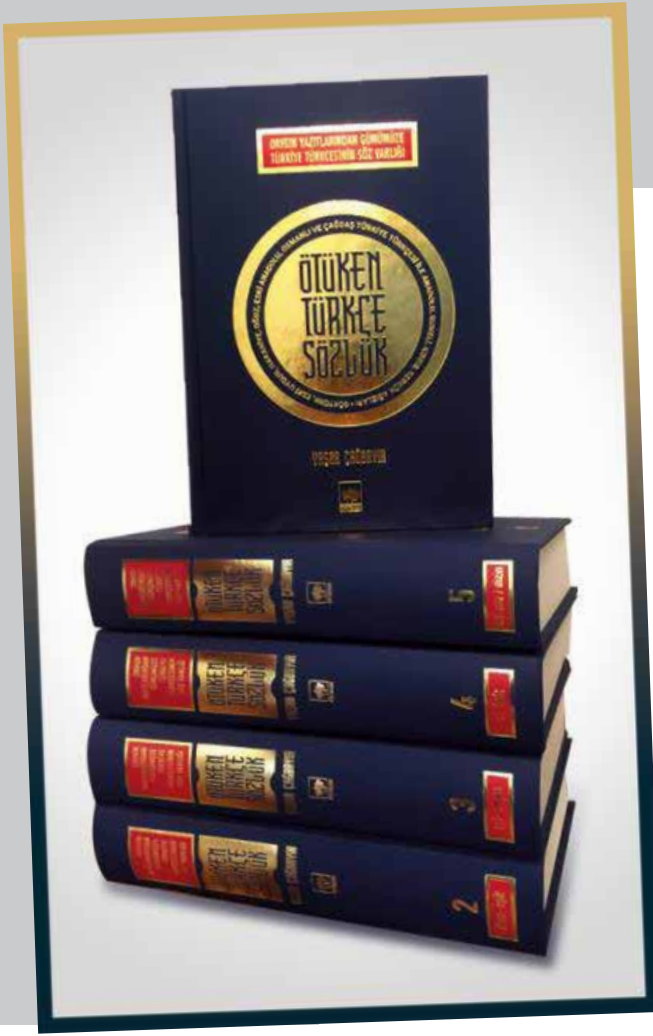

Eşrefoğlu Camii, Bedesten, Hamam, Medrese ve Beyşehir Gölü’nün Kuşbakışı Görünümü / Beyşehir (Fotoğraf: Ertuğrul Muslu)

2016 yılında Şubat-Haziran ayları arasında 4 ay kaldığım Bakü’de beni en çok etkileyen mekân İçerişehir olmuştu. Sokaklarında baştan sona defalarca yürüdüğüm İçerişehir’e, Beyşehir’deki kardeşinden çok bahsetmiştim. O da beni uğurlarken uzaktaki kardeşine, Kazak Türklerinin ünlü şairi Mağcan Cumabay’ın deyimleriyle alıstağı bavrına (3) selam söylememi istemişti. Ben de Türkiye’ye döndükten sonra Beyşehir’i ilk ziyaretimde İçerişehir’deki kale kapısının önünde durdum ve Bakü’deki kardeşinin niyetine: “Selamün aleyküm kardeşim beyler şehri Beyşehir” dedim. Beyler şehri Beyşehir, kardeşinden gelen selamı kabul edip aynı nezaketle ve hasretle: “Aleyküm selam kardeşim külekler şehri Bakü” dedi...

1- Bu bölgenin Azerbaycan Türkçesiyle orijinal yazımı İçeri Şehir şeklindedir.
2- Kulek kelimesinin karşılığı rüzgârdır. Rüzgârlı havasıyla meşhur olan Bakü, Azerbaycan’da külekler şehri olarak da bilinmektedir.
3- Alıstağı bavrı, Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine uzaktaki kardeş ifadesiyle aktarılmaktadır.

Ötüken Türkçe Sözlük 5 Cilt

ÖTÜKEN NEŞRİYAT

Kelime sayısı olduğu kadar içeriğinde yer alan Osmanlıca Dizin'le de Türkiye'de bir ilk olan Ötüken Türkçe Sözlük'ün genişletilmiş ve gözden geçirilmiş yeni baskısı, 5 ciltten ve 7095 sayfadan oluşuyor. Ötüken Türkçe Sözlük, Yaşar Çağbayır tarafından, Türkiye ve dünyada Türk diliyle yazılmış "Atabetü'l-Hakayık'tan çağdaş edebî metinlere kadar yaklaşık 1700'den fazla eserin incelenmesiyle hazırlandı. Ötüken Türkçe Sözlük, Türkçeyi doğru ve etkin kullanmak isteyen ve metin çalışmaları yapan herkesin elinin altında bulunması gereken kaynak bir eser. Sözlükte; Göktürk, Eski Uygur, Hakanîye, Oğuz, Eski Anadolu, Osmanlı, Çağdaş Türkiye Türkçesi ile Anadolu, Rumeli, Kıbrıs ve Kerkük Ağızları'ndan alınan kelimeler sadece bugünkü anlamlarıyla değil, kullanılmaya başlandıkları ilk dönemlerden bugüne kazandıkları bütün anlamlarıyla veriliyor.

Osmanlıca alfabe göre hazırlanan Dizin sayesinde Ötüken Türkçe Sözlük'ün içerisinde bulunan Osmanlı imlasıyla yazılı yaklaşık 130 bin kelime ve Türkçenin farklı dönemlerinden itibaren kullanmaya başladığımız diğer kelimelerle birlikte toplamda 316 bin kelimenin farklı okunuş ve anlamlarına kolayca ulaşabiliyor. Sözlük kullanıcılarının bilgiye daha kolay ve çabuk ulaşabileceği şekilde hazırlanan Ötüken Türkçe Sözlük'te; kelimelerin doğru okunabilmesi için gerekli işaretlemelerle, onun hangi kaynaktan alındığını belirten parantez içi açıklamalar da yer alıyor. Bunun dışında, sözlüğün birinci cildinin sonunda yer alan üyelik şifresiyle www.otukensozluk.com adresine üye olan sözlük sahipleri dilerlerse bilgisayarlarından, tabletlerinden ve cep telefonlarından bile sözlüğe sınırsız erişim hakkı elde edebiliyorlar.